

OIKEUSPOLIITTISEN TUTKIMUSLAITOKSEN TUTKIMUSTIEDONANTOJA 110

National Research Institute of Legal Policy. Research Communications.
Rättspolitiska forskningsinstitutet. Forskningsmeddelanden.

Heini Kainulainen

RANGAISTUSKÄYTÄNTÖ DOPINGRIKOKSISSA

Helsinki 2011

ISBN 978-951-704-399-1
ISSN 1235-9254
HAKAPAINO OY, HELSINKI 2011

ESIPUHE

Tässä raportissa tarkastellaan rangaistuskäytäntöä dopingrikoksissa. Tutkimuksessa on käytetty Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen Rikosten teonpiirteiden seuranta- ja tutkimusrekisteriä (RTST), jonka avulla on saatu empiirinen aineisto käräjäoikeuksissa vuosina 2007–2008 annetuista dopingtuomioista. Tutkija Ville Hinkkasen RTST-rekisteristä muodostama tietokanta oli tärkeä osa tutkimusta. Tutkimusavustajana toiminut Elsa Saarikkomäki vastasi dopingtuomioiden käsittelemisestä ja oikeudellisesti relevanttien tietojen tallentamisesta tilastolliseen muotoon. Hän osallistui lisäksi dopingtuomioiden analysoimiseen ja raportin V–VI luvun kirjoittamiseen. Saarikkomäki teki myös liitteen, jossa julkaistaan ensi kertaa tietoja dopingaineiden käytön yleisyydestä vuoden 2008 Nuorisorikollisuuskyselyn valossa.

Tässä tutkimuksessa hyödynnetään myös tilastollista aineistoa niin poliisin, tullin, syyttäjien kuin käräjäoikeuksienkin käsittelemistä dopingrikoksista. Kiitän Tilastokeskuksesta yliaktuaari Tuomo Niskasta, Jorma Kalliota ja Pekka Hännistä, jotka toimittivat minulle kerta toisensa jälkeen pyytämiäni uusia tietoja dopingrikoksista ja niiden käsittelemisestä rikosprosessissa. Kiitos myös valtiosyyttäjä Leena Metsäpellolle, kihlakunnan-syyttäjä Mikko Männikölle, laboratorionjohtaja Timo Seppälälle sekä useille tullin ja poliisin edustajille heidän kanssaan käymistäni keskusteluista tutkimushankkeen aikana. Erityinen kiitos kuuluu Keskusrikospoliisista erikoistutkija Tuija Hietaniemelle ja Keskusrikospoliisin rikostekniseen laboratorioon. Myös yliopettaja Timo Korander Poliisiammattikorkeakoulusta ansaitsee maininnan avuliaisuudestaan.

Opetusministeriö ja Suomen Antidopingtoimikunta ovat tiiviisti seuranneet tutkimuksen edistymistä. Sain arvokasta palautetta käsikirjoituksesta dopingkysymyksiin erikoistuneilta tutkijoilta. Kiitos teille – FT Sanna Kailanto, OTL Essi Kinnunen, VTM Mikko Piispa, dosentti, VTT Mikko Salasuo ja VTL Tuuli Salospohja. Käsikirjoitusta tai sen osia kommentoivat Oikeuspoliittisesta tutkimuslaitoksesta erikoistutkija Päivi Honkatukia, tutkimusjohtaja Janne Kivivuori ja ylijohtaja Tapio Lappi-Seppälä.

Osastosihteeri Eira Mykkänen on vastannut tutkimuksen taitosta ja ulkoasusta. Kielenhuoltoon osallistui tutkimusavustaja Elina Liisanantti.

Helsingissä 24. päivänä toukokuuta 2011

Heini Kainulainen
tutkija, OTT

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	1
2 OIKEUDELLISET SÄÄNNÖKSET	3
2.1 Rikoslain 44 luvun uudistaminen.....	3
2.2 Dopingaineen käyttöä ei ole kriminalisoitu	4
2.3 Rangaistussäännökset.....	4
2.3.1 Dopingrikos (RL 44:6)	5
2.3.2 Törkeä dopingrikos (RL 44:7)	9
2.3.3 Lievä dopingrikos (RL 44:8)	11
2.4 Dopingaineista	12
2.5 Dopingaineen määrän oikeudellisesta arvioinnista.....	13
<i>Korkein oikeus 2008:51</i>	16
<i>Korkein oikeus 2009:67</i>	20
3 TUTKIMUSTEHTÄVÄSTÄ JA -AINEISTOISTA	25
4 TILASTOITU DOPINGRIKOLLISUUS	27
4.1 Poliisin ja tullin tietoon tulleet rikokset	27
4.2 Takavarikot	30
4.3 Rikosten eteneminen rikosprosessissa	33
4.4 Käräjäoikeuksien käsittelemät rikokset	35
5 DOPINGRIKOKSET KÄRÄJÄOIKEUSAINOSTON VALOSSA....	43
5.1 Tuomiot aineistona.....	43
5.2 Tuomituista henkilöistä.....	45
5.3 Dopingrikosten piirteistä ja dopingaineista.....	47
5.4 Rikosten käsitteleminen käräjäoikeudessa.....	54
<i>Rikosten kiistämisen perusteista</i>	57
<i>Lievistä ja törkeistä dopingrikoksista</i>	63
<i>Dopingaineen määrä: kuinka paljon on paljon?</i>	64
5.5 Rangaistuksista.....	67
5.6 Dopingrikollisuuden piirteistä: kehonrakentajista diilereihin.....	69
6 KESKEISET TUTKIMUSTULOKSET	77
LÄHTEET	79

LIITTEET	81
Dopingaineiden käytön yleisyys Nuorisoriikollisuuskyselyn valossa	
Liitetaulukot	

TUTKIMUKSEN TAULUKOT, KUVIOT JA LIITETAULUKOT

Taulukot

Taulukko 1 Poliisin ja tullin tietoon tulleet dopingrikokset (RL 44:6–8) vuosina 2003–2009

Taulukko 2 Poliisin ja tullin tietoon tulleet dopingrikokset vuosina 2003–2009

Taulukko 3 Takavarikkojen (kirjauserien) lukumäärä vuosina 2003–2009

Taulukko 4 Käräjäoikeuksissa annetut kaikki syyksi lukevat tuomiot dopingrikoksista vuosina 2003–2009 (N)

Taulukko 5 Käräjäoikeuksissa annetut kaikki syyksi lukevat tuomiot dopingrikoksista vuosina 2003–2009 (%)

Taulukko 6 Käräjäoikeuksissa dopingrikoksista (RL 44:6–8) päärikoksena annetut seuraamukset vuosina 2003–2009 (N)

Taulukko 7 Käräjäoikeuksissa dopingrikoksista (RL 44:6–8) päärikoksena annetut seuraamukset vuosina 2003–2009 (%)

Taulukko 8 Vakavin dopingrikos

Taulukko 9 Rikosten määrä tuomioissa

Taulukko 10 Rikoshyödyn menettäminen

Taulukko 11 Dopingrikoksen kesto

Taulukko 12 Yleisimpiä dopingaineita tuomioissa

Taulukko 13 Dopingaineiden pääryhmien yhdistelmiä (N)

Taulukko 14 Viisi eniten dopingrikoksia käsitellyttä käräjäoikeutta

Taulukko 15 Rikoksen käsitteleminen

Taulukko 16 Syytettyjen lukumäärä rikosjutuissa

Taulukko 17 Dopingrikosten piirteitä (N=190)

Kuviot

Kuvio 1 Poliisin ja tullin tietoon tulleet dopingrikokset (RL 44:6–8) vuosina 2003–2009

Kuvio 2 Poliisin tutkimat dopingrikokset vuosina 2003–2009 (100 %)

Kuvio 3 Tullin tutkimat dopingrikokset vuosina 2003–2009 (100 %)

Kuvio 4 Takavarikoitu dopingmäärä vuosina 2002–2009

Kuvio 5 Poliisin ja tullin tietoon tulleet dopingrikokset (RL 44:6–8) ja niistä annetut syyksi lukevat tuomiot käräjäoikeuksissa vuosina 2003–2009

Kuvio 6 Käräjäoikeuksien käsittelemien dopingrikosten (RL 44:6–8) määrä vuosina 2003–2009

Kuvio 7 Käräjäoikeuksissa annetut kaikki syyksi lukevat tuomiot dopingrikoksista vuosina 2003–2009

Kuvio 8 Käräjäoikeuksissa päärikoksena dopingrikoksista (RL 44:6–8) nostetut ja hylätyt syytteet vuosina 2003–2009

Kuvio 9 Käräjäoikeuksissa päärikoksena dopingrikoksista (RL 44:6–8) annetut seuraamukset vuosina 2003–2009 (100 %)

Kuvio 10 Käräjäoikeuksissa päärikoksena dopingrikoksista (RL 44:6–8) annetut seuraamukset vuosina 2003–2009 (N)

Kuvio 11 Dopingrikosten tekotavat

Kuvio 12 Dopingaineiden pääryhmä

Kuvio 13 Dopingaineen määrä lievissä dopingrikoksissa (kpl)

Kuvio 14 Dopingaineen määrä törkeissä dopingrikoksissa (kpl)

Liitetaulukot

Liitetaulukko 1 Valtioneuvoston antaman asetuksen (VNO 705/2002) mukaiset dopingaineet

Liitetaulukko 2 Dopingrikoksista (RL 44:6–8) tehdyt syyttämättäjättämispäätökset eri perusteilla vuosina 2006–2009

Liitetaulukko 3 Eri dopingrikoksista tehdyt syyttämättäjättämispäätökset vuosina 2006–2009

Liitetaulukko 4 Dopingrikoksesta (RL 44:6) annetut keskirangaistukset vuosina 2003–2009

Liitetaulukko 5 Törkeästä dopingrikoksesta (RL 44:7) annetut keskirangaistukset vuosina 2003–2009

Liitetaulukko 6 Lievästä dopingrikoksesta (RL 44:8) annetut keskirangaistukset vuosina 2003–2009

Liitetaulukko 7 Ikä tekohetkellä

Liitetaulukko 8 Tuomiossa dopingrikosten lisäksi muu rikos: 20 yleisintä rikosnimikettä

Liitetaulukko 9 Dopingrikosten tarkat tekotavat (N)

1 JOHDANTO

Dopingrikoksia koskeva uudistus tuli voimaan 1.9.2002 (L 400/2002). Rangaistussäännösten ensisijaisena tarkoituksena on puuttua dopingaineiden levittämiseen. Dopingrikoksella tarkoitetaan dopingaineiden laitonta valmistamista, maahantuontia, levitystä ja hallussapitoa levitystarkoituksessa. Rikoslain 44 luvussa dopingrikokset on porrastettu kolmeen eri törkeysasteeseen. Perustunnusmerkistön mukaisen dopingrikoksen lisäksi rikoslaissa on oma tunnusmerkistö lieviä ja törkeitä dopingrikoksia varten. Lievästä dopingrikoksesta voi seurata vain sakkoa, kun taas törkeissä dopingrikoksissa rangaistusasteikko ulottuu neljään vuoteen vankeutta asti. Rikoslaita löytyy myös dopingaineen määritelmä ja asetustasolla on yksityiskohtaisesti listattu kaikki dopingaineet.

Dopingaineiden käyttäminen ei ole rikos, eli käyttöä ei ole säädetty rangaistavaksi rikoslaissa. Myöskään dopingaineiden hallussapidosta omaa käyttöä varten ei rangaista dopingrikossäännösten mukaan. Eri asia on se, että kilpaurheilussa noudatetaan omia sääntöjä, joiden perusteella dopingaineiden käyttäminen on kielletty. Kilpaurheilijoille dopingaineiden käytöstä määrättävät seuraamukset perustuvat urheilun kansainvälisiin ja kansallisiin sääntöihin. Kilpaurheilussa kiellettyinä dopingaineina pidettävien aineiden lista on myös pidempi kuin rikoslaissa.

Dopingaineiden tarkoituksena on parantaa fyysistä suorituskkyä tai kasvattaa lihasmassaa.¹ Dopingaineiden käytön yleisyydestä ei ole saatavilla tietoa väestötasolla, sillä kyselyitä on tehty vain erityisryhmille.² Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos (THL) on yhdessä Nuorisotutkimusverkoston kanssa tehnyt vuonna 2010 väestökyselyn, jossa vastaajille on esitetty kysymyksiä dopingaineiden käytöstä. THL raportoinee tutkimustuloksista vielä tänä vuonna. Vuonna 2008 Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tekemässä nuorisorikollisuuskyselyssä 15–16-vuotiailta nuorilta kysyttiin dopingaineista. Vain hyvin harva nuori kertoi käyttäneensä dopingaineita. Koko elämänsä aikana käyttäneitä oli yksi prosentti vastaajista ja viimeisen 12 kuukauden aikaisesta käytöstä raportoi 0,65 prosenttia nuorista. Heistä-

¹ Dopingaineiden käytöstä kuntoilijoiden keskuudessa ks. Salospohja 2008. Ks. myös Paajanen 2008, 26–31. Dopingaineiden käyttäjille on vuonna 2010 avattu sähköinen palvelu, jonka kautta on mahdollista saada tietoa mm. dopingaineiden käytön haittavaikutuksista. Ks. www.dopinglinkki.fi.

² Kansainvälisten tutkimusten perusteella voi todeta, että dopingaineiden käyttäminen ei ole kovin yleinen ilmiö. Dopingin käyttö on kuitenkin yleisempää miesten kuin naisten – ja erityisesti nuorten miesten keskuudessa. Suomalaisista tutkimustuloksista kootusti ks. Paajanen 2008, 11–19. Ks. myös Hartikainen 2010, 8.

kin suuri osa kertoi käyttäneensä kielletyiksi tietämiään aineita lääkinnällisistä syistä. (Kyselyn tuloksista tarkemmin ks. liite 1.)

Suurin osa dopingrikollisuudesta jää piiloon. Ilmi tulevan rikollisuuden määrään ja piirteisiin vaikuttaa merkittäväällä tavalla poliisin ja tullin toiminta. Tilastoidusta dopingrikollisuudesta on tehty hyvin vähän tutkimusta. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan rangaistuskäytäntöä dopingrikoksissa. Tutkimusta varten kerättiin käräjäoikeuksissa vuosina 2007–2008 annettuja tuomioita dopingrikoksista. Tuomittuja henkilöitä oli 200. Tämän lisäksi raportissa hyödynnetään tilastollista aineistoa niin poliisin, tullin, syyttäjien kuin käräjäoikeuksienkin käsittelemistä dopingrikoksista.

Tutkimuksessa selvitetään, miten paljon poliisi ja tulli ovat onnistuneet paljastamaan dopingrikoksia, minkälaisia muutoksia rikosten määrissä on tapahtunut eri vuosina sekä miten tapaukset ovat edenneet rikosprosessissa. Käräjäoikeuksista kerätyn aineiston avulla tarkastellaan, miten dopingrikoksia on käsitelty käräjäoikeuksissa, minkälaisista seikoista on käyty oikeudellista keskustelua ja minkälaisia rangaistuksia niistä on määrätty. Dopingtuomioiden perusteella on myös mahdollista selvittää dopingrikosten piirteitä, kuten tyypillisiä tekotapoja ja rikoksen kohteena olevien dopingaineiden laatua ja määrää.

2 OIKEUDELLISEN SÄÄNNÖKSET

2.1 Rikoslain 44 luvun uudistaminen

Rikoslain kokonaisuudistus on ollut vireillä jo vuosikymmeniä, ja vuosituhannen vaihteessa ryhdyttiin uudistamaan terveyttä ja turvallisuutta vaarantavia rikoksia. Rikoslain kokonaisuudistuksessa noudatetun keskittämisperiaatteen mukaan rikoslakiin haluttiin siirtää sellaiset rikokset, joista voi seurata vankeutta. Rikoslain 44 lukuun koottiin useita erilaisia rikosnimikkeitä: terveysrikos, terveydensuojelurikkomus, luvaton terveydenhuollon ammattitoimen tai eläinlääkäriammattin harjoittaminen, geenitekniikkarikos, ydinenergian käyttörikos, räjähdერიkos, vaarallisten aineiden kuljetusrikos ja eläimen vartioimatta jättäminen. Yksi uudistuksen keskeisiä kohtia oli säätää dopingaineita koskevista rangaistussäännöksistä. Kyse ei kuitenkaan ollut täysin uusista kriminalisoinneista, sillä useista teoista rangaistiin aikaisemmin salakuljetuksena, laittomana tuontitavaraan ryhtymisenä tai lääkerikoksena.

Hallituksen esityksen mukaan (17/2001) uusilla rangaistussäännöksillä pyrittiin osoittamaan, että yhteiskunta suhtautuu moitittavasti dopingrikollisuuteen. Epäkohtana pidettiin vallitsevaa lainsäädäntöä, jossa dopingtapaukset eivät erottuneet selkeästi muista rikoksista. Esityksessä jopa pelättiin, että dopingaineiden näkymättömyys on saattanut luoda harhakäsityksen siitä, että dopingaineisiin liittyviin laittomuuksiin ei voitaisi puuttua lainkaan. Myös rangaistussäännösten kattavuutta pidettiin riittämättömänä. Oikeuskäytännössä oli ilmennyt tulkintaepäselvyyksiä suhtautumisessa dopingaineiden hallussapitoon. Jos henkilön hallusta tavattiin ilman lääkärin määräästä suuri määrä hormonia, jolle ei ollut myyntilupaa Suomessa, ei puuttuvan näytön takia aina päästy soveltamaan rangaistussäännöstä laittomaan tuontitavaraan ryhtymisestä. Tällöin jäi epäselväksi, voidaanko tapaukseen soveltaa lääkelakia, jossa ei tunnettu varsinaista hallussapitoa kieltävää kriminalisointia. Kolmantena ongelmana hallituksen esityksessä nostettiin esille rangaistusasteikkojen riittävyys esimerkiksi mittavissa hormonien salakuljetustapauksissa. Dopingin käytön kriminalisointia ei sen sijaan katsottu tarpeelliseksi. Rangaistussäännösten keskeisenä tehtävänä pidettiin tehokasta puuttumista suurten ainemäärien liikuttelemiseen.³

³ Ks. HE 17/2001, 5–6, 13–14, 17–21. Ks. myös Nuotio 2008, 1180–1181. Uudistuksen taustoista tarkemmin ks. Kinnunen 2003, 230 ss. Essi Kinnunen arvosteli lainsäätäjää kovin puutteellisen tiedon varassa tehdystä uudistuksesta. Hän olisi kaivannut tarkempaa tietoa mm. dopingaineiden haittavaikutuksista, Suomen dopingmarkkinoiden tilanteesta, käyttäjämääristä ja käyttäjien ikärakenteesta. Mt., 242. Dopingaineiden oikeudellisen sääntelyn vaihtoehdoista ks. Mäkipää 1985.

2.2 Dopingaineen käyttöä ei ole kriminalisoitu

Säädettäessä dopingrikoksia koskevia rangaistusäännöksistä ei dopingaineen käyttämistä haluttu säätää rangaistavaksi. Hallituksen esityksessä (17/2001) tuotiin useassa kohdassa esille, että dopingaineiden käyttöä pidettiin terveydelle vaarallisena. Tästä huolimatta käytön kriminalisoimista ei pidetty tarpeellisena. Ratkaisua perusteltiin nojautumalla vakiintuneeseen rikosoikeudelliseen periaatteeseen, jonka mukaan *oman* terveyden vaarantaminen ei kuulu rikosoikeudellisen sääntelyn piiriin. Hallituksen esityksen mukaan toisenlaisella ratkaisulla olisi voinut olla suoranaisia kielteisiä vaikutuksia, sillä rangaistavuus voisi johtaa käyttäjien syrjäytymiseen yhteiskunnan ulkopuolelle. Käyttäjät saattaisivat rangaistuksen pelossa esimerkiksi jättäytyä terveydenhuoltopalveluiden ulkopuolelle. Hallituksen esityksessä kiinnitettiin huomiota myös sanktiokumulaatioon, sillä kilpaurheilun sääntöjen mukaan dopingaineiden käytöstä kiinni jääneet henkilöt saivat jo tuntuvia seuraamuksia. Sekaannuksia voisi myös aiheuttaa työnjako urheilujärjestäjien ja rikosoikeudellisen toimijoiden välillä.⁴

Koska dopingaineiden käyttämistä ei kriminalisoitu tarkoittaa se sitä, että dopingrikossäännöksillä ei haluttu rangaista myöskään aineiden hallussapidosta omaa käyttöä varten. Rikoslaisissa säädetty dopingrikos tunnistaa vain hallussapidon levitystarkoitusta varten. Kysymykseen miten dopingaineiden hallussapitoa pitää arvioida oikeudellisesti, palataan hieman jäljempänä.

2.3 Rangaistussäännökset

Dopingrikoksena on kriminalisoitu dopingaineiden laitton valmistus, maahantuonti, levittäminen ja hallussapito levittämistarkoituksessa. 1.9.2002 voimaan tullessa uudistuksessa dopingrikokset porrastettiin kolmeen eri törkeysasteeseen, mitä tarkastellaan seuraavaksi.

⁴ Mt., 18–20. Myös kansainvälisesti tarkasteltuna dopingaineiden käytön kriminalisointi on hyvin harvinaista. Ruotsissa säädettiin kuitenkin käyttö rangaistavaksi vuonna 1999 (ks. esim. SOU 2011:10, 253–254). Johan Lindholmin (2009, 91) ruotsalaisista käräjäoikeuksista keräämän aineiston mukaan noin 10 % dopingtuomioista on annettu pelkän käytön perusteella.

2.3.1 Dopingrikos (RL 44:6)

Dopingrikoksella tarkoitetaan dopingaineiden laitonta valmistamista, maahantuontia, levitystä tai niiden yrittämistä. Hallussapito on sen sijaan rangaistavaa vain, jos henkilön todennäköisenä tarkoituksena on levittää sitä laittomasti. Rangaistusasteikko ulottuu sakoista aina kahteen vuoteen vankeutta asti. Rikoslain 44 luvun 6 §:ssä todetaan sanatarkasti siteeraten seuraavasti:

Joka laittomasti

- 1) valmistaa tai yrittää valmistaa dopingainetta,
- 2) tuo tai yrittää tuoda maahan dopingainetta tai
- 3) myy, välittää, toiselle luovuttaa tai muulla tavoin levittää tai yrittää levittää dopingainetta,

on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *dopingrikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Dopingrikoksesta tuomitaan myös se, joka pitää hallussaan dopingainetta todennäköisesti tarkoituksenaan levittää sitä laittomasti.

Hallituksen esityksessä todettiin, että *yrittäminen* haluttiin rinnastaa täytettyyn tekoon, sillä eri tekomuodot voivat olla päällekkäisiä ja teon jääminen yritysasteelle riippuu yleensä muista tekijöistä kuin rikoksentekijästä. (HE 17/2001, 40.) Seuraavaksi käydään tarkemmin läpi laissa mainittuja eri dopingrikoksen tekemuotoja.

Valmistaminen. Dopingaineen laitton valmistaminen tai sen yrittäminen on kriminalisoitua. Hallituksen esityksessä todettiin dopingaineiden valmistamisen olevan teknisesti erittäin vaativaa, mikä edellyttää hyvin korkeatasoisia laboratorio-olosuhteita. Lainsäätäjän tiedossa ei ollut tapauksia, joissa dopingaineita olisi valmistettu laittomasti Suomessa. (HE 17/2001, 40.)

Maahantuonti. Dopingaineen laitton maahantuominen tai sen yrittäminen on kriminalisoitua. Hallituksen esityksessä esitettiin kuvaus yhdestä tyypillisimmästä maahantuontitavasta. Henkilö tuo siinä matkatavaroidensa joukossa useita kymmeniä tuhansia hormonipillereitä sisältävän laukullisen dopingaineita.⁵

⁵ HE 17/2001, 40. Hallituksen esityksen mukaan laittomasta maahantuonnista rangaistaisiin myös henkilöä, joka toisen välityksellä tuo dopingaineita maahan, esimerkiksi rahoittamalla toisen matkan (mt.). Kimmo Nuotio on kuitenkin todennut, että tämän lausuman merkitys on jossain määrin epäselvä. Jos kyse olisi välillisestä tekemisestä, jossa toinen ei esimerkiksi tietäisi tuovansa maahan dopingainetta, ei Nuotion mukaan olisi estettä pitää taustahenkilöä rikosoikeudellisessa vastuussa olevana tekijänä. Pelkkä ra-

Hallituksen esityksessä otettiin kantaa *maastaviennin* kriminalisointiin. Lääkelain rangaistussäännökset eivät kattaneet maastavientiä, eivätkä myöskään rikoslain salakuljetusta koskevat säännökset. Hallituksen esityksessä todettiin, että säännösten selkeyden takia sitä ei haluttu sisällyttää myöskään dopingaineita koskeviin rangaistussäännöksiin. Lisäksi dopingaineiden maastavienti ei lainsäätäjän mukaan ollut laajuudeltaan vastaava ongelma kuin näiden aineiden maahantuonti. Käytännössä rangaistussäännös hallussapidosta saattaisi tarvittaessa olla sovellettavissa. (HE 17/2001, 14, 20–21.)

Käytännössä maahantuontitapauksissa tulkintavaikeuksia voi tuottaa eron tekeminen laillisen ja laittoman toiminnan välille. Monet käytetyistä dopingaineista ovat samalla lääkevalmisteita. Jokainen saa tuoda henkilökohtaista käyttöään varten erinäisen määrän lääkkeitä. Sallittu raja eri lääkkeissä vaihtelee muun muassa sen perusteella, tapahtuuko maahantuonti EU:n sisäisesti vai EU:n ulkopuolelta. Lääkkeiden pitää myös olla laillisesti hankittuja ja henkilön on tarvittaessa kyettävä osoittamaan, että lääke on tarkoitettu hänen omaa lääkitystään varten. Jos taas lääke on Suomessa luokiteltu huumausaineeksi, kyse voi olla laillisen maahantuonnin lisäksi laittomaksi osoittautuvasta huumausainerikoksesta (ks. tarkemmin Kainulainen 2009, 174.) (Ks. myös HE 17/2001, 40, Nuotio 2008, 1179–1182.)

Levittäminen. Dopingaineen laitton myyminen, välittäminen, toiselle luovuttaminen tai muulla tavoin levittäminen tai sen yrittäminen on rangaistavaa. Säännöksessä on kriminalisoitu niin myyminen kuin vastikkeetonkin aineen luovuttaminen. Hallituksen esityksen mukaan säännöksen turvin on mahdollista puuttua esimerkiksi ilmaisten dopingnäytteiden jakamiseen uusien käyttäjien houkuttelemiseksi tai kaveripiirin keskuudessa tapahtuvaan toimintaan. Levittämisen yrityksenä voisivat tulla rangaistavaksi esimerkiksi tilanteet, jossa dopingaineita vasta tarjotaan kaupanteon kohteeksi. Välittämistä olisi esimerkiksi ostajan hankkiminen tietylle dopingainerälle, mutta ei pelkkä yleisluonteinen toteamus aineiden mahdollisesta hankintapaikasta. Levittämisestä voisi olla kyse silloin, kun henkilö on hankkinut aineen itselleen laillisesti lääkärin määräyksellä, mutta hän luovuttaisi aineen toiselle käytettäväksi dopingaineena. Hallituksen esityksen mukaan dopingrikokseen voi syyllistyä myös lääkäri hänen tietäessään, että ainetta tullaan lääkkeen sijasta käyttämään dopingaineena. (HE 17/2001, 40–41.)

hoittajana toimiminen voi sen sijaan Nuotion mukaan tulla rangaistavaksi yllytyksenä dopingrikokseen. Nuotio 2008, 1182.

Hallussapito omaa käyttöä varten. Hallituksen esityksessä todettiin, että dopingaineiden hallussapito omaa käyttöä varten ei voi olla rangaistavaa, koska käyttöä ei haluttu kriminalisoida. Tästä syystä lakiin ei ehdotettu säännöstä, jonka mukaan hallussapito olisi aina rangaistavaa. Lainsäätäjän keskeisenä tarkoituksena oli puuttua suurten dopingainemäärien liikuttelamiseen, jolloin hallussapidon rangaistavuus kytkettiin vaatimukseen levitystarkoituksesta. Esityksessä todettiin pienten määrien hallussapidosta seuraavasti: ”Koska hallussapito ilman levitystarkoitusta ei olisi rangaistavaa, tarkoituksena on, ettei rangaistussäännöstä yleensä sovellettaisi pienten dopingmäärien hallussapitoon.” (HE 17/2001, 20, 41.)

Hallituksen esityksessä tuotiin ilmi, että dopingaineita käytettäessä ainemäärä ei kuitenkaan välttämättä ole pieni. ”Koska omassa käytössäkin dopingainemäärät ovat tyypillisesti suuria, voi joskus olla vaikea päätellä, pidetäänkö dopingainetta hallussa omaa käyttöä varten vai levitystarkoituksessa.” Tulkintaohjeeksi annettiin seuraava peukalosääntö: mitä suuremmista määristä olisi kyse, sitä ilmeisemmin levitystarkoitus olisi käsillä. Kysymys olisi kuitenkin aina kokonaisharkinnasta. (HE 17/2001, 41.)

Helsingin hovioikeuspiirin laatuhankeen osana toiminut työryhmä⁶ kertasi rikoslain sisältöä tuomalla muistiossaan ilmi, että dopingaineiden käyttäminen ei ole rangaistavaa eikä dopingrikoksena rangaista myöskään dopingaineiden hallussapidosta ilman levitystarkoitusta. Työryhmä totesi lainsoveltamiskäytännöistä, että tästä syystä pienten dopingmäärien hallussapitoon rangaistussäännöstä ei ole yleensä sovellettu. Dopingrikoksen tilalla on kuitenkin joissakin tapauksissa tuomittu henkilöitä laittomaan tuontitavaraan ryhtymisestä (RL 46:6).⁷

⁶ Vuonna 2006 muodostettiin osana Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke työryhmä käsittelemään rangaistuskäytäntöä huumausaine-, lääke- ja dopingrikoksissa. Työryhmän työskentelyyn osallistui tuomareita käräjä- ja hovioikeuksista, syyttäjiä ja asianajaja. Työryhmä raportoi työnsä tuloksista 30 sivun mittaisen muistion muodossa, josta 2,5 sivua käsitteli dopingrikoksia.

⁷ Työryhmä totesi tämän rikosnimikkeen valinnasta, että mikäli epäillyn voidaan osoittaa tienneen, että dopingaineet on tuotu laittomasti maahan, hallussapito voi tulla rangaistavaksi laittomana tuontitavaraan ryhtymisenä. Ks. Helsingin hovioikeuden laatuhanke 2006, 15. Työryhmän mukaan laittomana tuontitavaraan ryhtymisenä voitaisiin hallussapidon lisäksi rangaista myös dopingaineen käyttämisestä. Tämä viimeinen toteamus lieenee lapsus, sillä oikeudellisesti käyttöä ei rinnasteta hallussapitoon (ks. esim. Kainulainen 2009, 61, 164). Jari Hartikaisen (2010, 32–34) opinnäytteessä haastatteleva dopingrikoksiin erikoistunut syyttäjä on tuonut ilmi, että laittomana tuontitavaraan ryhtymisenä ei pitäisi rangaista myöskään dopingaineiden hallussapidosta vaan niiden hankkimisesta. Rangaistussäännös laittomaan tuontitavaraan ryhtymisestä onkin osoittautunut oikeudellisille toimijoille varsin vaikeatulkintaiseksi. Kinnunen (2011) on puolestaan todennut, että tilannetta sekoittaa entisestään se, että tässä säännöksessä dopingrikosta ei ole mainittu ns. esirikoksena. Myös hovioikeuskäytännöistä löytyy erilaisia tulkintoja siitä, so-

Hallussapito levitystarkoituksessa. Rikoslain 44 luvun mukaan dopingaineiden hallussapito on rangaistavaa vain silloin, kun henkilön todennäköisyydenä tarkoituksena on levittää sitä laittomasti. Hallituksen esityksen mukaan tunnusmerkistön täyttymiselle on riittävää, että kyse olisi ilmeisesti⁸ levitystarkoituksesta. Tässä arvioinnissa merkitystä annettaisiin teon olosuhteille. Esityksessä arveltiin, että käytännössä levitystarkoitus olisi useimmiten pääteltävissä hallussapidetyn dopingaineen suuresta määrästä. (HE 17/2001, 21, 41.) Tämän jälkeen ratkaistavaksi jää, miten dopingaineen määriä pitäisi arvioida oikeudellisesti.

Hallituksen esityksessä pohdittiin ”suuren määrän käsitettä”. Huumausaineissa tarkasteltiin esimerkiksi kerta-annosten suuruutta. Dopingaineissa ei kuitenkaan ollut mahdollista menetellä samalla tavalla, koska käyttömäärät saattoivat vaihdella suuresti. Tehtäessä eroa laillisen ja laittoman hallussapidon välille olisi hallituksen esityksen mukaan selkeintä antaa merkitystä hallussapidettyjen dopingainetablettien tai -ampullien määrille. Rajaksi kaipailtiin määrää, joka lääketieteellisten asiantuntija-arvioiden mukaan riittäisi *lyhyehköksi määrääjäksi* muuhun kuin lääketieteelliseen käyttöön. Jos hallussapidetty ainemäärä jäisi tällaisen rajan alapuolelle, ne pitäisi lähtökohtaisesti tulkita pieneksi määräksi ja pelkkään omaan käyttöön tarkoitetuiksi. Vastaavasti rajan ylittyessä olettamana olisi levitystarkoitus. (HE 17/2001, 41–42.)

Hallituksen esityksessä pohdittiin dopingaineiden määrien oikeudellista arviointia myös tarkasteltaessa törkeän dopingrikoksen tunnusmerkistön täyttymistä, jolloin rikoksen kohteena pitää olla ”huomattavan suuri määrä” dopingainetta. Tällöin katsottiin, että suuri määrä olisi kyseessä, kun dopingainetta riittäisi myytäväksi *kymmenelle henkilölle muutaman kuukauden* käyttöä varten. Tämän jälkeen esitettiin seuraava tulkintasuositus: ”Tässä esimerkissä rajat huomattavan suurelle määrälle olisivat siis kymmenkertaiset 6 § 2 momentissa tarkoitettuihin hallussapitomääriin nähden.” (HE 17/2001, 42–43.) Lainsäätäjä on tässä yhteydessä saattanut pyrkiä tarkentamaan, mitä edellä siteerattu ”lyhyehkö määräaika” tarkoittaa. Nyt se vastaisi yhdellä henkilöllä muutaman kuukauden käyttöannostelua.

veltuuko rangaistussäännös laittomaan tuontitavaraan ryhtymisestä dopingaineisiin. Korkein oikeus onkin antanut vuonna 2010 valitusluvan asiasta.

⁸ Lakitekstiä tarkennettiin eduskunnassa. Hallituksen esityksessä puhuttiin ilmeisestä levitystarkoituksesta. Lakivaliokunta kiinnitti mietinnössään (LaVM 5/2002, 5) huomiota siihen, mitä ehdotetussa lakitekstissä tarkoitettulla sanalla ”ilmeisesti” tarkoitettiin. Valiokunnan mukaan sanalla on kaksi merkitystä. Se voi toimia synonyymina sanoille ”selvästi, kiistatta, epäilemättä” taikka viitata samaan kuin ”todennäköisesti, luultavasti”. Epäselvyyden poistamiseksi valiokunta muutti lakitekstin muotoon ”todennäköisesti”.

Hallituksen esityksessä kiinnitettiin huomiota dopingaineiden määrän kirjoon. Aineiden erilaisuuden takia raja voisi vaihdella eri aineissa. Esimerkiksi kasvuhormonia liikutellaan pienissä määrissä sen huonon säilyvyyden takia. Tästä syystä sitä ei voi varastoida kovin suuria määriä omaa käyttöä varten. Lainsäätäjät jätti rajojen tarkemman määrittelyn kuitenkin lainsoveltajien tehtäväksi, sillä vastaavalla tavalla rangaistuskäytäntö oli muodostunut myös huumausainerikoksissa. (HE 17/2001, 42.)

Hallituksen esityksen mukaan levitystarkoitus voi olla pääteltävissä myös muista olosuhteista kuin suuresta ainemäärästä. Dopingaine voi olla pakattuna vähittäisjakelua varten valmiiksi hinnoiteltuihin pusseihin. Jos hallussapidetty määrä ei vielä yksin riittäisi osoittamaan ilmeistä levitystarkoitusta, olosuhteet voivat kuitenkin kokonaisarvioinnissa puhua sen puolesta. Tällainen tilanne voisi olla kyseessä esimerkiksi silloin, kun hallussapito tapahtuisi henkilön ollessa matkalla kuntosalille. Myös henkilön taloudellinen asema tai ammatti voivat viitata levitystarkoitukseen. Esityksessä nostettiin esille tapaus, jossa vakituksia tuloja vailla oleva urheiluvallmentaja pitää kuntosalilla hallussaan jakelutarkoitusta varten pakattuja dopingaineita. (HE 17/2001, 42.)

Korkein oikeus on ratkaisussaan (2008:51) ottanut kantaa siihen, että keskeisin peruste arvioida todennäköistä levitystarkoitusta on hallussapidetyn aineen määrä. Levittämistarkoitus voi olla pääteltävissä myös muista seikoista, kuten missä yhteydessä henkilön hallusta tavataan dopingaineita, minkälaisissa pakkauksissa valmisteet ovat ja löydetäänkö henkilön hallusta muita levittämiseen viittaavia tietoja, kuten henkilöiden nimiä tai yhteistietoja sisältäviä luetteloita tai dopingaineiden hintatietoja. (KKO 2008:51.)

2.3.2 Törkeä dopingrikos (RL 44:7)

Dopingrikos on törkeä, jos joku rikoslaissa määritellyistä ankaroittamisperusteista on käsillä ja tekoa voidaan myös kokonaisuutena arvostellen pitää törkeänä. Ankaroittamisperusteita on neljä. Dopingrikos on törkeä, jos 1) rikoksen kohteena on huomattavan suuri määrä dopingainetta, 2) rikoksella tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä, 3) rikoksentekijä toimii sellaisen rikoksen laajamittaiseen tekemiseen erityisesti järjestäytyneen ryhmän jäsenenä tai 4) dopingainetta levitetään alaikäisille. Rikoksen pitää myös kokonaisuutena arvostellen olla törkeä. Rangaistuksena on vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta vankeutta.

Huomattavan suuri määrä. Dopingrikos voi olla törkeä, jos rikoksen kohteena on huomattavan suuri määrä dopingainetta. Rikoslain 44 lukua sää-

dettäessä ei ryhdytty tarkasti määrittelemään, mikä voisi olla eri dopingaineissa laissa tarkoitettu suuri määrä. Kysymys jätettiin tarkemmin lainsoveltajien ratkaistavaksi oikeuskäytännöissä.

Hallituksen esityksessä todettiin, että dopingaineissa määrät ovat lähtökohtaisesti suurempia kuin huumeissa tai lääkkeissä. Verrattaessa samaa ainetta lääkekäytössä ja dopingikäytössä on annosmäärä jälkimmäisessä isompi. Esityksessä todettiin, että jo perustunnusmerkistön mukainen dopingrikos edellyttää usein suuren määrän hallussapitoa. Tästä syystä ankaroitamisperusteen käsilläolo edellyttää, että kyse on vielä selvästi suuremmista ainemääristä. Mallia ei pitäisi tästä syystä hakea huumausainerikoksista, joissa pelkkä suuri määrä tekee teosta kokonaisarvostelun jälkeen törkeän. Törkeässä dopingrikoksessa rikoksen kohteena pitäisi sen sijaan olla huomattavan suuri määrä dopingainetta. Hallituksen esityksessä perusteltiin tiukempia vaatimuksia sillä, että dopingaineet eivät ole huumeisiin rinnastettavia aineita vaarallisuutensa suhteen. (HE 17/2001, 42.)

Hallituksen esityksen mukaan huomattavan suuren määrän arvioinnissa merkitystä voidaan antaa sille, kuinka monelle henkilölle määrästä olisi mahdollista kaupitella dopingainetta. Huomattavan suuri määrä voisi olla kyseessä esimerkiksi silloin, kun dopingainetta riittäisi myytäväksi kymmenelle hengelle muutaman kuukauden käyttöä varten. Määrä olisi siis kymmenkertainen verratessa sitä perustunnusmerkistön mukaisen dopingrikoksen ylittävään hallussapitoon. (HE 17/2001, 42–43.)

Huomattava taloudellinen hyöty. Huomattavan taloudellisen hyödyn tavoitteleminen voi kulkea käsi kädessä dopingaineen huomattavan suuren määrän kanssa. Tästä poikkeuksena voi olla markkinoilla liikkuva erityisen arvokas dopingaine, jolloin ainemäärän ei tarvitse olla erityisen suuri taloudellisen voiton saamiseksi. Hallituksen esityksen mukaan tunnusmerkistön täyttymiseen riittää pelkkä taloudellisen hyödyn tavoittelu, eikä säännöksen soveltaminen edellytä, että rikoksella on tosiasiallisesti ehditty saada merkittävää taloudellista hyötyä. (HE 17/2001, 43.)

Järjestäytyneisyys. Jos rikoksentekijä toimii dopingrikosten laajamittaista tekemistä varten perustetun järjestäytyneen ryhmän jäsenenä, kyse voi olla törkeästä dopingrikoksesta. Hallituksen esityksessä huomautettiin, että pelkkä rikoksen suunnitteleminen ja toteuttaminen yhdessä toisten kanssa ei ole riittävää tunnusmerkistön täyttymiseksi. Säännöstä sovellettaessa mallia voidaan hakea huumausainerikosten tulkinnasta. Dopingrikoksissa-kin kvalifiointiperusteen täytyminen edellyttää, että toiminta on jo ennen rikoksen tekemistä hyvin järjestäytynyttä ja suunnitelmallista. Työnjaon pitää olla eriytynyttä ja tekijän täytyy tietää oma osuutensa toiminnassa.

Tällöin rikoksentekijän oma osuus voi olla vaatimatonkin, kunhan se liittyy järjestäytyneen ryhmän toimintaan. Huumausainerikoksissa kuriirin on katsottu syyllistyneen törkeään rikokseen hänen tuodessaan maahan vain pienen huume-erän.⁹

Alaikäiset levityksen kohteena. Viimeisenä kvalifiointiperusteena laissa mainitaan dopingaineen levittäminen alaikäisille. Säännöksen tarkoituksena on suojella alaikäisiä dopingaineiden käytön aiheuttamilta riskeiltä. Hallituksen esityksessä todetaan, että nuorten uteliaisuutta ja puutteellisia tietoja voidaan pyrkiä käyttämään hyväksi. Toisinaan aikuisella voi olla tähän mahdollisuus asemansa puolesta, esimerkiksi valmentajana tai kuntosalin ohjaajana. Levittämistä voi olla myyminen, välittäminen tai ilmaiseksi luovuttaminen. Hallituksen esityksen mukaan teon kokonaisarvostelussa merkitystä voidaan antaa sille, jos alaikäiset liikuttelevat dopingaineita oman kaveripiirinsä keskuudessa. Tällöin kyse ei välttämättä olisi törkeästä rikoksesta. (HE 17/2001, 43.)

Teon kokonaisarvostelu. Jotta dopingrikos on törkeä, pitää vähintään yhden edellä mainituista kvalifiointiperusteista täytyä. Tämän lisäksi teon pitää olla kokonaisuutena arvostellen törkeä. Jos kokonaisarvostelun jälkeen käsillä ei enää olisi törkeä rikos, ankaroittamisperusteet voivat kuitenkin vaikuttaa rangaistuksen mittaamisessa. (HE 17/2001, 43.)

2.3.3 Lievä dopingrikos (RL 44:8)

Jos dopingrikos on huomioon ottaen dopingaineen määrä ja muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksentekijä voidaan tuomita lievästä dopingrikoksesta pelkkään sakkorangaistukseen. Hallituksen esityksen mukaan teon vähäisyysarviointissa keskeinen kriteeri on dopingaineen vähäinen määrä. Säännöksen soveltaminen edellyttää kuitenkin kokonaisarvostelua, minkä takia esimerkiksi vaikean saatavuutensa takia erityisen arvokas aine voisi pienenä määränä puhua perustunusmerkistön mukaisen dopingrikoksen puolesta. Esityksen mukaan kokonaisarviointissa voisi vaikuttaa myös se, jos rikoksentekijä tiesi aineen epäpuhtauksien takia sisältävän erityisen suuren terveysriskin. Tällöin säännösten tulkinnassa voidaan merkitystä antaa sille, että dopingsäännöksillä pyritään ensisijaisesti suojelemaan terveyttä. (HE 17/2001, 43–44.)

⁹ HE 17/2001, 43. Lainsäädännön kritiikistä ks. Palo 2010, 192–194.

Hallituksen esityksessä arveltiin, että lievää dopingrikosta koskevaa säännöstä tullaan käytännössä soveltamaan ennen kaikkea lievissä yksityishenkilöiden tekemissä rikoksissa. Kyse voisi esimerkiksi olla tapauksista, joissa henkilö on tuonut laittomasti vähäisen määrän dopingainetta maahan omaa käyttöönsä varten. Lievät dopingrikokset on pienen rangaistusasteikkonsa takia mahdollista käsitellä käräjäoikeuden ulkopuolisessa rangaistusmääräysmenettelyssä, jossa syyttäjä yleensä vahvistaa poliisin tai tullin kirjoittaman sakkolapun. (HE 17/2001, 21, 43–44.)

Hallituksen esityksessä ei otettu kantaa siihen, miten lievän dopingriksen pieni rangaistusasteikko vaikuttaa rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käyttämiseen. Pakkokeinolain mukaan esimerkiksi postilähetyksen takavarikoiminen on mahdollista vain, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta (PKL 4:3). Tästä syystä postilähetyksen takavarikoiminen edellyttää vähintään epäilyä perustunnusmerkistön mukaisesta dopingrikoksesta. Lievästä dopingrikoksesta epäillyn henkilön luokse ei ole myöskään mahdollista tehdä kotietsintää.

2.4 Dopingaineista

Dopingaineiden määrittelemisessä on otettu käyttöön kaksipuolainen järjestelmä. Rikoslaita löytyy yleispiirteinen määritelmä dopingaineina pidettävistä aineista, kun taas asetustasolla on lueteltu tyhjentävästi kaikki rikosoikeudellisesti dopingaineiksi luokitellut aineet. Rikoslain 44:16 §:n mukaan dopingaineina pidetään 1) synteettisiä anabolisia steroideja ja niiden johdannaisia, 2) testosteronia ja sen johdannaisia, 3) kasvuhormonia ja 4) kemiallisia aineita, jotka lisäävät testosteronin, sen johdannaisten tai kasvuhormonin tuotantoa ihmiskehossa.

Valtioneuvosto on antamassaan asetuksessa (705/2002) listannut yksityiskohtaisesti joukon aineita, joita pidetään rikoslaissa tarkoitetulla tavalla dopingaineina. Listalta löytyy synteettisten anabolisten steroidien tai niiden johdannaisten joukosta muiden muassa metandienoni, nandroloni ja stanatsoli. Luettelo on tyhjentävä, eikä rikosoikeudellisesti dopingaineena voida pitää muita kuin asetuksessa mainittuja aineita. (Ks. liitetaulukko 1.) Asetuksesta löytyvä aineluettelo on suppeampi kuin mitä urheilussa käytetään. Kilpaurheilussa kiellettyjä aineita on hyvin monenlaisia. Rikoslaissa dopingaineina ei pidetä esimerkiksi piristeitä, kuten kofeiinia tai efedriinia. (HE 17/2001, 13, 21.)

Lakivaliokunta otti mietinnössään kantaa dopingaineiden luettelon riittävyteen. Se totesi luettelon olevan huomattavasti suppeampi

kuin kilpaurheilussa kielletyissä lääkeaineissa. Valiokunta totesi, että rikoslain tarkoituksena on suojata henkilöitä dopingaineiden väärinkäyttöön liittyviltä terveydellisiltä riskeiltä. Tämän vuoksi säännökseen sisällytettiin vain sellaiset aineet, joihin liittyi todettu lääketieteellinen riski. Mietinnössä tuotiin myös ilmi, että valiokunnan kuulemat asiantuntijat esittivät aineluetteloon lisäyksiä. Valiokunnan mukaan rikoslain dopingaineiden luetteloa ei ollut syytä ryhtyä täydentämään silloin käytettävissä olevien tietojen perusteella. Valiokunta kuitenkin totesi, että luetteloa on pidettävä ajan tasalla ja siihen on tarvittaessa lisättävä muihin dopingaineisiin terveystarveiltaan verrattavissa olevia aineita. (LaVM 5/2002, 5.)

Hallituksen esityksessä arveltiin, että laittomilla markkinoilla esiintyisi eniten anabolisia steroideja. Toiseksi eniten tavattaisiin testosteronia ja sen johdannaisia. Kasvuhormonin osuutta epäiltiin pieneksi, koska aine oli kallista ja vaikeasti hankittavissa. Kasvuhormonia kerrottiin käytettävän lähinnä tehostamaan anabolisten steroidien lihaksia kasvattavaa vaikutusta. Muiden kemiallisten aineiden ryhmään kuuluvaa istukkahormonia käytettiin puolestaan esityksen mukaan kuurin loppupuolella tehostamaan testosteronin eritystä ja vähentämään anabolisten steroidien aiheuttamaa hormonilamaa. (HE 17/2001, 58).

Valtaosa dopingaineista on lääketieteessä kehitettyjä lääkeaineita, joita käytetään yleensä täysin laillisesti lääkkeenä. Monissa tapauksissa kyse on hormonilääkkeistä, joiden saaminen vaatii lääkärin kirjoittaman reseptin. Dopingainerikoksen tunnusmerkistön täyttyminen edellyttääkin, että henkilöllä ei ole laillista oikeutta aineisiin. (Ks. esim. HE 17/2001, 13.) Esimerkiksi dopingaineeksi luokitellun valmisteiden maahantuonti on laillista silloin, kun kyseessä on lääkelaissa säädetyt edellytykset täyttävä lääkkeiden maahantuonti (ks. esim. Helsingin hovioikeuden laatuhanke 2006, 15.)

2.5 Dopingaineen määrän oikeudellisesta arvioinnista

Dopingaineen määrän arvioiminen oikeudellisesti on välttämätöntä ratkaistaessa dopingrikoksia koskevia tunnusmerkistökysymyksiä. Dopingaineen hallussapitäminen omaa käyttöä varten ei välttämättä tule laisinkaan rangaistavaksi. Dopingaineen hallussapitäminen levitystarkoituksessa on sen sijaan dopingrikoksena kriminalisoitua toimintaa. Törkeä dopingrikos edellyttää puolestaan sen arvioimista, onko rikoksen kohteena ollut huomattavan suuri määrä dopingainetta.

Käytännössä erilaisia dopingaineita on valtava määrä ja myös saman aineen sisällä vaikuttavan aineen pitoisuus voi vaihdella suuresti eri valmis-teissa. Lainsoveltajien pitäisi kuitenkin pystyä suhteuttamaan eri dopingai-neita toisiinsa, kun he tekevät dopingrikoksissa oikeudellista harkintaa. Muussa tapauksessa tekojen oikeudellinen arviointi ei olisi lain edellyttämäl-lä tavalla yhdenmukaista. Dopingaineen määrän oikeudellinen määrittelemi-nen on paitsi tunnusmerkistökysymys, se vaikuttaa myös seuraamusharkin-nassa rangaistuksen ankaruuteen. Helsingin hovioikeuspiirin laatuhankkeen osana toiminut työryhmä toi ilmi muistiossaan, että käytännössä tämä tehtä-vä oli osoittautunut varsin vaikeaksi.

Tämä seikka tuli hyvin ilmi myös yhdestä käräjäoikeuksista kerät-tyyn empiiriseen tutkimusaineistoon sisältyneestä tuomiosta, jossa henkilöä syytettiin mittavan dopingaineiden levityksen takia kol-mesta törkeästä dopingrikoksesta. Käräjäoikeus toi tuomionsa perus-teluissa mm. ilmi, että tässä ratkaistavana olleessa tapauksessa oli lähes mahdotonta luotettavasti ja tarkasti tietää tai selvittää sitä, kuinka suurelle joukolle ja kuinka pitkäaikaiseen käyttöön dopin-gainetta olisi riittänyt. ”Tähän on useita syitä. Dopingaineita on lu-kuisia eri laatuja ja nimikkeitä. Lisäksi se joukko, jolle aine on tar-koitettu, on tässäkin asiassa jäänyt jossain määrin epäselväksi. Jouk-koon on voinut kuulua aloittelijoita ja kokeilijoita, joilla käyttömää-rät ovat yleensä melko vähäisiä. Toisaalta asiakaskuntaan on voinut kuulua aineita jo kauan käyttäneitä kovan luokan käyttäjiä. Esitetyn selvityksen mukaan tässä tapauksessa aineet oli tarkoitettu lähinnä voimailulajien harrastajien käyttöön. Käyttömäärät ovat jonkun kohdalla voineet olla suuriakin, mutta ei ole perusteita lähteä siitä, että kokonaisuutena arvioiden käyttäjät olisivat olleet pelkästään suurkuluttajia. Useaa ainetta voidaan käyttää samanaikaisesti erilai-sina yhdistelminä. Yleensä aineita käytetään kuureina, joiden välissä on ajanjaksoja, jolloin aineita ei käytetä laisinkaan.” (Tuomio 205)

Hallituksen esityksen mukaan dopingaineen määrää olisi selkeintä arvioida antamalla merkitystä hallussapidettyjen dopingainetablettien tai -ampullien kappalemäärille. Helsingin hovioikeuspiirin työryhmän mukaan ainemäärien kokoa arvioidessa pitäisi ottaa huomioon myös aineiden riittävyys ja teho. Muistiossa todettiin, että erityisesti ampullitavarassa vaikuttavan dopingai-neen määrä voi vaihdella suuresti. Ainemäärän purkaminen pakkausmerkin-töjen osoittamaksi mg-määräksi voisi olla perusteltua väärinkäyttövuorokau-sien laskemiseksi. Se totesi kuitenkin lainsäätäjän todenneen, että arvio pi-täisi tehdä tukeutumalla tablettien tai ampullien kappalemääriin.¹⁰

¹⁰ Helsingin hovioikeuden laatuhanke 2006, 15. Kansanterveyslaitos ei ole suositellut kokonaisainemäärän laskemista milligrammoina ks. jäljempänä KKO 2008:51.

Helsingin hovioikeuspiirin työryhmä tuo muistiossaan ilmi, että käytännössä ongelmana on, että tiedot vaikuttavien aineiden pitoisuuksista ja hoidollisista annoksista ovat puutteellisia. Työryhmän mukaan esitutkinnassa pitäisi selvittää, mistä aineet on hankittu, mikä on ollut niiden käyttötarkoitus, onko rikoksesta epäilty varannut aineet omaa käyttöään varten vai onko hän suunnitellut niiden levittämistä eteenpäin. Lisäksi esitutkintaviranomaisten olisi hankittava selvitys aineiden käyttöjaksotuksesta, käyttömaaristä sekä rikoksesta epäillyltä henkilöltä oma arvio aineiden vahvuudesta ja riittävydestä. (Helsingin hovioikeuden laatuhanke 2006, 15.)

Kun dopingrikoksia koskevia rangaistussäännöksiä valmisteltiin oikeusministeriössä, hankittiin farmakologian dosentti Timo Seppälältä lausunto, jossa häntä pyydettiin arvioimaan dopingainemääriä. Helsingin hovioikeuspiirin työryhmä hankki Seppälän 11.5.2000 oikeusministeriölle antaman lausunnon käsiinsä. Työryhmä käytti hyväkseen myös Seppälän 8.11.2002 Keskusrikospoliisille antamaa lausuntoa. Muistiossa kerrotaan dopingaineiden käytöstä ja aineiden riittävydestä muun muassa seuraavaa: Dopingaineita käytetään yleensä kuureina, jolloin yhteen vuoteen voi sisältyä esimerkiksi kaksi kolmen kuukauden mittaista kuuria. Tällöin henkilö käyttää puolen vuoden aikana kolme kuukautta hormoneja ja seuraavat kolme kuukautta ovat lepoa, jolloin niistä pysytään erossa. Lihasten kasvattamiseen tai voiman hankkimiseen tarvittavat annosmäärät ovat dopingkäytössä noin kymmenkertaisia verrattuna tavanomaisiin hoidollisiin annoksiin. (Helsingin hovioikeuden laatuhanke 2006, 15–16.)

Testosteronin hoidollisessa käytössä suositellaan käytettäväksi yleensä 1 ampulli (250 mg/ml) lihakseen 2–3 viikon välein keskimääräisen vuorokausiannoksen ollessa 18 mg. Nandrolonilla lääkitään henkilöä 50 milligramman annoksella kolmen viikon välein, jolloin vuorokausiannos olisi noin 2,4 mg. Kasvuhormoninen annostelu vaihtelee hoidettavan sairauden mukaan. Ei-lääketieteellisessä käytössä lihaksia rakennettaessa suhteellisen vakiintunut annostelu on 4–8 kasvuhormoniyksikköä viikossa. Istukkahormonia käytetään kehonrakennuksen yhteydessä käyttöjakson loppupuolella, jolloin tarkoituksena on stimuloida testosteronin eritystä ja vähentää anabolisten steroidien aiheuttamaa hormonilamaa. (Helsingin hovioikeuden laatuhanke 2006, 15–16.)

Seppälä on lausunnossaan ottanut kantaa siihen, milloin dopingaineiden hallussapidon voisi katsoa tapahtuvan levittämistarkoituksessa. Synteettisten anabolisten steroidien sekä testosteronin ja sen johdannaisen kohdalla *hallussapito levitystarkoituksessa* tarkoittaisi yli 300 tablettia ja yli kymmentä lääkeampullia, mikä vastaisi ei-lääketieteellisessä käytössä noin kahden kuukauden tarvetta. Kasvuhormonissa levittämistarkoitus ylittyisi 80

kasvuhormoniyksikössä, kun taas yhden käyttöjakson kestävä istukkahormonin tarve olisi noin kymmenen ampullia. *Huomattavan suuren määrän* raja ylittyi anabolisissa steroideissa sekä testosteronissa ja sen johdannaisissa 3 000 tabletissa ja yli 100 lääkeampullissa, mikä vastaisi ei-lääketieteellisessä käytössä noin kymmenen henkilön kahden kuukauden tarvetta. Testosteronin ja nandrolonin esiasteissa ainemäärä voisi olla kaksinkertainen, eli 6 000 tablettia ja 200 lääkeampullia. Kasvuhormonissa huomattavan suuri määrä saavutettaisiin 800 yksikössä ja istukkahormonissa 100 ampullissa. (Helsingin hovioikeuden laatuhanke 2006, 16.)

Helsingin hovioikeuspiirin työryhmän mukaan rangaistuskäytäntö dopingrikoksissa oli vakiintumaton. Kun työryhmä laati muistiota, ei sen käytettävissä ollut korkeimman oikeuden antamia ratkaisuja. Työryhmä kertoi oman selvityksensä osoittavan, että tuomioistuinkäytännöissä rajat oli asetettu korkeammalle kuin mitä Seppälä esitti. Työryhmän mukaan vankeusrangaistuksia tuomittiin tablettien määrän ylittäessä 3 000 kappaletta. Yli vuoden mittainen vankeus seurasi yli 30 000 tabletista. (Mt., 16.) Myös Leena Metsäpelto (2008) on kommentoinut rangaistuskäytännön vakiintumattomuutta. Hänen mukaansa dopingrikoksissa ei ole vielä muodostunut vastaavaa yhtenäistä rangaistuskäytäntöä kuin esimerkiksi huumausainerikoksissa. Metsäpellon mielestä tämä johtuu ennen kaikkea siitä, että eri dopingvalmisteita esiintyy niin suuri määrä, että kahta samanlaista juttua on vaikea löytää. Rangaistustaulukoiden laatimista vaikeuttaa sekin, että tuomioistuinien käsittelemien dopingrikosten lukumäärä on pysytellyt varsin vähäisenä. (Mt., 398.)¹¹

Korkein oikeus 2008:51

Korkein oikeus antoi vuonna 2008 ratkaisun (2008:51), jossa se otti kantaa dopingaineen määrän oikeudelliseen arvioimiseen. Kysymys oli siitä, miten hallussapitoa levitystarkoitusta varten arvioitiin sekä siitä, ylittyikö tapauksessa törkeässä dopingrikoksessa tarkoitettulla tavalla huomattavan suuren määrän raja

Kun tapausta oli käsitelty käräjäoikeudessa, syyttäjällä oli rakentanut syytensä sen varaan, että syytetty (A) olisi syyllistynyt törkeään dopingrikok-

¹¹ Rangaistuskäytännön yhtenäisyyttä pohdittaessa voidaan kiinnittää huomiota myös lievempiin seuraamuksiin. Kouvolan hovioikeuspiirin hankkeessa (2009, 36–37) esitettiin, että jos rikoksen kohteena on vähäinen määrä dopingaineita, on mahdollista soveltaa toimenpiteistä luopumista koskevia säännöksiä. Hartikainen (2010, 52–55) tuo puolestaan ilmi, että poliisien käytössä oleva käsikirja rangaistusvaatimuksen antamisesta sisältää asteikon lievästä dopingrikoksesta, mutta sen soveltamisesta ei ole annettu hänen mukaansa riittävän tarkkaa ohjeistusta.

seen. Syyttäjän mukaan rikoksen kohteena oli huomattavan suuri määrä dopingainetta, jota A oli pitänyt hallussaan levitystarkoituksessa ja tavoitellut samalla huomattavaa taloudellista hyötyä. Käräjäoikeuden mukaan levitystarkoituksen puolesta puhui muun muassa rikoksen kohteena oleva ainemäärä, A:n hallusta löytyneet kalenteri- ja muistiinpanomerkinnät ja A:n alhainen tulotaso. Dopingaineen määrää arvioidessaan käräjäoikeus käytti Seppälän vuonna 2000 antamaa lausuntoa, jonka perusteella käräjäoikeudessa laskettiin rikoksen kohteena olevien dopingaineiden riittävän kokonaisuudessaan 22 kuukaudeksi. Tämä tarkoittaisi, että ainemäärä riittäisi kymmenelle henkilölle noin kahden kuukauden mittaiseen dopingkäyttöön. Käräjäoikeus katsoikin, että huomattavan suuren määrän raja ylittyi ja se tuomitsi A:n törkeästä dopingrikoksesta ja eräistä muista rikoksista yhden vuoden kymmenen kuukauden mittaiseen ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Käräjäoikeus ei ottanut kantaa taloudellisen hyödyn menetykseen. Hovioikeus päätyi vastaavaan lopputulokseen kuin käräjäoikeus, mutta se alensi vankeusrangaistuksen pituuden yhteen vuoteen neljään kuukauteen.

Korkein oikeus siteerasi hallituksen esitystä, jonka mukaan levittämistarkoitus voi olla käsillä, kun lääketieteellisen tietämyksen mukaan ainemäärä riittäisi lyhyehkön ajan kuluessa muidenkin henkilöiden käyttöön. Oikeuden mukaan tämän arvion tekemisessä oleellista on tietää, miten ja millaisia määriä dopingaineita yleensä käytetään muussa kuin lääketieteellisessä käytössä. Korkein oikeus käytti tätä arviota tehdessään hyväkseen kahta Seppälän lausuntoa vuosilta 2000 ja 2002. Sen käytettävissä oli myös lääketieteen tohtori Tuomo Karilan 14.2.2006 antama lausunto. Näiden lisäksi korkein oikeus pyysi oma-aloitteisesti sekä Kansanterveyslaitokselta että Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitokselta lausuntoa. Jälkimmäinen ei toimittanut sitä, koska oikeuslääketieteen laitoksen mukaan siltä ei löytynyt riittävää asiantuntemusta aiheesta. Kansanterveyslaitos antoi sen sijaan vuonna 2007 korkeimmalle oikeudelle lausunnon.

Korkein oikeus kertoi ratkaisussaan lausuntojen sisällöstä muun muassa seuraavaa: Anabolisten aineiden väärinkäytölle on ominaista niiden käyttäminen jaksoissa. Käyttöjaksot kestävät muutamista viikoista useisiin kuukausiin ja niiden välillä pidetään yhtä pitkä tai jonkin verran edeltävää käyttöjaksoa pidempi tauko. Dopingin käyttäjien keskuudessa on tosin myös sellaisia henkilöitä, jotka eivät pidä taukoja, mutta heille riittää taukoa pitäviin henkilöihin verrattuna pienempi annostelu. Molemmilla käyttäjäryhmillä ainemäärät vastaavatkin kokonaisuudessaan lopulta toisiaan ja heidän dopingtarkoituksessa käyttämänsä määrät ovat hoidollisiin annoksiin verrattuna kymmenkertaisia.

Korkeimman oikeuden käyttämistä lausunnoista käy ilmi, että eri asiantuntijat olivat erimielisiä siitä, miten dopingkäytössä kuluvan aineen mää-

rää pitäisi laskea. Karila arvioi rikoksen kohteena olleiden dopingaineiden riittävyyttä laskemalla yhteen vaikuttavien aineiden kokonaismäärän milligrammoina ja jakamalla tämän tuloksen keskimääräisellä väärinkäytön vuorokausimäärällä. Kansanterveyslaitoksen antamassa lausunnossa oltiin puolestaan aivan eri mieltä, sillä tällaista mallia pidettiin huonona tapana arvioida käyttömääriä. Perusteluna esitettiin, että tässä laskentatavassa menetettäisiin olennainen tieto siitä, että ampullimuodossa nautittuna vaikuttavaa ainetta tarvitaan huomattavasti vähemmän kuin tablettimuodossa. Kansanterveyslaitoksen mukaan helpoin tapa arvioida aineiden riittävyyttä oli perustaa arvio tablettien kappalemääriin tai ampullien tilavuuteen millilitroina. Myös Seppälä oli vuoden 2000 lausunnossaan pitänyt tällaista arviota riittävän tarkkana.

Korkein oikeus totesi omana kannanottonaan, että dopingaineiden oman käytön arviointiin sisältyy useita epävarmuustekijöitä. Eri aineiden käyttömäärissä esiintyi vaihtelua paitsi käyttäjien tottumusten myös eri lajeja harrastavien käyttäjien kesken. Käyttö voi tapahtua jaksoissa tai tasaisena käyttönä, jolloin jälkimmäisessä ainemäärien vaihtelua tai käyttötaukoja ei esiinny. Käyttötavalla ei kuitenkaan korkeimman oikeuden näkemyksen mukaan ollut kovin suurta merkitystä, sillä molemmilla ainemäärät vastasivat lopulta toisiaan. Korkein oikeus totesi, ettei myöskään ollut mahdollista osoittaa tiettyä ainemäärää, jonka dopingaineita käyttävä henkilö hankkii yhdellä kertaa omaa käyttöönsä varten.

Korkeimman oikeuden mukaan aineiden käyttötavoista ja käyttömääristä saatujen tietojen perusteella levittämistarkoitus voi olla käsillä, kun dopingaineen käyttäjällä on hallussaan dopingainetta selvästi enemmän kuin mitä hänen voidaan olettaa tarvitsevan muutamaa käyttöjaksoa varten. Jos ainemäärä lähenee yhden käyttöjakson tarvetta, levittämistarkoitus voi olla epätodennäköinen, jollei tapauksessa ole muuta siihen viittaavaa näyttöä. Jos taas määrä selvästi ylittäisi muutaman käyttöjakson tarpeen, levittämistarkoitusta voidaan pitää todennäköisenä, jollei tapauksessa ilmene muita sitä vastaan puhuvia seikkoja.

Korkeimman oikeuden mukaan dopingaineiden käytöstä saatu selvitys osoitti, että yhden käyttöjakson tyypillinen pituus oli kaksi kuukautta aktiivista dopingaineiden käyttöä ja sitä seurasi noin kahden kuukauden mittainen tauko, eli kokonaisuudessaan oli kyse neljän kuukauden ajanjaksosta. Korkeimman oikeuden mukaan käyttökelpoisin tapa arvioida käyttöjaksossa kulutettavaa dopingaineen määrää oli perustaa arvio tablettien kappalemääriin tai ampullien tilavuuteen millilitroina.

Kansanterveyslaitoksen mukaan keskimääräisen väärinkäyttömäärän arvion pohjana olisi muissa kuin testosteronitableteissa 10 tablettia vuorokaudessa (hoidollinen määrä 1 tbl vrk:ssa) ja testosteronitableteissa 30 tab-

lettia vuorokaudessa (hoidollinen määrä 3 tbl vrk:ssa). Anabolisissa steroideissa ampulleina mitattuna keskimääräinen väärinkäyttömäärä olisi noin yksi millilitra joka toinen vuorokausi (hoidollinen määrä 1 ml kerran kolmessa viikossa). Korkeimman oikeuden mukaan yhden jakson aikana käytetään näin ollen keskimäärin 600 tablettia muita anabolisia steroideja kuin testosteronia tai noin 1 800 testosteronitablettia tai noin 30 millilitraa ampullimuotoisia anabolisia steroideja.

Korkeimman oikeuden ratkaistavana olleessa tapauksessa rikoksen kohteena oli anabolisia steroideja ja testosteronia yhteensä 2 313 tablettia ja 34 ampullia. Ampullit sisälsivät 103 millilitraa testosteronia ja anabolisia steroideja, mikä laskennallisesti riittäisi väärinkäytettynä keskimäärin noin 206 vuorokaudeksi. Anabolisia steroideja oli 2 253 tablettia, mitkä riittäisivät 225 vuorokaudeksi. Testosteronitabletteja oli 60, mikä vastaisi kahden vuorokauden väärinkäyttömäärää. Yhteensä rikoksen kohteena olleet eri dopingaineet riittäisivät 433 vuorokauden mittaiseen dopingkäyttöön. Kun keskimääräisessä jaksossa on noin 60 aktiivista dopingaineiden käyttövuorokautta, dopingaineet olisivat riittäneet noin seitsemään käyttöjaksoon.

Korkeimman oikeuden mukaan rikoksen kohteena oli niin suuri dopingainemäärä, ettei niiden hallussapitoa vain omaa käyttöä varten voinut pitää uskottavana. Tätä käsitystä tuki myös muu näyttö, sillä A:n hallusta oli takavarikoitu muuta omaisuutta (hintataulukot eri lääkeaineissa, kalenterimerkinnoista ilmenevät lukumäärät ja henkilöiden nimet). Korkein oikeus arvioikin, että A:n todennäköisenä tarkoituksena oli levittää dopingaineita.

Tämän jälkeen korkein oikeus otti kantaa siihen, oliko rikoksen kohteena laissa tarkoitettulla tavalla huomattavan suuri määrä dopingainetta. Hallituksen esityksen mukaan ainetta riittäisi tällöin myytäväksi kymmenelle henkilölle muutaman kuukauden käyttöä varten. Korkeimman oikeuden mukaan myös huomattavan suuren määrän oikeudellisessa arvioinnissa keskeistä on, kuinka monta keskimääräistä käyttöjaksoa rikoksen kohteena olleista dopingaineista saisi. Tällöin on otettava huomioon, että dopingaineen omaa käyttöä varten tapahtunut hallussapito ei ole rangaistavaa dopingrikoksena. Tästä syystä merkitystä on annettava sille, voidaanko osan hallussapidetystä dopingaineesta olettaa olevan syytettynä olevan henkilön omaa dopingkäyttöä varten. Tapauskohtaisesti esille voi nousta myös muita relevantteja seikkoja, joiden perusteella voitaisiin tehdä päätelmiä levitykseen tarkoitettusta ainemäärästä.

Korkein oikeus laski, että A:n hallusta takavarikoidut dopingaineet olisivat riittäneet noin seitsemään keskimääräiseen käyttöjaksoon. Dopingaineita katsottiin siten olevan selvästi vähemmän kuin mitä lainsäätäjällä oli tarkoittanut, eikä törkeän dopingrikoksen edellyttämä huomattavan suuren määrän raja ylittynyt.

Korkein oikeus otti kantaa myös huomattavan taloudellisen hyödyn tavoittelemiseen. Oikeuden mukaan A:n hallussa ei ollut huomattavan suurta määrää dopingaineita eikä asiassa esitetty myöskään mitään selvitystä siitä, että takavarikoidut aineet olisivat olleet erityisen arvokkaita. Tästä syystä myös tämä laissa mainittu kvalifiointiperuste jäi toteennäyttämättä. A:n katsottiin syyllistyneen törkeän dopingrikoksen asemasta perustunnusmerkistön mukaiseen dopingrikokseen.

Metsäpelto (2008) on kommentoinut korkeimman oikeuden tekemää ratkaisua. Metsäpellon mukaan ratkaisun jälkeen lainsoveltajien tiedossa on, että levitystarkoitusta ja huomattavan suurta määrää arvioidaan lähtökohtaisesti samoilla kriteereillä. Rikoksen kohteena olevaa ainemäärää lähestytään laskemalla, kuinka moneen käyttöjaksoon ne riittäisivät. Dopingaineen määrässä pitäydytään tablettien kappalemääriin tai ampullien tilavuuteen millilitroina. Korkeimman oikeuden ratkaisu ei sen sijaan anna vastausta siihen, missä menee tarkasti ottaen huomattavan suuren määrän raja. Metsäpellon mukaan selvyttä ei ole myöskään siitä, vähennetäänkö määrää arvioitaessa saati millä tavalla henkilön omassa dopingkäytössä kuluva ainemäärä. Epäselvyys vallitsee siitäkin, käsiteltäisiinkö muita kuin tässä tapauksessa rikoksen kohteena olleita dopingaineita samalla tavalla. Metsäpelto piti mahdollisena, että esimerkiksi kasvuhormonissa, istukka-hormonissa tai antiestrogeeneissa väärinkäyttömääriä arvioitaisiin jollain toisella tavalla. Esitutkinnassa pitäisikin jatkossa hankkia uusia asiantuntijalausuntoja väärinkäyttöannostelun selvittämiseksi. (Mt., 396–398.)

Metsäpelto pohti myös sitä, miksi oikeusistuimissa ei otettu kantaa taloudellisen hyödyn menettämiseen. Hänen mukaansa esitutkimateriaaliin perehdyttäessä kävi ilmi, ettei A:n hallusta löytyneiden dopingaineiden hankintahintaa tai niiden edelleenmyyntihintaa ollut selvitetty. Mitään muutaakaan selvitystä tämäntyyppisten valmisteiden katukauppahinnoista ei löytynyt. Myöskään syyttäjä ei esittänyt oikeudenkäynnissä taloudellisesta hyödystä minkäänlaista selvitystä missään oikeusasteessa. Tämän takia viimeisenä korkein oikeus totesi hylkäävänsä syyttäjän vetoaman kvalifiointiperusteen näyttämättömänä. Metsäpellon mukaan jos kerran syyttäjä väitti dopingaineiden olevan tuottoisaa kauppatavaraa, teon kohteina olleiden aineiden hintatiedoista olisi pitänyt esittää selvitys. (Mt., 398.)

Korkein oikeus 2009:67

Korkein oikeus otti tässä tapauksessa kantaa siihen, pidetäänkö törkeässä dopingrikoksessa tarkoitettulla tavalla huomattavan suurena määränä, kun rikoksen kohteena oli 60 ampullia istukkahormonia (300 000 IU-

mittayksikköä) sekä 450 kappaletta (11 250 mg) mesterolonia ja 100 kappaletta stanotsolia sisältäviä tabletteja.

Käräjäoikeuden mukaan Seppälän erään toisen asian yhteydessä antaman lausunnon mukaan vuodelta 2002 puolen vuoden mittaiseen väärinkäyttöön kymmenelle henkilölle riittäisi 180 000 IU istukkahormonia. Tästä syystä käräjäoikeuden mukaan kyse oli törkeässä dopingrikoksessa tarkoitetulla tavalla huomattavan suuresta määrästä. A valitti tuomioista hovioikeuteen ja kertoi olevansa voimannoston aktiiviharrastaja, jolla kului yhden kuurin aikana noin 75 000 IU istukkahormonia. Tapauksessa kuulun toisen henkilön mukaan kovan luokan käyttäjällä kului 5 000 IU istukkahormonia viikossa, mutta hän ei pitänyt mahdollisena A:n ilmoittamaa kolminkertaista viikkokulutusta (15 000 IU). Hovioikeus katsoi, että dopingkäytössä annostelu voi olla suurempaa kuin mitä Seppälä on esittänyt. Tästä syystä se ei pitänyt rikoksen kohteena olevaa ainemäärä huomattavan suurena ja katsoi A:n syyllistyneen törkeän dopingrikoksen asemasta perustunnusmerkistön mukaiseen dopingrikokseen.

Korkeimman oikeuden mukaan huomattavan suurta määrää arvioitaessa on kiinnitettävä huomioita useisiin seikkoihin. Kysymys täytyy olla määrästä, joka on selvästi suurempi kuin todennäköiseen levitystarkoitukseen viittaava määrä. Merkitystä voidaan antaa myös sille, tapahtuiko hallussapito pelkästään levittämistarkoituksessa, jolloin korkeimman oikeuden mukaan kyse on useimmiten ammattimaisesta rikollisuudesta vai liittyykö hallussapitoon mittavaa aineiden omaa käyttöä. Suuren määrän arvioimisessa keskeistä on, kuinka moneen keskimääräiseen käyttöjaksoon aineet riittäisivät. Yhden käyttöjakson tyypillisenä pituutena pidettiin kahden kuukauden aktiivista käyttöä ja tätä seuraavaa samanmittaista taukoa, eli kokonaisuudessaan kyse oli neljästä kuukaudesta. Kulutettavaa ainemäärää laskettaessa ei korkeimman oikeuden mukaan ratkaisevaa merkitystä voida antaa syytetyn tai hänen kanssavastaajana olleen henkilön puheille omasta dopingkäytöstään. Korkeimman oikeuden mukaan suurta määrää arvioitaessa voidaan kiinnittää huomioita siihenkin, miten vaarallisia dopingaineita on rikoksen kohteena. Nämä seikat vaikuttavat paitsi huomattavan suuren määrän arvioimisessa, myös dopingrikoksen kokonaisarvostelussa tehtäessä valintaa dopingrikoksen ja törkeän dopingrikoksen välillä.

Korkein oikeus hankki asiantuntijalausunnon, jonka se sai Terveiden ja hyvinvoinninlaitokselta. Tapauksessa rikoksen kohteena oli eri dopingaineita. Lausunnossa esitettyjen tietojen perusteella A:n hallussa olleet anaboliset steroidit olisivat riittäneet noin 32,5 vuorokaudeksi. Korkeimman oikeuden mukaan kysymys olisi siten ollut aktiivisessa dopingkäytössä selvästi alle yhdestä käyttöjaksosta (kun yksi käyttöjakso oli 60 vuorokautta). Toisin kuin edellisenä vuonna tekemässään ratkaisussa korkein oikeus

kiinnitti nyt huomiota dopingaineen vaarallisuuteen. Sen saamien lausuntojen mukaan anaboliset steroidit kohottavat yliannoksina pitkäaikaisessa käytössä ennen aikaisen kuolemanriskin lähes viisinkertaiseksi. Ne lisäävät erityisesti sydän- ja verisuonitautien, aivoinfarktin ja -halvauksen riskiä, heikentävät sydämen supistusvoimaa, aiheuttavat sydänlihaksen rappeumaa altistaen rytmihäiriölle ja äkkikuolemalle. Anabolisten steroidien väärinkäyttöön liittyy lisäksi hormonaalisia häiriöitä sekä maksasairauksien, pahanlaatuisten kasvainten ja psyykkisten sairauksien kohonnut riski. Impulssikontrollin heikkeneminen voi myös johtaa väkivaltaisuuteen.

Terveysten ja hyvinvoinninlaitokselta hankitun lausunnon lisäksi korkein oikeus käytti Seppälän 25.9.2003 antamaa lausuntoa, jossa tehtiin selkoa istukkahormonin useammasta eri käyttötavasta urheilussa. Sitä voidaan käyttää lihaksia rakentavasti ja voimaa antavasti, koska se lisää testosteronin erittymistä kiveksistä. Kun lihaksia kasvatetaan anabolisilla steroideilla, pyritään siitä aiheutuvaa hormonilamaa ehkäisemään ja hoitamaan istukkahormonilla. Istukkahormonin käytöstä voi aiheutua haittaa, kuten hormonaalisia häiriöitä, mutta myös turvotus ja rintojen arkuus ovat mahdollisia. Verisuonitukokset kuuluvat puolestaan harvinaisempiin haittavaikutuksiin.

Yhden käyttöjakson aikana käytetään yleensä 2 500–5 000 IU-määrä kuukaudessa oman hormonituotannon lamaantumisen estämiseksi ja 10 000–20 000 IU-määrä käyttöjakson yhden tai kahden viimeisen viikon aikana kehon oman hormonituotannon käynnistämiseksi. Istukkahormonien käyttömäärät vaihtelevat yksilöllisesti sen mukaan, kuinka suuria määriä anabolisia steroideja on käytössä. Keskimääräinen väärinkäyttömäärä on 200 IU vuorokaudessa. Rikoksen kohteena ollut 300 000 IU-määrä riittäisi yhdelle henkilölle hieman yli neljän vuoden yhtämittaiseen käyttöön. Tämän lisäksi Seppälän vuoden 2003 lausunnossa todettiin, että yhdelle henkilölle riittäisi puolen vuoden väärinkäyttöön 18 000 IU istukkahormonimäärä.

Korkein oikeus totesi, että istukkahormonien keskimääräisestä väärinkäyttömäärästä esitettiin erilaisia arvioita, jotka vaihtelivat neljän kuukauden käyttöjakson aikana 15 000–30 000 IU:n välillä. Tällöin 300 000 IU-määrän voi arvioida riittävän 10–20 henkilölle yhteen käyttöjaksoon. Tällä tavalla laskettuna istukkahormonimäärä voisi tarkoittaa hallituksen esityksessä todetulla tavalla huomattavan suurta määrää. Korkeimman oikeuden mukaan arvioinnissa piti kuitenkin ottaa huomioon, että A oli itse käyttänyt samanaikaisesti dopingaineita, joten kaikki takavarikoidut dopingaineet eivät olleet hänen hallussaan levitystarkoitusta varten. Korkeimman oikeuden mukaan hänellä voitiin katsoa olevan omaa käyttöä varten sellainen määrä dopingainetta, joka olisi riittänyt keskimäärin muutamaan käyttöjaksoon.

Tämän lisäksi korkein oikeus kiinnitti huomiota dopingaineiden vaarallisuuteen. Sen mukaan istukkahormonia ei voi sellaisenaan pitää terveydelle yhtä vaarallisen aineena kuin esimerkiksi anabolisia steroideja. Tästä syystä vaarallisiin dopingaineisiin suhteutettuna suurempaakaan istukkahormonimäärää ei välttämättä tule pitää huomattavan suurena määränä dopingainetta. Edellä esitetyistä syistä korkein oikeus tuli siihen lopputulemaan, että rikoksen kohteena olleet dopingaineet eivät olleet laissa tarkoitettulla tavalla huomattavan suuria, eikä henkilön katsottu syyllistyneen törkeään dopingrikokseen.

Kinnunen (2010) on todennut, että korkeimman oikeuden ratkaisussa otettiin uudemman kerran kantaa siihen, että dopingaineiden määrää arvioitaessa lähtökohtana on aineiden riittävyys yhden käyttöjakson aikana. Kinnunen kuitenkin huomauttaa, että yhden käyttöjakson pituus jäi epäselväksi, koska korkein oikeus puhui ilmiöstä jossain määrin sekavasti. Se käytti sekä ilmaisua ”käyttöjaksoksi katsotaan 60 vuorokautta” että ”neljän kuukauden käyttöjakso”. Kinnunen päätyy tulkitsemaan korkeimman oikeuden ratkaisua siten, että käyttöjaksona olisi yhteensä neljän kuukauden mittainen ajanjakso, johon sisältyy 60 vuorokauden mittainen aktiivinen käyttöjakso ja sitä seuraava samanpituinen tauko. Kinnunen nostaa kuitenkin esille kysymyksen siitä, antaako käyttöjakson pituuden määrittäminen samanpituisiksi kaikissa aineissa oikean kuvan eri dopingaineiden käyttötaavoista. Hänen mukaansa asiaan pitäisi saada lisää selkeyttä, jos käyttöjaksosta on tarkoitus muodostaa keskeinen mittatikka. Kinnunen tuo myös esille, että keskimääräinen väärinkäyttömäärä anabolisissa steroideissa laskeettiin tässä tapauksessa eri tavalla kuin korkeimman oikeuden edellisen vuoden ratkaisussa. (Mt., 93–94.)

Korkeimman oikeuden mukaan istukkahormonia kuluisi 15 000–30 000 IU käyttöjaksossa. Kinnunen pitää näin laveaa asteikkoa dopingaineita itse käyttävän levittäjän näkökulmasta edullisena, mutta lainsoveltajalle tilanne on ongelmallinen. Tämän jälkeen Kinnunen ottaa kantaa siihen, miten korkein oikeus lähestyi määrän arvioimista kahden eri kriteerin avulla istukkahormoneissa. Ensiksi arvioitiin hallussapidettyä määrää antamalla merkitystä sille, käyttääkö syytetty itse dopingaineita vai tapahtuiko hallussapito pelkästään levitystarkoituksessa. Kinnusen mukaan tämä kriteeri oli selkeä, koska oma käyttö ja sitä varten tapahtunut hallussapito jäävät rangaistavuuden ulkopuolelle. Korkein oikeus ei linjannut tässäkään ennakkopäätöksessä mitään tarkkaa määrää sallitulle hallussapidolle. Perusteluista on kuitenkin luettavissa, että kysymys on keskimäärin muutamaa käyttöjaksoa riittävästä määrästä. Toisena kriteerinä korkein oikeus käytti aineen vaarallisuutta. Kinnunen ei pidä tätä kovin onnistuneena ratkaisuna. Lainsäätäjän keskeisenä ajatuksena oli, että rikoslaissa dopingaineina pidetään vain sellaisia

dopingaineita, jotka sisältävät tutkitusti terveysriskejä. Kinnusen mukaan tällä perusteella vaikuttaa suorastaan kummalliselta, että lain soveltamisvaiheessa on vielä uudelleen palattava tähän kysymykseen ja hankittava selvitystä jo kertaalleen haitalliseksi todettujen dopingaineiden aiheuttamista terveysriskeistä. Hänestä tuntuu myös ristiriitaiselta, että selkeässä määrään viittaavassa kvalifiointiperusteen arvioinnissa olisi annettava merkitystä aineen laadulle. Kinnusen mielestä vaarallisuus voisi pikemmin vaikuttaa törkeään dopingrikoksen kokonaisarvostelussa, jolloin korkein oikeus olisi voinut päätyä siihen tulokseen, että istukkahormoneja olisi ollut rikoksen kohteena huomattavan suuri määrä, mutta kokonaisarvostelun perusteella tekoa ei olisi pidetty törkeänä. (Mt., 94.)

3 TUTKIMUSTEHTÄVÄSTÄ JA -AINEISTOISTA

Tässä tutkimuksessa tutkitaan rangaistuskäytäntöä dopingrikoksissa. Liik-
keelle lähdetään tilastoidusta dopingrikollisuudesta, jolloin selvitetään,
kuinka paljon poliisi ja tulli ovat onnistuneet paljastamaan dopingrikoksia,
minkälaisia muutoksia rikosten määrässä on tapahtunut eri vuosina ja miten
rikosnimikkeet ovat jakautuneet eri dopingrikoksissa. Yhtenä kiinnostuk-
sen kohteena on selvittää tapausten etenemistä rikosprosessissa.

Tarkasteltaessa tilastoitua dopingrikollisuutta käytetään pääasiallisena
lähteenä Tilastokeskusta, joka julkaisee vuosittain paljon tietoa rikollisuu-
desta ja sen kontrollista. Tällöin alkuperäisenä aineistona ovat poliisin,
syyttäjien ja käräjäoikeuksien tekemät rekisterit, joista Tilastokeskus kerää
tietoja ja muokkaa ne julkaistavaan muotoon oikeustilastoiksi. Eri viran-
omaiset julkaisevat myös itse tietoja toiminnastaan. Tässä raportissa tur-
vaudutaan kuitenkin vain harvoin viranomaisen itsensä tuottamiin tilastoi-
hin, koska niiden laatimisessa voi tapahtua vuosittain vaihtelua.

Raportissa selvitetään ensin poliisin ja tullin paljastamien dopingrikos-
ten määrää. Tiedot on hankittu erikseen Tilastokeskukselta, sillä ne eivät
sisälly vuosittain julkaistaviin tilastoihin.¹² Vastaavia tietoja on käytetty
aikaisemmin hyväksi Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen laatimissa Rikol-
lisuustilanne-katsauksissa (ks. esim. Kainulainen 2010). Tätä tutkimusta
varten on kuitenkin pyydetty Tilastokeskukselta useita uusia ajoja, joiden
hankkimisessa on tyydytty siihen, mitä Tilastokeskus on katsonut pysty-
vänsä toimittamaan vähällä vaivalla. Tästä syystä kaikista raportissa käsi-
teltävissä ilmiöistä ei ole saatavilla kattavasti tietoa vuosilta 2002–2009.

Julkaistut tilastotiedot ovat puutteellisia myös pyrittäessä selvittämään
syyttäjien toimintaa.¹³ Tässä raportissa esitelläänkin ensi kertaa syyttäjien
tekemiä ratkaisuja dopingrikoksissa syyttämättä jättämisen muodossa vuo-
silta 2006–2009.

Tarkasteltaessa Tilastokeskuksen *tuomioistuimista* julkaisemia tilastoja
on syytä todeta, että niissä on esitetty rikoskohtaiset tiedot niin tarkasti, että
vuosikirjoista löytyvät tiedot dopingrikoksista syytetyistä ja tuomituista.
Rangaistuskäytäntö dopingrikoksissa on kuitenkin jäänyt aikaisempina
vuosina raportoimatta esimerkiksi Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen Ri-

¹² *Poliisin* tietoon tullutta rikollisuutta koskevissa tilastoissa Tilastokeskus on laskenut
yhteen kaikki rikoslain 41, 43 ja 44 lukua vastaan tehdyt rikokset, eikä dopingrikoksia
pysty tästä syystä erottamaan muista rikoksista. Julkaistua tilastotietoa on myös varsin
vähän saatavilla *tullin* tutkimista rikoksista.

¹³ Tilastokeskuksen tuottamissa syyttäjätalastoissa dopingrikokset sisältyvät usein yhteen
laskettuun luokkaan ”rikoslain 42, 43 ja 44 vastaan tehdyt rikokset”.

kollisuustilanne-katsauksissa. Tuomiotilastojen perusteella selvitetään, miten paljon käräjäoikeudet ovat käsitelleet dopingrikoksia, miten nostetut syytteet ovat menestyneet ja minkälaisia rangaistuksia dopingrikoksista on tuomittu.

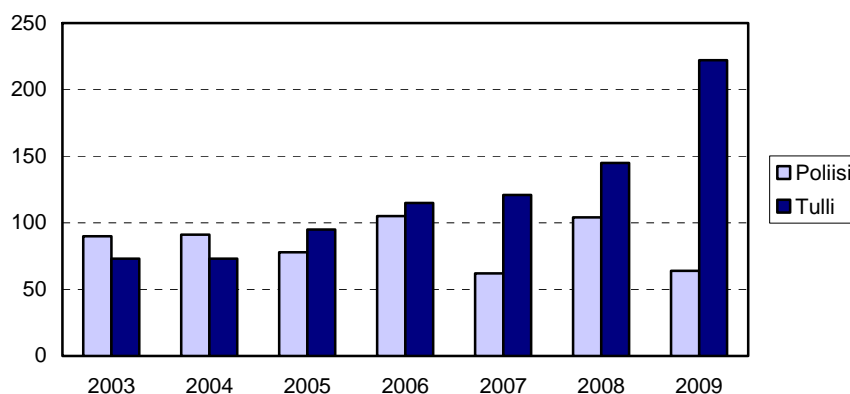
Tässä tutkimuksessa hyödynnetään paitsi tuomiotilastoja myös itse kerättyä empiiristä aineistoa käräjäoikeuskäytännöistä. Erillinen aineisto muodostuu käräjäoikeuksissa vuosina 2007–2008 annetuista dopingtuomioista, joissa tuomittuja henkilöitä oli yhteensä 200. Empiiristä aineistoa esitellään tarkemmin luvussa 5. Tutkimustehtävänä on selvittää, miten dopingrikoksia on käsitelty käräjäoikeudessa, mistä seikoista on käyty oikeudellista keskustelua ja minkälaiset seikat ovat vaikuttaneet rangaistusta määrättäessä. Käräjäoikeuksista kerätyn aineiston avulla on mahdollista tehdä myös muita tarkasteluja. Kriminologisessa tutkimuksessa käytetään usein rikosten piirteiden tarkastelussa poliisin tietoon tullutta rikollisuutta. Raportin neljännessä luvusta käy kuitenkin ilmi, että dopingrikoksissa tullin tietoon tulevien rikosten määrä on poliisia suurempi. Kun sekä poliisin että tullin tutkimat rikokset päätyvät käräjäoikeuteen syyttäjän päätettyä nostaa syytteen, antaa tutkimusaineiston kokoaminen käräjäoikeuksista mahdollisuuden saada hyvä kokonaiskuva ilmisaadusta rikollisuudesta. Tästä syystä tuomioiden perusteella on mahdollista selvittää dopingrikosten piirteitä, kuten tyypillisiä tekotapoja ja rikoksen kohteena olevien dopingaineiden laatua ja määrää. Samalla saadaan jonkinlainen käsitys kontrollikoneiston toiminnasta.

4 TILASTOITU RIKOLLISUUS

4.1 Poliisin ja tullin tietoon tulleet rikokset

Dopingrikokset tulevat ilmi ennen muuta poliisin ja tullin oman toiminnan ansiosta, sillä dopingrikoksista puuttuu uhri, joka tekisi rikosilmoituksen häneen kohdistuneesta rikoksesta. Suurin osa dopingrikollisuudesta jääkin piiloon. Tilastoidun rikollisuuden määrä ja rakenne vaihtelevat pitkälti kontrollin tehon ja kohdentamisen mukaisesti. Tästä syystä ilmi saadun rikollisuuden kasvu ei välttämättä kerro rikosten määrän lisääntymisestä, sillä se voi olla seurausta kontrollikoneiston intensiteetin muutoksesta.

Seuraavaksi tarkastellaan poliisin ja tullin tietoon tulleet dopingrikoksia käyttämällä lähteenä Tilastokeskusta. Kuvio 1 havaitaan, että poliisin tutkimien dopingrikosten määrä on useina vuosina pysytellyt sadan rikoksen tuntumassa, mutta vuosina 2007 ja 2009 niiden määrä putosi reiluun 60 rikokseen. Vuosina 2003–2009 poliisi tutki keskimäärin 85 dopingrikosta vuodessa. Verrattaessa poliisin ja tullin tutkimien rikosten määrää toisiinsa havaitaan, että alkuvuosina poliisi tilastoi tullia enemmän dopingrikoksia, mutta sittemmin tilanne on muuttunut. Tullin merkitys dopingrikosten paljastajana on selkeästi kasvanut, sillä se on jo useina vuosina tutkinut poliisia enemmän dopingrikoksia. Vuonna 2009 poliisi tilastoi yhteensä 64 dopingrikosta, kun taas tullilla vastaava luku oli 222. Tarkasteltaessa koko kuviossa esitettyä ajanjaksoa tullin tutki keskimäärin 120 dopingrikosta vuodessa. (Ks. myös taulukko 2.)

Kuvio 1 Poliisin ja tullin tietoon tulleet dopingrikokset (RL 44:6–8) vuosina 2003–2009¹⁴ (Lähde: Tilastokeskus)

¹⁴ Dopingrikoksia koskeva uudistus tuli voimaan 1.9.2002. Tilastokeskuksen mukaan poliisi tilastoi syksyllä yhteensä 55 dopingrikosta. Tietoa tullin tilastoimista dopingrikoksista ei ole, mutta Tullihallituksen tekemässä Tullirikostorjunnan vuosikirjassa kerrotaan, että dopingrikoksia olisi ollut yhteensä 13.

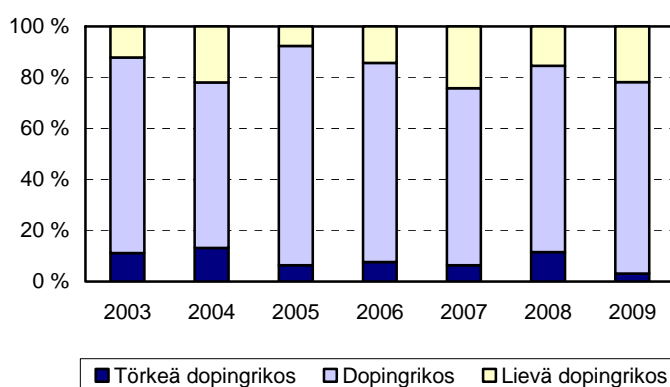
Tilastoidun dopingrikollisuuden määrä on kasvanut, mikä on erityisesti tullin toiminnan ansiota. Taulukossa 1 poliisin ja tullin tutkimat rikokset on laskettu yhteen. Kun vuonna 2003 tilastoitiin yhteensä hieman yli 150 dopingrikosta, niiden määrä lähes kaksinkertaistui vuoteen 2009 mennessä (N=286). Tullin esittämän arvion mukaan tilastoidun rikollisuuden kasvu kertoisi siitä, että eri valmisteiden tilaaminen internetin kautta olisi lisääntynyt (ks. esim. Tullirikostorjunnan vuosikirja 2009).

Taulukko 1 Poliisin ja tullin tietoon tulleet dopingrikokset (RL 44:6–8) vuosina 2003–2009

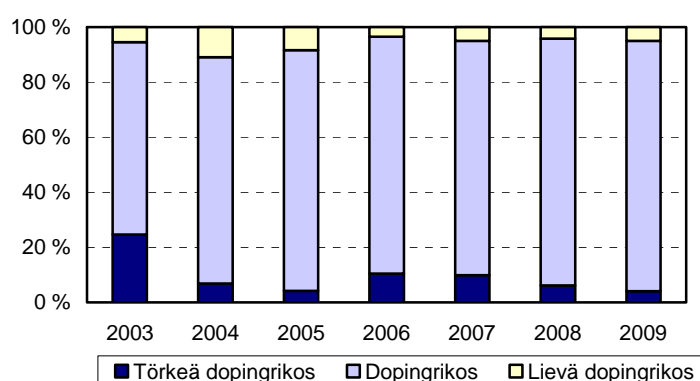
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Yhteensä	163	164	173	220	183	249	286
Muutos %		0,6	5,5	27,2	-16,8	36,1	14,9

Lähde: Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Rikosnimikkeiden jakautuminen. Seuraavaksi tarkastellaan rikosnimikkeiden jakautumista tilastoidussa dopingrikollisuudessa. Kuviossa 2 kuvataan poliisin tutkimia dopingrikoksia ja kuviossa 3 puolestaan tullin tutkimia rikoksia. Kuvioista havaitaan, että molemmat lainvalvontaviranomaiset ovat tilastoineet eniten perustunnusmerkistön mukaisia dopingrikoksia, kun taas sekä törkeitä että lieviä dopingrikoksia on ollut verrattain vähän. Molemmat ovat tutkineet prosentuaalisesti tarkasteltuna saman verran törkeitä dopingrikoksia, sillä vuosina 2003–2009 poliisin tutkimista dopingrikoksista törkeitä oli yhdeksän prosenttia ja tullin tutkimista kahdeksan prosenttia. Verrattaessa eri kuvioita toisiinsa voidaan havaita, että tulli on tilastoinut poliisia vähemmän lieviä dopingrikoksia. Vuosina 2003–2009 lievät dopingrikokset muodostivat tullin tilastoissa vain alle kuusi prosenttia (5,6 %) kaikista dopingrikoksista, kun poliisilla vastaava luku oli 16 prosenttia.

Kuvio 2 Poliisin tutkimat dopingrikokset vuosina 2003–2009 (100 %) (Lähde: Tilastokeskus)

Kuvio 3 Tullin tutkimat dopingrikokset vuosina 2003–2009 (100 %) (Lähde: Tilastokeskus)

Taulukossa 2 esitellään eri rikosnimikkeiden esiintymistä poliisi- ja tullitilastoissa. Sekä törkeiden että lievien dopingrikosten määrät ovat vuositasolla pysytelleet hyvin pieninä. Törkeitä dopingrikoksia on ollut tutkittavana yhteensä keskimäärin alle 20 vuodessa. Myös lievien dopingrikosten yhteenlaskettu määrä on ollut parinkymmenen tuntumassa. Vuonna 2009 poliisi tilastoi 48 perustunnusmerkistön mukaista dopingrikosta, vain kaksi törkeää ja 14 lievää. Tulli tilastoi 202 perustunnusmerkistön mukaista dopingrikosta, yhdeksän törkeää ja 11 lievää.

Taulukko 2 Poliisin ja tullin tietoon tulleet dopingrikokset vuosina 2003–2009

	2003		2004		2005		2006		2007		2008		2009	
	Poliisi	Tulli	Poliisi	Tulli	Poliisi	Poliisi	Tulli	Poliisi	Tulli	Tulli	Poliisi	Tulli	Poliisi	Tulli
Lievä dopingrikos	11	4	20	8	6	8	15	4	15	6	16	6	14	11
Dopingrikos	69	51	59	60	67	83	82	99	43	103	76	130	48	202
Törkeä dopingrikos	10	18	12	5	5	4	8	12	4	12	12	9	2	9
Yhteensä	90	73	91	73	78	95	105	115	62	121	104	145	64	222

Lähde: Tilastokeskus

Rikoksista epäillyistä henkilöistä. Tilastokeskuksen mukaan poliisi epäili vuosina 2007–2009 keskimäärin 92 henkilön syyllistyneen dopingrikokseen vuodessa. Naisia oli hyvin pieni osa, sillä heitä oli keskimäärin kolme vuodessa (3 %). Tulli epäili vastaavana ajanjaksona keskimäärin joka vuosi 154 henkilön syyllistyneen dopingrikokseen. Heistä naisia oli keskimäärin kuusi vuodessa (4 %). Henkilöiden epäiltiin yleensä syyllistyneen perustunnusmerkistön mukaiseen dopingrikokseen. Rikoksista epäillyt olivat yleensä täysi-ikäisiä, sillä alaikäisiä löytyi molempien tilastoista vain muutamia. Myös 18–20-vuotiaita oli vähän. Vuosina 2007–2009 poliisin epäi-

lemistä henkilöistä 94 prosenttia oli yli 21-vuotiaita ja tullin epäilemistä 90 prosenttia.¹⁵

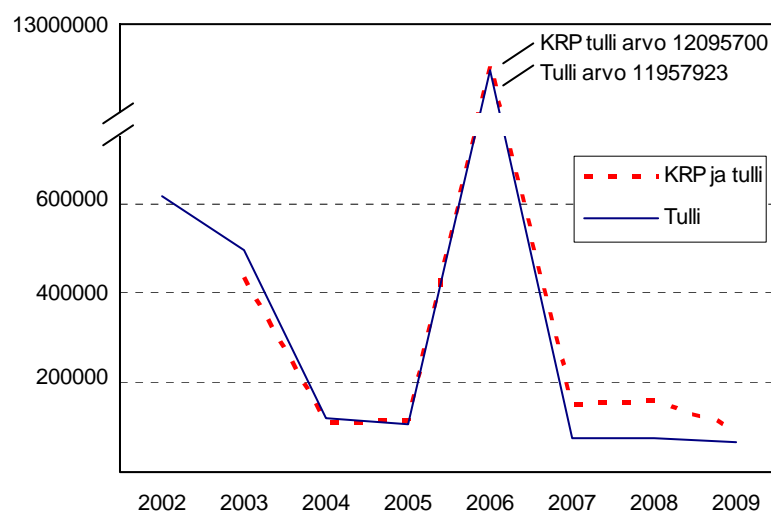
4.2 Takavarikot

Seuraavaksi tarkastellaan tullin ja poliisin takavarikoimia dopingainemääriä. On kuitenkin syytä muistaa, että takavarikoitujen ainemäärien perusteella ei voi luotettavasti arvioida laittomien dopingmarkkinoiden todellista laajuutta tai ajallista vaihtelua. Näitä lukuja käytettäessä on otettava huomioon sekin, että takavarikointiin riittää pelkkä rikosepäily, eivätkä kaikki tapaukset johda lainvoimaisen tuomion saamiseen. Rikosprosessin edetessä epäily voi osoittautua aiheettomaksi useista syistä. Tarkemmissa tutkimuksissa voi esimerkiksi paljastua, että takavarikoitu aine ei ollutkaan dopingaine tai henkilö pystyy osoittamaan laillisen oikeutensa hallussapitoon. Myöhemmin raportista käy ilmi, että dopingtuomioista kerätyistä aineistosta löytyi muutamia tapauksia, joissa tuomioistuin hylkäsi syytteen ja määräsi samalla takavarikon kumoamisesta, jolloin takavarikoidut aineet palautettiin omistajalleen.

Lähteenä on käytetty Keskusrikospoliisia ja Tullihallitusta, jotka molemmat keräävät tietoja tekemistään takavarikoista. Kuviossa 4 ylin viiva perustuu Keskusrikospoliisin julkaisemaan tilastoon, joka pitää sisällään sekä poliisin että tullin tekemät takavarikot. Alempi viiva on puolestaan peräisin Tullihallitukselta ja se kuvastaa vain tullin tekemiä takavarikkoja. Vertailemalla eri lähteitä toisiinsa voi todeta, että suurin osa takavarikoiduista dopingaineista näyttää olevan peräisin tullilta.

Kuviosta 4 käy ilmi, että takavarikoidun dopingaineen määrä on vaihdellut voimakkaasti eri vuosina. Jos poikkeuksellisen isoa takavarikkoa vuodelta 2006 ei otettaisi huomioon, takavarikoitu ainemäärä on laskenut alkuvuosien tasosta. Seuraavaksi kerrotaan tullin luvuista, jotka kuvastavat takavarikoidun dopingaineen kokonaismäärää mitattuna tablettien tai ampullien kappalemäärinä. Vuonna 2002 tulli sai oman kirjanpitonsa mukaan takavarikkoon yli 600 000 tablettia tai ampullia, mutta seuraavana vuonna määrä putosi alle 500 000:een, sen jälkeen noin 120 000:een ja sen jälkeen se laski alle 100 000:een. Vuonna 2009 tulli takavarikoi noin 65 000 tablettia tai ampullia.

¹⁵ Vuosina 2007–2009 poliisin epäilemistä henkilöistä alaikäisiä, eli 15–17-vuotiaita oli, 0,4 % ja tullilla 1,9 %. Absoluuttisina lukuina tämä tarkoittaa vuositasolla 1–5 alaikäistä. Vastaavasti 18–20-vuotiaita löytyi poliisitilastoista 5,4 % ja tullilta 8,4 %.

Kuvio 4 Takavarikoitu dopingmäärä vuosina 2002–2009¹⁶ (Lähde: Keskusrikospoliisi ja Tullihallitus)

Kuviosta 4 käy ilmi, että vuosi 2006 oli poikkeuksellinen, koska silloin tulli takavarikoi erityisen suuren lastin. Kysymys oli yhdestä Itäisen tullipiirin tekemästä yksittäisestä takavarikosta, joka sisälsi yli 11 miljoonaa tablettia tai ampullia.¹⁷

Takavarikoidun ainemäärän lisäksi on mahdollista tarkastella, kuinka monta takavarikkoa lainvalvontaviranomaiset ovat tehneet. Taulukosta 3 käy ilmi, että viime vuosina erillisiä takavarikkoja on tehty yli 1 000. Tiedot ovat peräisin Keskusrikospoliisista, jonka mukaan suurin osa takavarikoista on tullin tekemiä. Poliisin dopingainetakavarikot tehdään yleensä muun rikostutkinnan yhteydessä, mutta aineita löydetään jonkin verran myös liikennevalvonnan yhteydessä.¹⁸

Taulukko 3 Takavarikkojen (kirjauserien) lukumäärä vuosina 2003–2009

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Yhteensä	884	415	862	1 210	1 000	1 200	1 070

Lähde: Keskusrikospoliisi

¹⁶ Tullihallituksen laatimista Tullirikostorjunnan vuosikirjoista löytyi takavarikkoa koskeva tieto vuodelta 2002, mutta Keskusrikospoliisi ei ole sen sijaan julkaissut vastaavaa tietoa.

¹⁷ Tullin mukaan Suomen historian suurin dopingaineiden takavarikko Vaalimaalla ei kuitenkaan johtanut asian käsittelemiseen käräjäoikeudessa, vaikka tapauksessa epäiltiin viiden henkilön syyllistyneen törkeään dopingrikokseen. Syyttäjä teki kaikista syyttämättä jättämisspäätöksen ja määräsi osan takavarikoiduista aineista palautettaviksi omistajilleen. Tullirikostorjunnan vuosikirja 2006, 33.

¹⁸ Keskusrikospoliisi (KRP) julkaisee vuosittain tiedotteita tekemistään takavarikkotilastoista. Tässä tutkimuksessa on hyödynnetty myös KRP:stä erikseen hankittua tietoa poliisin huumausaine- ja dopingrikostutkinnasta. Ks. myös Hartikainen 2010, 13, 61.

Takavarikoiduissa dopingaineissa on yleensä ollut kysymys anabolisista steroideista. Tullin arvion mukaan ne ovat myös dopingaineiden käyttäjien suosiossa. Listan kärjestä on useina vuosina löytynyt metandienolia, testosteronia tai nandrolonia sisältäviä aineita. Tulli on saanut takavarikkoon salakuljetuksen kohteena olleita suurempia lasteja, joiden on arvioitu olleen menossa myyntiin. Suurten erien lisäksi takavarikoita tehdään useista pienistä yksittäisistä kertalähetyksistä. Tällöin henkilöt ovat tavallisesti tilanneet itselleen henkilökohtaista käyttöään varten internetin kautta pienen määrä dopingvalmisteita. Varsin suuri osa tullin tutkimista dopingrikoksista onkin paljastunut postiliikenteestä, mutta takavarikkoja tehdään jonkin verran myös matkustajaliikenteestä. Hyvin monet dopingaineita käyttävät henkilöt ovat hankkineet aineensa internet-kaupasta, jonka valikoima on tullin mukaan laajentunut jatkuvasti. Dopingaineiden lähtömaat ovat vaihdelleet eri vuosina. Tulli on ilmaissut huolensa myös siitä, että valmisteet eivät välttämättä sisällä luvattuja aineita.¹⁹

Esitutinnan tasoon voi vaikuttaa ilmitulevien rikosten määrän väheneminen, jolloin dopingrikosten tutkimisessa tarvittava erityisosaaaminen ei välttämättä kehity. Hartikaisen (2010) opinnäytteessä haastatellun syyttäjän mukaan tullin tekemä esitutkinta oli tasalaatua, kun taas poliisin tutkimissa dopingrikoksissa oli parantamisen varaa. (Mt., 37–38.) Hartikaisen mukaan poliisin osaamista dopingrikostutkinnassa olisikin kehitettävä. Jos esitutkintaviranomaisen on vain satunnaisesti tekemisissä dopingaineiden kanssa, haasteelliseksi voi muodostua ulkomaista alkuperää olevien aineiden tunnistaminen, dopingaineen määrän laskeminen ja sen oikeudellinen arvioiminen sekä oikeiden rangaistussäännösten soveltaminen. Toisaalta Hartikainen tuo ilmi, että useissa dopingaineissa on kyse tavallisista lääkevalmisteista, minkä ansiosta niiden tilaamisesta, ostamisesta ja maksamisesta on helpommin löydettävissä kuitteja ja muita dokumentteja kuin esimerkiksi laittomasta huumekaupasta. Hänen mukaansa dopingaineita käyttävillä henkilöillä ei myöskään välttämättä ole rikollista taustaa, mikä helpottaa kuulusteluissa tapahtumien selvittämistä. (Mt., 39, 52.)

¹⁹ Lähteenä on käytetty Tullihallituksen vuosina 2002–2009 julkaisemia Tullirikostorjunnan vuosikirjoja. Hartikaisen (2010) opinnäytteessä haastateltiin kahta dopingaineiden maahantuomiseen ja levittämiseen osallistunutta henkilöä. Tiedossa oli, että dopingaineiden käyttäjät hankkivat aineita nettikaupan kautta. Toinen haastatelluista kommentoi tätä toimintaa seuraavasti: *”Se on yksittäisten amatöörien puuhailua, mikä kiinnittää viranomaisten huomion. Hyvä niin, sillä tällöin todelliset me toimijat ja maahantuoja saavat työrauhan”*. Mt., 18.

4.3 Rikosten eteneminen rikosprosessissa

Dopingrikokset tulevat ilmi ennen muuta poliisin ja tullin oman toiminnan ansiosta. Tästä syystä niiden selvitysprosentti on korkea. Esimerkiksi Tilastokeskuksen mukaan tullin tutkimissa dopingrikoksissa selvitysprosentti oli vuosina 2007–2009 keskimäärin 90,4. Rikokset etenevät myös varsin tehokkaasti rikosprosessissa, sillä sekä poliisi että tulli ovat siirtäneet lähes kaikki selvittämänsä dopingrikokset syyttäjälle syyteharkinnan tekemistä varten. Syyttäjä on yleensä päätenyt syytteen nostamiseen, sillä päätöksiä syyttämättä jättämisestä on tehty vähän.

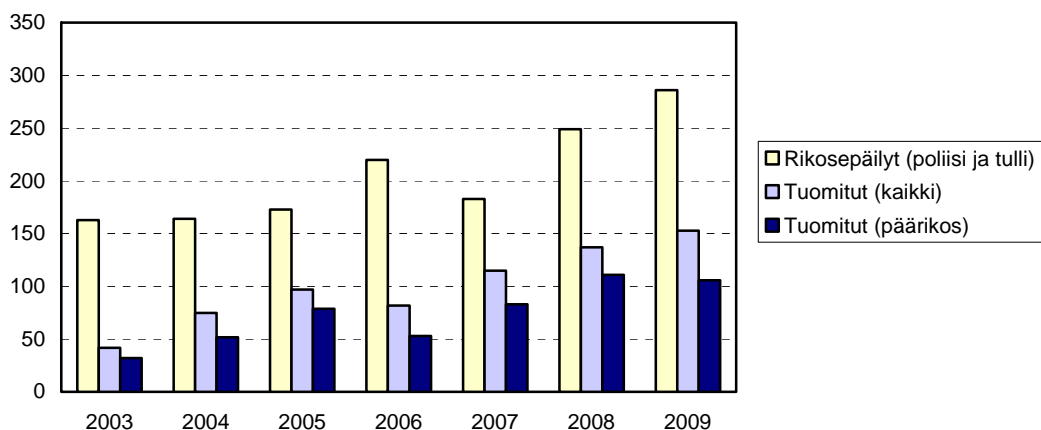
Syyttämättä jättämiset. Tilastokeskukselta saatujen tietojen mukaan syyttäjät tekivät vuosina 2006–2009 keskimäärin noin 28 syyttämättäjättämispäätöstä vuodessa. Jos tämä luku suhteutettaisiin poliisin ja tullin syyttäjille ilmoittamien dopingrikosten määrään, olisi noin joka kymmenes syyttäjälle ilmoitettu dopingrikos jätetty syyttämättä. Syyttäjien tekemien ratkaisujen lukumäärissä ei ollut suurta vuosittaista vaihtelua. Syyttämättä jätetyn henkilön epäiltiin yleensä syyllistyneen perustunnusmerkistön mukaiseen dopingrikokseen (84 %).

Suurin osa syyttämättä jättämisistä tehtiin riittämättömän näytön takia (80 % kaikista päätöksistä). Muutamissa tapauksissa syyttäjä arvioi, että kyse ei ole rikoksesta tai syyteoikeus oli päässyt vanhentumaan (yhteensä 5 % kaikista päätöksistä). Seuraamusluonteisia päätöksiä oli 15 prosenttia kaikista syyttämättäjättämispäätöksistä, jolloin syyttäjä on luopunut syytteen nostamisesta, vaikka hän on arvioinut henkilön syyllistyneen rikokseen. Absoluuttisina lukuina kyse oli varsin pienistä määristä, sillä vuosittain vain kolmesta seitsemään henkilöä jätettiin seuraamusluonteisesti syyttämättä. Perusteena oli seuraamusten muodostuminen kohtuuttomaksi tai tarkoituksettomaksi, rikoksen vähäisyys sekä konkurrenssisyyt, jolloin henkilö oli jo tuomittu muista rikoksista rangaistukseen. (Ks. tarkemmin liitetaulukot 2 ja 3.)

Dopingrikosten eteneminen käräjäoikeuteen. Seuraavaksi tarkastellaan rikosprosessin etenemistä kuvaamalla poliisin ja tullin tutkimien dopingrikosten määrää sekä käräjäoikeuksista löytyvien tapausten määrää. Kuvioista 5 havaitaan, että tilastoitu dopingrikollisuus on kasvanut. Kun poliisi ja tulli ovat onnistuneet paljastamaan yhä useampia dopingrikoksia, niiden määrä on lisääntynyt myös käräjäoikeuksissa. Verrattaessa eri viranomaisten käsittelemien rikosten määrää toisiinsa havaitaan, että tapausten lukumäärien välillä on selvä ero, sillä poliisin ja tullin tilastoista löytyy enem-

män dopingrikoksia kuin käräjäoikeuksista. Eroa selittävät useat tekijät. Kuviossa poliisi- ja tullitilaston luku kuvastaa rikosten lukumäärää, kun taas käräjäoikeustilastossa yksikkönä on tuomittu henkilö. Kun henkilö tuomitaan käräjäoikeudessa hänen tekemistään useista rikoksista, pienenee poliisi- tai tullitilastoissa esiintynyt usea rikos yhdeksi tilastoitavaksi tapaukseksi.

Eroa selittävät myös rikosprosessin piirteet, sillä poliisi ja tulli eivät pysty selvittämään kaikkia tutkimiaan rikoksia. Muutamassa harvassa dopingtapauksessa rikosprosessi pysähtyy esitutkintaan siitä syystä, että poliisi tai tulli tilastoi tapauksen ei-rikokseksi.²⁰ Rikosprosessi voi päättyä myös syyttäjän toimesta hänen tehdessään päätöksen syyttämättä jättämisestä tai käräjäoikeudessa lopputuloksena voi olla nostetun syytteen hylkääminen. Kuvioista puuttuvat tiedot muutamista harvoista tapauksista, joissa dopingrikoksesta on määrätty sakko rangaistusmääräysmenettelyssä.²¹ Tämän lisäksi on mahdollista, että dopingrikoksen nimike on muuttunut joksikin muuksi rikosprosessin edetessä.

Kuvio 5 Poliisin ja tullin tietoon tulleet dopingrikokset (RL 44:6–8) ja niistä annetut syyksi lukevat tuomiot käräjäoikeuksissa vuosina 2003–2009 (Lähde: Tilastokeskus)

²⁰ Tapaus voidaan tilastoida ei-rikokseksi kun esitutkinnassa käy ilmi, että ketään henkilöä vastaan ei voida nostaa syytettä. Tilastokeskuksen mukaan poliisi teki dopingrikoksista vuosina 2007–2009 keskimäärin 6 tällaista päätöstä vuodessa, kun taas tullilla vastaava luku oli vain 3. Prosentuaalisesti tarkasteltuna poliisi tilastoi 8 % sen tietoonsa saamista dopingrikoksista ei-rikoksiksi, kun tullin luku oli alle 2 %. Poliisin prosenttiluku vastaa huumarikostutkintaa, jossa voi tutkinnan edetessä selvitä, ettei kyse ollut huumiksi luokitelluista aineista tai että henkilöllä oli laillinen oikeus huumelääkkeen hallussapitoon. Tullin luku on sen sijaan hämmästyttävän pieni, sillä voisi olettaa suuremman osan tullin dopingrikosraportteista osoittautuvan jälkikäteen aiheettomiksi, kun henkilö on esimerkiksi pystynyt osoittamaan laillisen oikeutensa tullin takavarikoimiin valmisteisiin. Eroa voi selittää myös erilainen kirjaamiskäytäntö poliisin ja tullin välillä.

²¹ Vuosina 2003–2009 lievästä dopingrikoksesta määrättiin sakko rangaistusmääräysmenettelyssä keskimäärin 8 tapauksessa vuodessa. Vuonna 2009 rangaistusmääräysmenettelyssä sakotettuja oli 15. Ks. liitetaulukko 6.

4.4 Käräjäoikeuksien käsittelemät rikokset

Seuraavaksi tarkastellaan käräjäoikeuksien käsittelemiä dopingrikoksia käyttämällä lähteenä Tilastokeskuksen vuosittain julkaisemia Oikeustilastollisia vuosikirjoja. Vastausta haetaan siihen, miten paljon dopingrikoksia on ollut vuosittain, miten eri rikosnimikkeet ovat jakautuneet, miten nostetut syytteet ovat menestyneet sekä minkälaisia rangaistuksia dopingrikoksista on tuomittu.

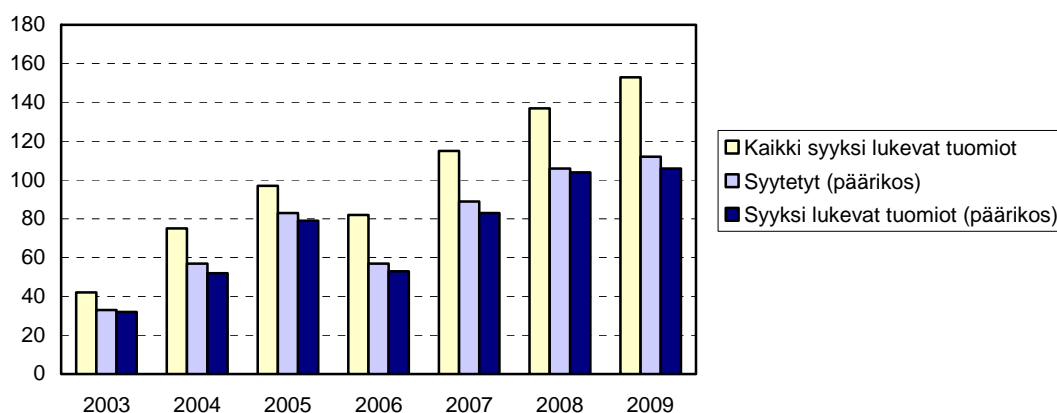
Tilastokeskus tuottaa käräjäoikeuksien antamista tuomioista useita erilaisia tilastoja. Päärikosperusteiset tiedot ovat avainasemassa tarkasteltaessa rangaistuskäytäntöä, sillä niiden avulla on mahdollista selvittää, minkälaisia seuraamuksia dopingrikoksista on tuomittu. Tilastoja laaditaan myös laske-malla yhteen ”kaikki syyksi lukevat tuomiot”, jolloin päärikosperusteisten tuomioiden lisäksi tilastoon sisältyvät kaikki muut dopingtuomiot. Tällöin on kysymys siitä, että henkilö on samalla kertaa tuomittu muistakin, dopingrikosta vakavammista rikoksista. Kaikkia syyksi lukevia tuomioita löytyykin lähes aina enemmän kuin pelkkiä päärikosperusteisia tuomioita. Ensiksi mainittua tilastoa on tarkoituksenmukaista käyttää, jos halutaan tietoa esimerkiksi käräjäoikeuksien käsittelemien dopingrikosten kokonaismääristä.

Seuraavaksi selvitetään, kuinka paljon käräjäoikeuksissa käsiteltiin dopingrikoksia vuosina 2003–2009.²² Tarkastelussa käytetään sekä kaikkia syyksi lukevia tuomiota että päärikosperusteisia tuomioita. Kuviossa ensimmäinen palkki kuvastaa kaikkien syyksi lukevien tuomioiden kokonaismäärää, seuraava päärikoksena nostettujen syytteiden määrää ja viimeisenä kuvataan päärikoksena annetut syyksi lukevat tuomiot. Verrattaessa eri palkkeja toisiinsa voidaan havaita, että kaikkia syyksi lukevia tuomioita on ollut eniten. Päärikoksena nostettujen syytteiden ja syyksi lukevien tuomioiden määrän välillä ei ole sen sijaan kovin suurta eroa, mikä kertoo syytteiden hylkäämisen harvinaisuudesta.

Kuviosta 6 havaitaan, että käräjäoikeuksien käsittelemien dopingrikosten määrä on ollut selkeässä kasvussa. Vuonna 2003 annettiin kaikista eri dopingrikoksista yhteensä 42 syyksi lukevaa tuomiota, mutta vuoteen 2009 mennessä luku oli lähes nelinkertaistunut (N=153). Myös päärikoksena syytettyjen ja tuomittujen lukumäärissä on havaittavissa vuosi vuodelta sama kasvava trendi, jossa vain vuosi 2006 muodostaa poikkeuksen. Vuonna 2009 kaikkia syyksi lukevia tuomioita oli 153, päärikoksena nos-

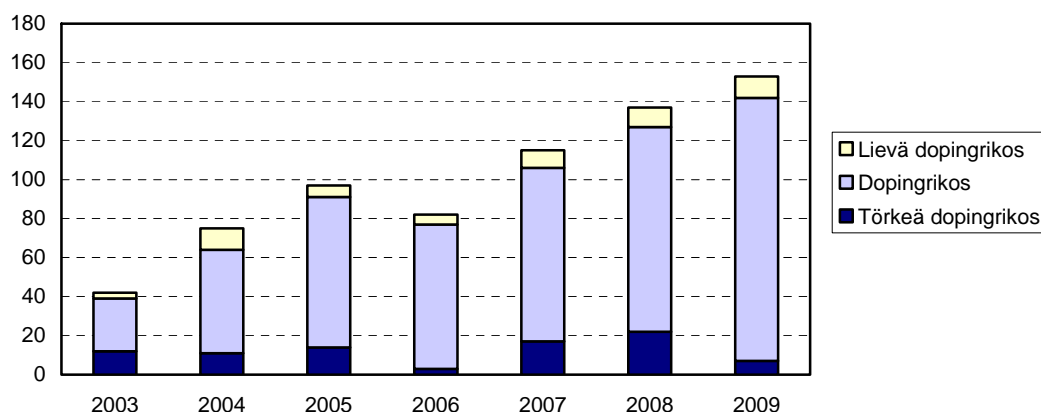
²² Dopingrikoksia koskeva uudistus tuli voimaan syksyllä 2002. Tästä syystä käräjäoikeuksissa ehdittiin vuoden loppuun mennessä käsitellä päärikoksena vain 1 tapaus ja kaikkia syyksi lukevia dopingtuomioita oli vain 6. Tarkastelu onkin mielekästä aloittaa vasta vuodesta 2003.

tettuja syytteitä 112 ja päärikoksena annettuja syyksi lukevia tuomioita 106.

Kuvio 6 Käräjäoikeuksien käsittelemien dopingrikosten (RL 44:6–8) määrä vuosina 2003–2009 (Lähde: Tilastokeskus)

Seuraavaksi siirrytään tarkastelemaan eri rikosnimikkeiden jakautumista. Kuviosta 7 havaitaan, että kaikissa syyksi lukevissa tuomioissa perustunnusmerkistön mukaisia dopingrikoksia on ollut jokaisena vuonna selkeästi eniten (keskimäärin 80 vuodessa). Lievien ja törkeiden rikosten määrä on sen sijaan pysytellyt vähäisenä. Kuviossa esitettynä ajanjaksona lieviä dopingrikoksia oli käräjäoikeuksissa vuosittain keskimäärin alle kymmenen. Törkeiden dopingrikosten määrä oli vastaavasti 12. Vuosi 2006 oli erikoinen, koska silloin törkeästä dopingrikoksesta annettiin vain kolme syyksi lukevaa tuomiota. Vuonna 2008 törkeitä dopingrikoksia oli puolestaan eniten niiden määrän noustessa yli kahteenkymmeneen (N=22). Vuonna 2009 perustunnusmerkistön mukaisesta dopingrikoksesta tuomittuja oli 135, törkeästä seitsemän ja lievästä 11. (Ks. myös taulukot 4 ja 5.)

Kuvio 7 Käräjäoikeuksissa annetut kaikki syyksi lukevat tuomiot dopingrikoksista vuosina 2003–2009 (Lähde: Tilastokeskus)

Taulukko 4 Käräjäoikeuksissa annetut kaikki syyksi lukevat tuomiot dopingrikoksista vuosina 2003–2009 (N)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Lievä dopingrikos	3	11	6	5	9	10	11
Dopingrikos	27	53	77	74	89	105	135
Törkeä dopingrikos	12	11	14	3	17	22	7
Yhteensä	42	75	97	82	115	137	153
Muutos %		+78,6	+38,6	-15,5	+40,2	+19,1	+11,7

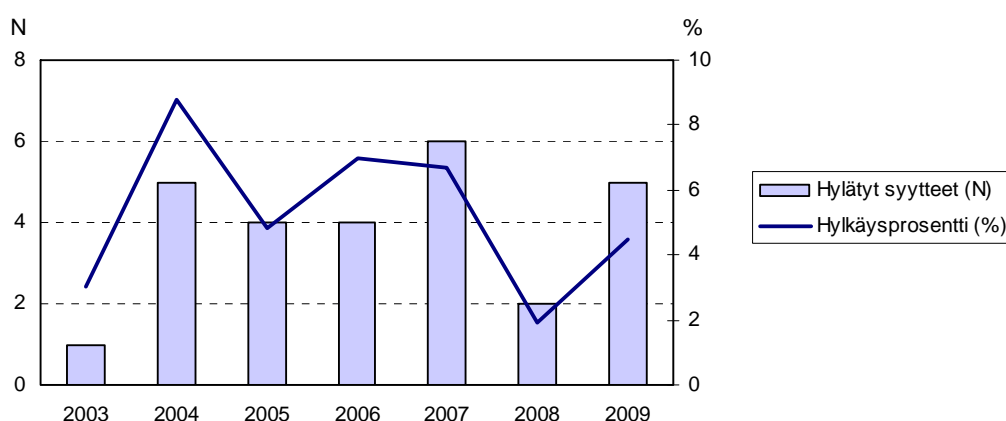
Lähde: Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Taulukko 5 Käräjäoikeuksissa annetut kaikki syyksi lukevat tuomiot dopingrikoksista vuosina 2003–2009 (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Lievä dopingrikos	7,1	14,7	6,2	6,1	7,8	7,3	7,2
Dopingrikos	64,3	70,7	79,4	90,2	77,4	76,6	88,2
Törkeä dopingrikos	28,6	14,7	14,4	3,7	14,8	16,1	4,6
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100

Lähde: Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Syytteiden hylkääminen. Seuraavaksi tarkastellaan, miten dopingrikoksista nostetut syytteet ovat menestyneet. Kuvioista 8 käy ilmi, että syytteitä on hylätty varsin vähän. Vuosina 2003–2009 syytteiden hylkäysprosentti vaihteli välillä 1,9–8,8. Käräjäoikeuksissa kaikista rikoksista hylättyjen syytteiden määrä on pysytellyt yleensä viiden prosentin tuntumassa. Verrattaessa lukua dopingrikoksiin voidaan todeta, että joinakin vuosina se on ollut keskiarvoa suurempi ja toisina puolestaan keskiarvoa pienempi. Vuonna 2008 hylkäysprosentti oli poikkeuksellisen alhainen (1,9 %), kun dopingrikoksista hylättyjä syytteitä oli vain kaksi kappaletta. Seuraavana vuonna hylättiin viisi syytettä hylkäysprosentin ollessa 4,5.

Kuvio 8 Käräjäoikeuksissa päärikoksena dopingrikoksista (RL 44:6–8) nostetut ja hylätyt syytteet vuosina 2003–2009 (Lähde: Laskettu Tilastokeskuksen luvuista)

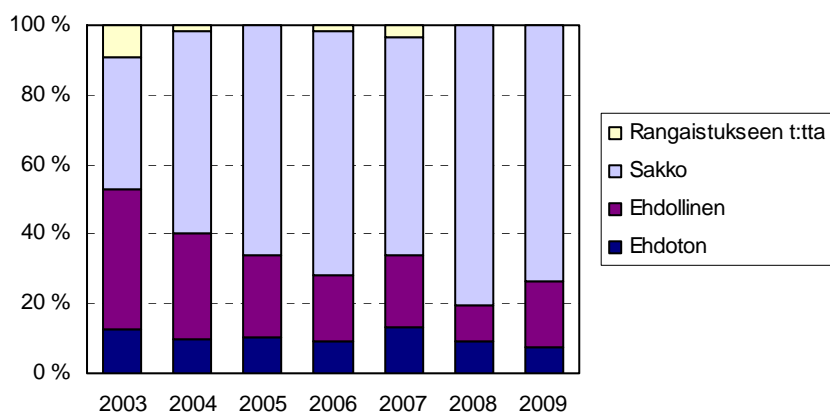
Rangaistuskäytäntö. Seuraavaksi siirrytään tarkastelemaan dopingrikoksista muodostunutta rangaistuskäytäntöä. Kun kiinnostuksen kohteena on sel-

vittää, minkälaisia seuraamuksia dopingrikoksesta tuomitaan, on tarkasteltava päärikosperusteisia tietoja. Kaikkia syyksi lukevia tuomioita tarkasteltaessa piirtyy sen sijaan pikemminkin kuva siitä, minkälaisia rangaistuksia dopingrikoksiin syyllistyneille henkilöille on tuomittu. Henkilö päätyy tähän tilastoon silloin, kun hänet on dopingrikoksen lisäksi tuomittu samalla muista, dopingrikosta vakavammista rikoksista. Tuomitun henkilön päärikos saattaa esimerkiksi olla törkeä huumausainerikos, mikä selittää ehdottoman vankeusrangaistuksen käyttöä. Tästä syystä rangaistuskäytäntö kaikissa syyksi lukevissa tuomioissa näyttäytyykin yleensä ankarampana kuin päärikosperusteisissa tuomioissa. Seuraavaksi käytetään päärikosperusteisia tietoja.

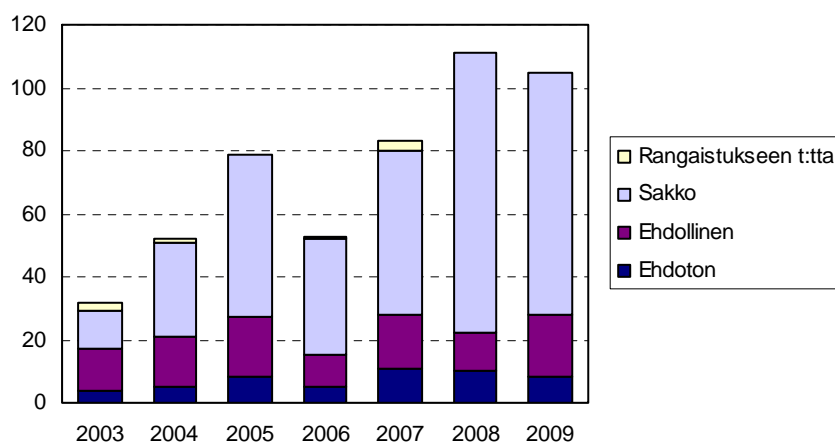
Seuraavissa kuvioissa kuvataan seuraamuskäytäntöä dopingrikoksissa tarkastelemalla eri rangaistuslajien käyttöä ankaruusjärjestyksessä. Kuvioissa 9 ja 10 alimpana esitetään vankeusrangaistuksista ensin ehdottomat, sitten ehdolliset rangaistukset. Tämän jälkeen näkyvät sakkorangaistukset. Ylimpänä erottuu kaikkein lievin käräjäoikeuden käytettävissä oleva seuraamus: rangaistukseen tuomitsematta jättäminen. Kuvioista 9 havaitaan, että rangaistuskäytäntö on dopingrikoksissa vaihdellut jossain määrin eri vuosina. Vuosi 2003 vaikuttaa erikoiselta, sillä vankeusrangaistusta käytettiin useammassa kuin joka toisessa tuomiossa (53,1 %). Tämän jälkeen vankeusrangaistusten osuus on pienentynyt.²³ Tarkasteltaessa koko kuviossa esitettyä ajanjaksoa on mahdollista todeta, että ehdottomasta vankeudesta tuomittiin noin kymmenessä prosentissa tapauksista (9,9 %). Ehdollista vankeutta tuomittiin joka viidennessä tuomiossa (20,7 %). Sakkorangaistus oli yleisin seuraamus, sillä sitä tuomittiin suurimmassa osassa tapauksista (67,6 %). Rangaistukseen tuomitsematta jättäminen on sen sijaan pysytellyt varsin harvinaisena seuraamuksena (1,6 %).²⁴ Kuviossa 10 esitetään vastaavat tiedot absoluuttisina lukuina.

²³ Tämän tutkimusaineiston perusteella ei ole mahdollista esittää luotettavaa selitystä vankeusrangaistusten käytön yleisyydelle vuonna 2003. Tarkasteltaessa edellä takavarioiduista dopingainemääristä esitettyä tietoa voidaan havaita, että vuonna 2002 takavariokoitiin hyvin suuri määrä eri dopingaineita. Lienee mahdollista, että näitä rikoksia on käsitelty käräjäoikeudessa vasta seuraavana vuonna. Vankeusrangaistusten käyttö voikin selittyä ainemäärissä mitattuna tuolloin dopingrikollisuuden vakavuudella, varsinkin kun tuomioiden lukumäärä oli alkuvuosina varsin pieni.

²⁴ Kuvioista on jätetty pois ”muuta rangaistusta” koskeva tieto, koska sitä on käytetty vuosina 2003–2009 vain yhden kerran. Tällöin on voinut olla kysymys nuorisorangaistuksesta.

Kuvio 9 Käräjäoikeuksissa päärikoksena dopingrikoksista (RL 44:6–8) annetut seuraamukset vuosina 2003–2009 (100 %) (Lähde: Laskettu Tilastokeskuksen luvuista)

Kuvio 10 Käräjäoikeuksissa päärikoksena dopingrikoksista (RL 44:6–8) annetut seuraamukset vuosina 2003–2009 (N) (Lähde: Laskettu Tilastokeskuksen luvuista)

Päärikoksena dopingrikoksista tuomituille henkilöille määrättyjä seuraamuksia esitetään myös taulukoissa 6 ja 7, joista käy ilmi, että vuositasolla vankeusrangaistusten lukumäärä on ollut varsin pieni. Esimerkiksi vuonna 2009 tuomittiin päärikoksena ehdottomaan vankeuteen vain kahdeksan henkilöä, kun taas ehdollisen vankeuden sai 20 henkilöä. Sakkorangaistukseen tuomittuja oli sen sijaan 77. Tänä vuonna ketään ei jätetty rangaistukseen tuomitsematta, kun taas edellisinä vuosina heitä oli muutamia.

Taulukko 6 Käräjäoikeuksissa dopingrikoksista (RL 44:6–8) päärikoksena annetut seuraamukset vuosina 2003–2009 (N)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009*
Ehdoton vankeus	4	5	8	5	11	10	8
Ehdollinen vankeus	13	16	19	10	17	12	20
Sakko	12	30	52	37	52	89	77
Rang. t:ttä	3	1	0	1	3	0	0
Yhteensä	32	52	79	53	83	111	106

Lähde: Laskettu Tilastokeskuksen luvuista (*Vuonna 2009 tuomittiin yhdessä tapauksessa muu rangaistus.)

Taulukko 7 Käräjäoikeuksissa dopingrikoksista (RL 44:6–8) päärikoksena annetut seuraamukset vuosina 2003–2009 (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009*
Ehdoton vankeus	12,5	9,6	10,1	9,4	13,3	9,8	7,5
Ehdollinen vankeus	40,6	30,8	24,1	18,9	20,5	10,8	18,9
Sakko	37,7	57,7	65,8	69,8	62,7	80,2	72,6
Rang. t:ttä	9,4	1,9	0,0	1,9	3,6	0,0	0,0
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	99

Lähde: Laskettu Tilastokeskuksen luvuista (*Vuonna 2009 tuomittiin yhdessä tapauksessa muu rangaistus.)

Keskirangaistukset. Seuraavaksi olisi kiinnostava selvittää tarkemmin, minkälaisia rangaistuksia eri dopingrikoksista on tuomittu. Tarkastelua vaikeuttaa se, että eri rikosnimikkeissä käräjäoikeuksien käsittelemien rikosten määrä on pysytellyt varsin pienenä. Tästä syystä tilastoihin on kirjautunut harvoja tuomioita, joista on esitetty keskirangaistuksia koskevia tietoja. Erityisen vähän löytyy tapauksia esimerkiksi tarkasteltaessa ehdottoman vankeuden käyttämistä sellaisissa tuomioissa, joissa henkilö on syyllistynyt vain yhteen rikokseen.

Perustunnusmerkistön mukaisesta dopingrikoksesta voidaan tuomita sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta.²⁵ Dopingrikoksesta on yleensä seurannut sakkorangaistus. Kun rangaistuksessa oli vain yksi rikos, päiväsakkojen suuruus oli vuosina 2003–2009 keskimäärin 27 päiväsakkoa. Kun rangaistus annettiin puolestaan useista rikoksista, päiväsakkojen lukumäärä kasvoi keskimäärin 35 päiväsakkoon. Seuraamusten lievyys kertoo siitä, että käräjäoikeuksien käsiteltävänä on ollut verrattain lieviä dopingrikoksia.

Keskirangaistuksista kertovien tapausten määrän vähäisyys käy ilmi tarkasteltaessa dopingrikoksesta tuomittuja vankeusrangaistuksia. Kun ran-

²⁵ Sakkorangaistus muodostetaan kahdessa vaiheessa. Ensin määritellään teon vakavuuden mukaisesti päiväsakkojen lukumäärä asteikolta 1–120. Jos rikoksia on useita, sakon enimmäissuuruus on 240. Tämän jälkeen määritellään päiväsakkojen rahamäärä henkilön tulojen perusteella. Minimi on 6 euroa. Jos vähätuloiselle henkilölle määrätään 10 päiväsakon mittainen rangaistus, hän saa maksettavakseen 60 euroa (=10 PS x 6 €).

gaistuksessa oli vain yksi rikos, seitsemän vuoden ajanjaksolta löytyy vain yksi tuomio ehdottomasta vankeudesta. Ehdollisia vankeuksiakin on tuomittu vuosittain vain 1–5. Kun rangaistuksessa on ollut useita rikoksia, kasvaa tapausten määrä hieman. Ehdottomia vankeustuomioita löytyy tilastoista kuitenkin vain keskimäärin neljä vuodessa ja ehdollisia yhdeksän. Kun henkilö on samalla tuomittu useista rikoksista, ehdottoman vankeuden pituus oli keskimäärin noin 3 kuukautta. Ehdollisissa se oli vastaavissa tapauksissa nelisen kuukautta. (Ks. liitetaulukko 4.)

Törkeästä dopingrikoksesta on mahdollista tuomita vain vankeutta minimi ollessa neljä kuukautta ja maksimin neljä vuotta. Keskirangaistuksista kertovia tuomioita on tilastoihin kirjautunut hyvin vähän. Kun ehdottomissa vankeustuomioissa oli vain yksi rikos, annettiin vuosina 2003–2009 keskimäärin vain alle yksi tuomio vuodessa. Kun rangaistuksessa oli useita rikoksia, tapauksia oli keskimäärin kolme vuodessa. Ehdollisia vankeustuomioita löytyy tilastoista keskimäärin kaksi tuomiota vuodessa, kun rangaistuksessa oli vain yksi rikos. Useita rikoksia sisältävissä rangaistuksissa tapauksia oli puolestaan keskimäärin kuusi vuodessa. Tällöin henkilöt tuomittiin keskimäärin yhdeksän kuukauden mittaiseen ehdolliseen vankeuteen. (Ks. liitetaulukko 5.)

Lievästä dopingrikoksesta voidaan tuomita vain sakkorangaistus. Vuosilta 2003–2009 löytyy käräjäoikeuksista keskimäärin vuosittain vain kolme sakkotuomiota, joissa päiväsakon suuruus oli keskimäärin 19 päiväsakkoa. Lieviä dopingrikoksia voidaan käsitellä myös käräjäoikeuden ulkopuolisessa rangaistusmääräysmenettelyssä, mutta sen käyttäminen on ollut todella harvinaista. Vuosina 2003–2009 sakotettiin rangaistusmääräysmenettelyssä keskimäärin vain noin kahdeksassa tapauksessa vuodessa. Päiväsakkojen lukumäärä oli tällöin 15. (Ks. liitetaulukko 6.)

5 DOPINGRIKOKSET KÄRÄJÄOIKEUSAINEISTON VALOSSA

Heini Kainulainen & Elsa Saarikkomäki

5.1 Tuomiot aineistona

Tätä tutkimusta varten hankittu aineisto koostuu vuosina 2007–2008 annetuista lainvoimaisista syyksi lukevista dopingtuomioista. Dopingrikoksia voidaan käsitellä muiden rikosten yhteydessä. Tästä syystä aineistoa ei kerätty pelkästään päärikosperusteisista tuomioista, vaan mukaan otettiin myös tapaukset, joissa henkilö tuomittiin samalla muista rikoksista. Tällöin dopingrikos esiintyy tilastoissa sivurikoksena.

Dopingrikokset on haettu Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen Rikosten teonpiirteiden seuranta- ja tutkimusrekisteristä (RTST), johon sisältyvät kaikki käräjä- ja hovioikeuksissa annetut tuomiot. Tuomioista on muodostettu tietokanta, jonka avulla on mahdollista tarkastella rangaistuksen määrittämiseen vaikuttavia tekijöitä. Tätä tutkimusta varten on erikseen luettu kaikki RTST-rekisteristä vuosilta 2007–2008 löytyneet dopingtuomiot, joita oli yhteensä 200 kappaletta. Dopingrikoksista pyrittiin keräämään kaikki oikeudellisesti relevantti tieto, mikä tallennettiin SPSS-muotoiseen havaintomatriisiin. Dopingrikoksesta tuomittu henkilö on samalla voitu tuomita myös muista rikoksista, mutta nämä rikokset eivät olleet tarkemman tarkastelun kohteena.

Haettaessa dopingtuomioita RTST-rekisteristä saadaan sekä tuomiolauselma että varsinainen tuomio. *Tuomiolauselmassa* selvitetään yhtä tuomitua henkilöä koskevat tiedot, hänen syykseen luetut rikokset, rangaistusseuraamukset, sovelletut lainkohdat ja mahdollinen korvausvelvollisuus. Dopingrikoksesta tuomitun henkilön tuomiolauselma oli yleensä yhden tai kahden sivun mittainen. Tuomiolauselma sisälsi myös tiedon valittamisesta hovioikeuteen. *Tuomioon* voi puolestaan sisältyä useita eri henkilöitä, sillä se muodostetaan sen rikoskokonaisuuden perusteella, miten asiaa on käsitelty käräjäoikeudessa. Tuomio oli yleensä kaksi–kolme sivua pitkä. Jos tapauksessa oli useita eri rikosnimikkeitä tai vastaajia, kertyi sille lisää mitää. Tässä aineistossa oli pisimmillään kysymys 160 sivua pitkstä asiakirjasta.

Tuomiosta käy ilmi syyttäjän rangaistusvaatimus, vastaajien siihen esittämä vastaus, käytetty todistelu ja käräjäoikeuden antama ratkaisu perusteluineen. Tuomiosta selviää muun muassa prosessilaji, eli onko rikosta käsitelty suullisessa vai kirjallisessa menettelyssä. Tuomioihin ei sisälly tark-

kaa kuvausta oikeudenkäynnin aikana käydystä keskustelusta. Tätä tutkimusta varten ei hankittu rikosten käsittelemisestä pidettyä pöytäkirjaa, koska edes siinä ei selosteta yksityiskohtaisesti oikeudenkäynnin sisältöä. Tuomioiden perusteella on kuitenkin mahdollista valottaa jollakin tarkkuudella, mitä käräjäoikeudessa on tapahtunut. Seuraavaksi selostetaan vielä tarkemmin tutkimusaineistoa kuvaamalla tuomioiden sisältöä.

Tuomiossa eritellään kaikki eri rikokset, joista syyttäjä vaati rangaistusta. Syyttäjän esittämästä rangaistusvaatimuksesta käy tavallisesti ilmi perustiedot rikoksesta, kuten miten henkilö on toiminut rikosta tehdessään, mikä dopingaine on kysymyksessä ja miten paljon sitä on ollut rikoksen kohteena. ”NN on laittomasti tuonut maahan dopingaineita eli 230 kappaletta Naposim 5 mg -merkkisiä tabletteja.” Tämän jälkeen selostetaan, miten syytetty on vastannut syytteeseen. ”NN tunnustaa menetelleensä kuvatulla tavalla.”

Tuomiossa kerrotaan myös todistelusta, jota voivat esittää sekä syyttäjä että syytetty. Syyttäjä turvautuu yleensä esitutkintaviranomaisiin esimerkiksi liittämällä oikeudenkäyntiaineistoon tullilaboratorion tai Keskusrikospoliisin rikosteknisen laboratorion tekemiä selvityksiä rikoksen kohteena olleista aineista. Tutkimusaineistossa siteerattiin ahkerasti farmakologian dosentti Timo Seppälän dopingaineista antamia lausuntoja eri viranomaisille. Tuomioita analysoitaessa nämä erilliset liitteet eivät olleet käytettävissä, koska aineistoa ei tällä kertaa käyty itse kopioimassa käräjäoikeuden arkistossa. Tuomioissa oli usein pelkkä maininta tällaisten todisteiden esittämisestä ilman selostusta niiden tarkasta sisällöstä. Syytetty pyrki toisinaan esittämään syyttömyytensä tueksi otteita tieteellisistä teoksista tai lääkärin kirjoittaman reseptin dopingaineina pidetyistä lääkkeistä. Näiden väitteiden menestymistä tarkastellaan jäljempänä tässä luvussa.

Keskeisen osan tuomiota muodostaa se, miten käräjäoikeus on arvioinut asiaa. Tällöin katsotaan, mihin rikokseen tai rikoksiin syytetyt henkilöt ovat syyllistyneet. Dopingaineistossa varsin tavallisena lopputulemana oli, että ”NN on syyllistynyt siihen rikokseen, josta syyttäjä on vaatinut hänelle rangaistusta”. Käräjäoikeus esittää samalla perustelut ratkaisulleen ottamalla tapauskohtaisesti kantaa niin näytöllisiin kuin oikeudellisiin kysymyksiin. ”NN on tunnustanut menetelleensä kuvatulla tavalla.” Viimeisenä tuomiossa määrätään rangaistuksesta, jolloin voidaan tarkemmin eritellä rangaistuksen mittaamiseen liittyviä kysymyksiä.

5.2 Tuomituista henkilöistä

Tutkimusaineisto muodostuu 200 tuomiolauselmasta, jossa henkilön syyksi on luettu jokin dopingrikos. Kysymys on samalla 200 tuomittua henkilöä koskevasta tuomiosta. Sama henkilö voi esiintyä aineistossa useamman kerran, jos hänet on vuosien 2007–2008 aikana tuomittu useammalla eri kerralla dopingrikoksesta. Tällaisia henkilöitä oli aineistossa kuusi ja heidän kaikki oli tuomittu kaksi eri kertaa dopingrikoksesta. Tutkimusaineistossa on siten 194 eri henkilöä, mikä tarkoittaa että valtaosa tuomituista sai kahden vuoden aikana vain yhden tuomion dopingrikoksesta. Henkilö on kuitenkin voitu samalla kertaa tuomita useista rikoksista. Tällöin yhdessä tuomiossa oli monia rikosnimikkeitä. Kysymys voi olla paitsi useista dopingrikoksista, myös lukuisista muista rikoksista.

Sukupuoli ja ikä. Dopingrikoksesta tuomitut henkilöt olivat yleensä miehiä (92 %). Vain kahdeksan prosenttia tuomituista oli naisia (N=15).²⁶ Dopingrikokset olivat ennen muuta nuorten miesten tekemiä rikoksia, sillä suurin osa tuomituista oli rikoksentekohetkellä 21–30-vuotiaita (48,5 %). Tuomitujen ikä vaihteli 17–74 vuoden välillä. Vain yksi oli alaikäinen. (Ks. liitetaulukko 7.)

Eri dopingrikokset. Seuraavaksi tarkastellaan rikosten jakautumista vakavimman dopingrikoksen mukaan. Taulukosta 8 käy ilmi, että suurin osa dopingrikoksista tuomituista henkilöistä syyllistyi perustunnusmerkistön mukaiseen dopingrikokseen (84,5 %). Törkeästä dopingrikoksesta tuomituita henkilöitä oli aineistossa kaikkiaan 17, mikä vastaa hieman alle yhdeksää prosenttia kaikista dopingtuomioista. Lievistä dopingrikoksista tuomituita oli 14 (7 %). Harva lievistä dopingrikoksista on tilastoitunut päärikoksena (N=3), sillä henkilö tuomittiin yleensä samalla muista rikoksista. Lievä dopingrikos esiintyi sivurikoksena 11 tuomiossa.

Taulukko 8 Vakavin dopingrikos

	Päärikos		Sivurikos		Yhteensä	
	N	%	N	%	N	%
Lievä dopingrikos	3	1,8	11	29,7	14	7,0
Dopingrikos	146	89,6	23	62,2	169	84,5
Törkeä dopingrikos	14	8,6	3	8,1	17	8,5
Yhteensä	163	100	37	100	200	100

²⁶ Kolmessa tapauksessa sukupuolesta ei saatu selvyyttä henkilön ollessa ulkomaalainen.

Rikosten lukumäärä. Taulukosta 9 nähdään, että dopingrikoksista tuomitut henkilöt olivat reilussa kolmasosassa tapauksista syyllistyneet vain yhteen rikokseen (N=71). Lähes puolessa tuomioista rikoksia oli yhteensä kaksi tai kolme. Valtaosa tuomioista pitikin sisällään korkeintaan kolme rikosnimikettä (80 %). Yli kymmenen rikosnimikkeen tuomioita oli vain neljä. Tässä aineistossa henkilö tuomittiin samalla kertaa enimmillään 44 rikosnimikkeestä. Kun henkilö oli syyllistynyt useaan rikokseen, yleisintä oli syyllistyminen toiseen dopingrikokseen.

Taulukko 9 Rikosten lukumäärä tuomiossa

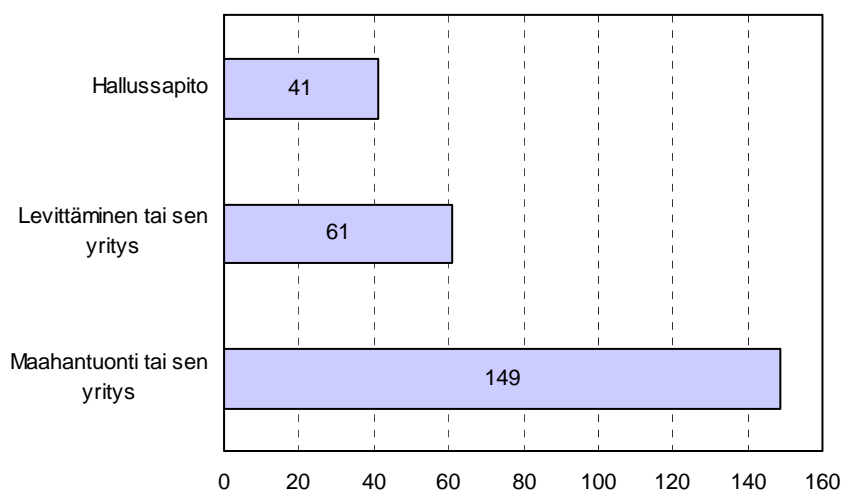
	N	%
1	71	35,5
2–3	89	44,5
4–10	36	18,0
11–	4	2,0
Yhteensä	200	100

Muista rikoksista. Dopingrikoksesta tuomittu henkilö oli hieman yli 60 prosentissa tapauksia tuomittu samalla kertaa muista kuin dopingrikoksista. Dopingrikosten rinnalla yleisimmät rikosnimikkeet olivat lääkerikos, huumausainerikos, laitton tuontitavaraan ryhtyminen, kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta ja törkeä huumausainerikos (ks. tarkemmin liitetaulukko 8). Lääkerikoksissa oli usein kyse siitä, että henkilö oli samalla kertaa tuonut maahan useita valmisteita, joista kaikki eivät olleet dopingaineita. Tuomioissa vilahdelti mainintoja esimerkiksi efedriinistä, klenbuterolista ja potenssilääkkeistä. Dopingrikostutkinta saattoi poikia syytteen niin ikään laittomaan tuontitavaraan ryhtymisestä esimerkiksi tapauksissa, joissa henkilön kotoa löydettiin kotietsinnässä erinäisiä dopingvalmisteita. Harvinaisemmista rikosnimikkeistä esimerkkinä voi mainita tekijänoikeusrikkomuksen, jolloin tullimiehet löysivät piraattitallenteet dopingaineiden ohella heidän tutkiessaan tullissa matkalaukkua.

5.3 Dopingrikosten piirteistä ja dopingaineista

Seuraavaksi tarkastellaan tuomioista saatavia tietoja dopingrikollisuuden piirteistä, kuten eri tekotapojen yleisyydestä tai eri aineiden esiintyvyydestä.

Dopingrikoksen tekotapa. Dopingrikos voi pitää sisällään monenlaista toimintaa. Rikoslaissa erotetaan dopingaineen laitton 1) valmistaminen tai sen yrittäminen, 2) maahantuominen tai sen yrittäminen, 3) myyminen, välittäminen, toiselle luovuttaminen tai muulla tavoin levittäminen tai sen yritys ja 4) hallussapito levitystarkoituksessa. Seuraavassa kuviossa kuvataan, minkälaista toimintaa dopingrikokset pitivät sisällään. Henkilö on yhdessä dopingrikoksessa voinut syyllistyä useisiin eri tekemuotoihin, minkä takia eri tekojen summa on suurempi kuin tuomioiden määrä.

Kuvio 11 Dopingrikosten tekotavat

Kuviosta 11 käy ilmi, että suurimmassa osassa tapauksia oli kysymys dopingaineiden maahantuonnista tai sen yrittämisestä. Toiseksi eniten esiintyi dopingaineiden levitystä tai sen yritystä. Kolmanneksi eniten oli aineiden hallussapitoa levitystarkoituksessa. Tässä aineistossa ketään ei tuomittu dopingaineiden valmistamisesta tai sen yrittämisestä.

Maahantuontirikoksista vain alle seitsemässä prosentissa oli kysymys yrityksestä. Dopingaineita levitettäessä tilanne oli sen sijaan erilainen, sillä yli puolessa tapauksista henkilö oli syyllistynyt levittämisen yrittämiseen. Syyttäjä saattoikin syytteessään todeta, että levitys oli jäänyt pelkäksi yritykseksi sen epäonnistuttua siksi, että poliisi oli takavarikoinut dopingaineet. Absoluuttisina lukuina tarkasteltaessa henkilö tuomittiin dopingainei-

den myymisestä 14, välittämisestä 8 ja luovuttamisesta 4 tapauksessa. Dopingrikoksesta tuomittu oli syyllistynyt dopingaineiden hallussapitämiseen levittämistarkoituksessa 41 rikoksessa. (Ks. liitetaulukko 9.)

Rikoshyödyn menettäminen. Dopingrikoksista annetuista tuomioista määrättiin 12 tapauksessa rikoshyödyn menettämisestä. Dopingaineiden levittämiseen syyllistyneen henkilön piti tällöin maksaa valtiolle takaisin rikoksella ansaitsemansa taloudellinen hyöty. Pienimmillään kysymys oli 30 eurosta, kun taas enimmillään maksettavaksi tuomittu summa oli 7 430 euroa. Laskettaessa kaikki tapaukset yhteen muodostuu rikoshyödyn menettämisissä keskiarvoksi noin 2 200 euroa (mediaaniin ollessa 650 euroa).²⁷

Taulukko 10 Rikoshyödyn menettäminen

Euroa	N
1–500	6
501–1000	1
1001–2000	2
2001–	3
Yhteensä	12

Rikoksen tekoaika. Dopingtuomioista valtaosa muodostui pistemäisestä teosta, joissa rikoksen tekoajaksi oli merkitty yksi päivämäärä (75,5 %). Tällöin oli yleensä kyse dopingaineiden maahantuonnista. Kuudessa prosentissa tuomioita päivämääriä oli kaksi tai kolme esimerkiksi silloin, kun tullin oli pysäyttänyt eri aikoina useamman samalle henkilölle tulleen posti-lähettyksen. Yli kuukauden mittaisia rikoksia oli 13,5 prosenttia tapauksista. Vain harvoin rikoksen tekeminen oli kestänyt muutaman vuoden. Pisin dopingtuomioista löytynyt tekoaika oli 798 vuorokautta, mikä vastaa reilua kahta vuotta.

Tutkimusaineistoon ei sisällynyt esitutkimusmateriaalia, mutta joissakin tapauksissa vaikutti siltä, että pidempi rikoksentekoaika oli saatu esitutkimuksessa selville rikoksesta epäillyn omien puheiden perusteella, kun hän oli kertonut kuulustelussa aikaisemmista tekemisistään. Toisinaan saatettiin kotietsinnän tuloksena löytää myyntilistoja tai muita vastaavia kirjallisia todisteita, jotka osoittivat toiminnan pitkäkestoisuudesta. Muutamissa tapauksissa henkilö oli ollut lainvalvontaviranomaisten seurannan kohteena pidemmän ajanjakson kuluessa. Tuomioistuinaineistossa saatettiin hyödyn-

²⁷ Määrät ovat huomattavasti pienempiä kuin mitä huumausainekaupasta on tuomittu. Törkeistä huumausainerikoksista annetuissa tuomiossa rikoshyödyn keskiarvo oli yli 32 000 euroa (mediaani 22 500 euroa). Kainulainen 2007, 48.

tää esimerkiksi televalvonta-aineistoa, jolloin kerrottiin eri aikoina tapahtuneista puheluista.

Taulukko 11 Dopingrikoksen kesto*

	N	%
1 vrk	151	75,5
2–3 vrk	12	6,0
4–30 vrk	10	5,0
1–6 kk	10	5,0
7–12 kk	10	5,0
yli 12 kk	7	3,5
Yhteensä	200	100

* 1–6 kk = 31–183 vrk, 7–12 kk = 184–365 vrk

Dopingaineista. Tämän tutkimusaineiston perusteella syyttäjillä ja tuomareilla oli varsin usein käytettävissään erillinen selvitys rikoksen kohteena olleista dopingaineista. Tuomioista löytyi lähes 70 prosentista tapauksia erillinen maininta siitä, että syyttäjä esitti dopingrikoksesta nostetun syytteen tueksi tullilaboratorion esittämän lausunnon. Hieman yli joka viidenestä tuomiosta löytyi puolestaan maininta Keskusrikospoliisin rikosteknisen laboratorion tekemästä lausunnosta. Nämä asiakirjat eivät sisällyneet tutkimusaineistoon. Dopingrikoksista annetuissa tuomioissa selvitettiin kuitenkin tavallisesti, mikä dopingaine oli kysymyksessä ja kuinka paljon sitä oli.

Dopingaineiden laatua ja määrää kuvattiin tutkimusaineistossa vaihtelevasti. Usein tuomiossa mainittiin ainoastaan aineen kauppanimi ja/tai vaikuttavan aineen nimi sekä rikoksen kohteena olleiden aineiden määrä. Osassa tapauksia selostettiin tarkasti aineen kauppanimi, pitoisuus (mg), vaikuttavan aineen nimi ja/tai rikoslaista löytyvän määritelmän mukaisesti pääryhmän nimi. Dopingaineiden määrää kuvattiin tavallisesti tablettien tai ampullien lukumääränä, painona tai millilitroina. Kaikista tuomioista ei käynyt ilmi tarkkaa dopingaineen laatua tai määrää. Seuraavaksi pyritään vielä tarkemmin selvittämään, minkälaisista dopingaineista ja -määristä oli kysymys.

Dopingaineen laatu. Erilaisia kauppanimiä tai vaikuttavan aineosan nimiä oli aineistossa paljon. Joissakin tuomioissa dopingaine määriteltiin vain pääryhmän tarkkuudella. 200 tuomiosta löytyi yhteensä noin 170 erilaista kauppanimeä tai dopingaineena pidetyn aineen nimeä.

Tuomioista tallennettiin dopingainetta koskeva tieto siinä muodossa, kun se luettiin henkilön syyksi.²⁸ Tästä syystä taulukossa esiintyy sekaisin sekä kauppanimiä että vaikuttavia aineita, eikä eri aineita ryhdytty ryhmittelemään samaan luokkaan kuuluviksi. Taulukkoon otettiin mukaan 20 yleisintä tuomioissa esiintyvää dopingainetta. Eniten esiintyi dopingaineita, joissa vaikuttavana aineena oli metandienonia (N=71). Tällöin valmisteiden kauppanimistä ei esitetty tietoa. Vastaavalla tavalla toiseksi eniten oli stanotsolia (N=33). Kolmanneksi eniten löytyi kauppanimen Nandrolone Decanoate 200 mukaisia valmisteita (N=24). Nämä kaikki aineet ovat synteettisiä anabolisia steroideja.

Taulukko 12 Yleisimpiä dopingaineita tuomioissa (nimike otettu tuomiosta)

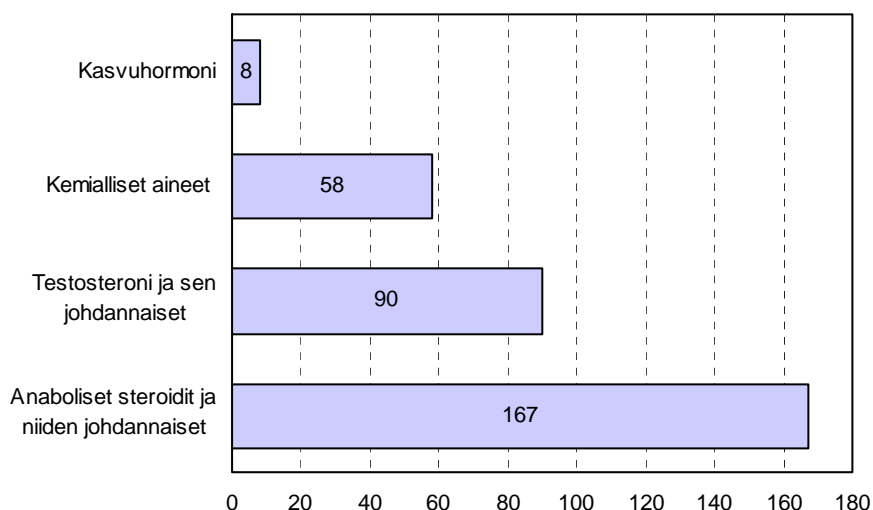
Kauppanimi tai vaikuttava aine	N
metandienoni	71
stanotsoli	33
Nandrolone Decanoate 200	24
tamoksifeeni	23
klomifeeni	21
Sustanon 250mg	18
nandroloni	16
oksimetoloni	14
Deca Durabol	13
Mesteroloni	12
Winstrol	12
Nolvadex	11
Clomiphene	9
DHEA	9
Sustanon	9
testosteronienantaatti	9
Metyylitestosteronia	8
Stanozolol	8
Trenboloni	8
Methandrostenolone	7

Seuraavaksi tarkastellaan dopingaineiden esiintyvyyttä eri pääryhmien mukaisesti. Joissakin tapauksissa dopingaineen pääryhmä oli mainittu tuomiossa, mutta usein tämä tieto piti hankkia itse internetistä. Luokittelua ei kuitenkaan pystytty aina tekemään. Näin kävi esimerkiksi tapauksessa, jossa rikoksen kohteena oli muiden aineiden ohella ”230 keltaista tablettia”.

Rikoslaisissa dopingaineena pidetään 1) synteettisiä anabolisia steroideja ja niiden johdannaisia, 2) testosteronia ja sen johdannaisia, 3) kasvuhormonia ja 4) kemiallisia aineita, jotka lisäävät testosteronin, sen johdannais-

²⁸ Jos tuomioissa esitettiin useita tietoja dopingaineesta, tehtiin luokittelu tarkimman tiedon mukaisesti seuraavassa järjestyksessä: ensisijaisesti käytettiin kauppanimeä, toissijaisesti vaikuttavaa ainetta ja kolmantena pääryhmää.

ten tai kasvuhormonien tuotantoa ihmiskehossa. Seuraavassa kuviossa tuomioissa mainitut dopingaineet on luokiteltu näiden neljän ryhmän mukaisesti. Yhdessä tuomioissa on saattanut olla useita eri dopingaineita, jotka kuuluvat eri pääryhmiin. Tästä syystä tapausten yhteismäärä on kuviosta laskettuna yli 300.

Kuvio 12 Dopingaineiden pääryhmä

Kuviosta 12 käy ilmi, että rikoksen kohteena oli yleensä synteettisiä anabolisia steroideja tai niiden johdannaisia (N=167). Toiseksi eniten löytyi testosteronia tai sen johdannaisia (N=90). Kolmantena esiintyi sellaisia kemiallisia aineita, jotka lisäävät testosteronin, sen johdannaisten tai kasvuhormonin tuotantoa ihmiskehossa (N=58). Kasvuhormoni osoittautui kaikkein harvinaisimmaksi dopingaineeksi: sitä oli vain kahdeksassa rikoksessa.

Dopingaineiden esiintymistä on mahdollista tarkastella myös erilaisina yhdistelminä. Noin joka toisessa tuomioissa esiintyi ainoastaan yhden pääryhmän valmisteita. Noin joka kolmannessa tuomioissa rikoksen kohteena oli kahteen pääryhmään kuuluvia aineita. 17 prosentissa tapauksista esiintyi kolme pääryhmää. Kaikki neljä pääryhmää löytyi vain muutamasta tuomiosta. Seuraavassa taulukossa tätä ilmiötä on kuvattu lähtemällä liikkeelle siitä, miten synteettiset anaboliset steroidit esiintyivät yhdessä muiden aineiden kanssa. Lähes joka kolmannessa tuomioissa oli ainoastaan anabolisia steroideja tai niiden johdannaisia (N=75). Noin joka viidennessä tuomioissa oli anabolisia steroideja yhdessä testosteronin kanssa (N=38). Hieman tätä harvemmin joukon jatkeena oli vielä kemiallisia aineita (N=29). Kaikki neljä pääryhmää löytyi kolmesta tapauksesta.

Taulukko 13 Dopingaineiden pääryhmien yhdistelmiä (N)

Aine				N
SY				75
SY	TE			38
SY	TE	KE		29
SY	TE	KE	KA	3

Taulukon selitykset:

SY = Synteettiset anaboliset steroidit tai niiden johdannaiset

TE = Testosteroni tai sen johdannainen

KE = Kemiallinen aine, joka lisää testosteronin, sen johdannaisten tai kasvuhormonien tuotantoa ihmiskehossa

KA = Kasvuhormoni

Määrästä. Tuomioista pyrittiin tallentamaan dopingaineiden määrää koskeva tieto. Tehtävä osoittautui vaikeaksi, sillä määriä kuvattiin kappalemäärinä, tabletteina, ampulleina, pulloina (kpl ja/tai ml), injektiopulloina, valmisteina, annospusseina, ”grammoina jauhetta”, kapseleina, millilitroina tai milligrammoina. Määrä ilmaistiin toisinaan epämääräisesti, sillä syytteessä puhuttiin vain ”kahdesta pullosta” tai ”kolmesta annospussista” määrittelemättä tarkemmin niiden kokoa. Myös tapaus, jossa muovipussista löytyi tablettien seasta ”pieni muru ... samaa ainetta sisältävää dopingainetta”, kuuluu samaan sarjaan. Joissakin tuomioissa käytettiin sen sijaan useita suureita: ”1 kpl 6 ml:n pullo Testabol Propionate 100 mg -valmistetta, joka sisältää 600 mg testosteronia”.

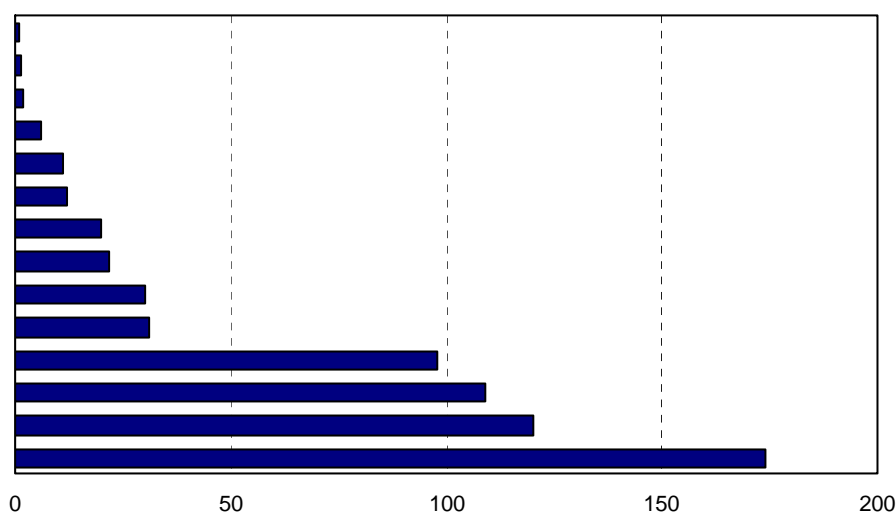
Mielenkiintoista olisi esittää dopingaineistosta taulukoita, jossa kuvataisiin tarkasti, minkälaisia eri ainemääriä eri aineissa esiintyi. Tällaisen laskelman tekeminen osoittautui mahdottomaksi, koska aineisto jakautui hyvin suureen määrään eri nimikkeitä sekä eri tavoin esitettyjä määriä ja pitoisuuksia. Aineiston kvantitatiivista käsittelyä vaikeutti myös tietojen vaillinaisuus. Kun useista rikoksista puuttui tarkka tieto rikoksen kohteena olleesta dopingaineen määrästä, laadusta tai pitoisuuksista, ei eri tapauksia ole mahdollista verrata toisiinsa.

Tuomioissa eniten esiintyneestä metandienonista voi esittää seuraavan laskelman, sillä metandienonia esiintyi lähinnä vain tabletteina.²⁹ Tablettien määrä vaihteli välillä 8–14 000, keskiarvo oli 1 262 ja mediaani 504. Dopingtuomioista löytyneet eri metandienoni-tapaukset eivät ole kuitenkaan edes keskenään vertailukelpoisia, sillä samassakin aineessa eri valmisteiden pitoisuus vaihtelee. Lääkärin käsikirjan mukaan ainetta on saatavilla 5, 10 ja 50 milligramman vahvuksina tabletteina.

²⁹ Tapauksia oli aineistossa kaikkiaan 71, joista seuraavaksi esitettävä laskelma on tehty 69 tapauksessa esitettyjen tietojen perusteella.

Rikoksen kohteena oleva dopingainemäärä vaikuttaa teon törkeysarvos-
telussa. Seuraavaksi tarkastellaan, minkälaisia ainemääriä löytyi lievistä ja
törkeistä dopingrikoksista.

Dopingaineen määrä lievissä dopingrikoksissa. Seuraavassa kuviossa ku-
vataan lievissä dopingrikoksissa rikoksen kohteena ollutta dopingaineiden
kokonaismäärää kappaleina tai ampulleina.³⁰ Kuviosta havaitaan, että lie-
vissä dopingrikoksissa dopingaineiden määrät olivat vähäisiä. Suurimmassa
osassa tapauksia rikoksen kohteena oli alle 30 tablettia tai ampullia. Vain
neljässä tuomiossa määrä oli 98–174. Tarkasteltaessa koko aineistoa määrä
vaihteli välillä 1–174. Keskimäärin dopingaineita löytyi 46 tablettia tai am-
pullia (mediaani 21 kpl).

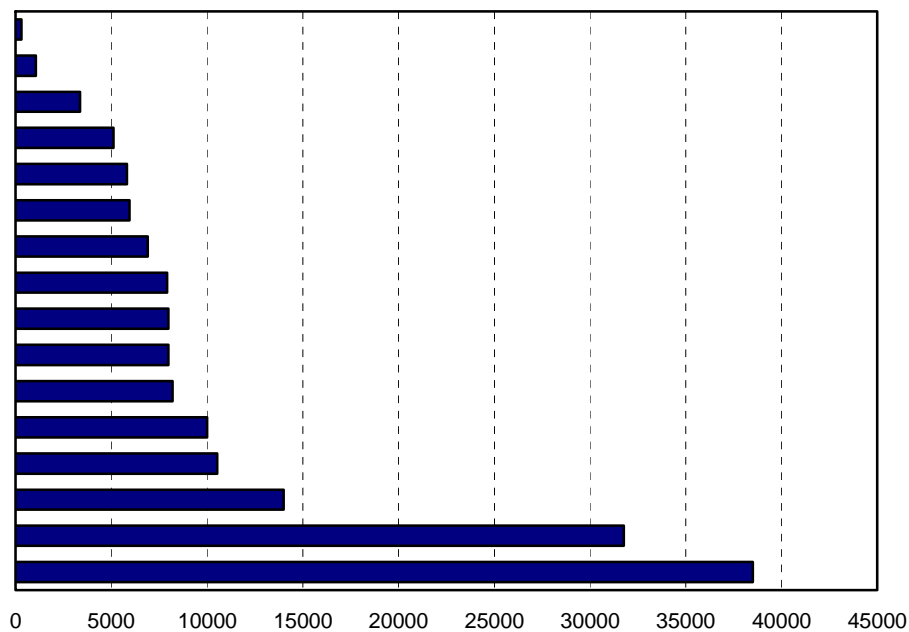
Kuvio 13 Dopingaineen määrä lievissä dopingrikoksissa (kpl)

Dopingaineen määrä törkeissä dopingrikoksissa. Seuraavassa kuviossa 15
kuvataan, minkälaisia ainemääriä löytyi törkeistä dopingrikoksista.³¹ Tieto-
ja tarkasteltaessa on muistettava, että eri valmisteiden suuren lukumäärän
takia eri aineista lasketut kappalemäärät eivät ole keskenään vertailukelpoi-
sia. Tämä ongelma koskee samankin nimikkeen alla esiintyviä aineita, sillä
samastakin tuotteesta voi olla saatavilla eri vahvuisia valmisteita. Myös
ampullien tilavuus vaihtelee, mutta tässä on laskettu yhteen vain ampullien
kappalemäärä. Tässä laskelmassa kysymys on rikoksen kohteena olleiden
dopingaineiden kokonaismäärästä, jossa ampullit ja tabletit on laskettu yhe-
teen.

³⁰ Tarkastelussa on mukana kaikki aineiston lievät dopingrikokset, joita oli yhteensä 14.

³¹ Törkeitä dopingrikoksia oli 17, joista tässä tarkastelussa on mukana 16.

Kuviosta havaitaan, että rikoksen kohteena ollut dopingmäärä vaikuttaa usein varsin suurelta, sillä se liikkui useissa tuhansissa. Ainemäärässä mitattuna pienimmässä tapauksessa (300 kpl) oli kysymys kasvuhormoniampulleista, mikä selittää niiden muita selkeästi pienempää määrää. Suurimassa tapauksessa (38 500 kpl) myös käräjäoikeus totesi ratkaisussaan, että rikoksen kohteena oli huomattavan, jopa poikkeuksellisen suuri määrä dopingainetta. Törkeissä dopingtuomioissa dopingainetta oli keskimäärin 10 335 tablettia tai ampullia (mediaani 7 977 kpl).

Kuvio 15 Dopingaineen määrä törkeissä dopingrikoksissa (kpl)

5.4 Rikosten käsitteleminen käräjäoikeudessa

Tässä aineistossa puolet dopingrikoksista annetuista tuomioista oli peräisin Vantaan käräjäoikeudesta (N=100). Vantaan merkittävää osuutta selittää Helsinki-Vantaan lentoasema, jossa takavarikoitiin suuri määrä tämän aineiston dopingaineita sisältäneistä postilähetyksistä. Helsingin käräjäoikeudessa annettiin 15, Tampereella 10, Oulussa yhdeksän ja Jyväskylässä kuusi tuomiota. Muissa käräjäoikeuksissa dopingrikoksia on käsitelty harvakseltaan, sillä kahden vuoden aikana dopingtuomioita annettiin vain muutamia.

Taulukko 14 Viisi eniten dopingrikoksia käsitellyttä käräjäoikeutta

	N	%
Vantaa	100	49,8
Helsinki	15	7,5
Tampere	10	5,0
Oulu	9	4,5
Jyväskylä	6	3,0
Yhteensä	140	69,8

Prosessilaji. Seuraavaksi tarkastellaan, miten dopingrikoksia käsiteltiin käräjäoikeudessa. Suurin osa dopingtuomioista annettiin suullisessa oikeudenkäynnissä, jossa oli syytetyn lisäksi läsnä syyttäjä, tuomari ja kolme lautamiestä. Henkilö voidaan tuomita rangaistukseen myös hänen poissaolostaan huolimatta (edellytyksistä tarkemmin ks. ROL 8:11–12 §). Menettelyä sovelletaan käytännössä tapauksiin, joissa henkilöä syytetään hänen esitutkinnassa tunnustamastaan vähäisestä rikoksesta. Rikoksesta epäillyn näkökulmasta on kätevää, ettei hänen tarvitse käräjäpäivän takia jättäytyä pois töistä tai opinnoista. (Ks. esim. Kainulainen 1999, 71.) Dopingrikoksista tuomituista hieman yli kymmenes sai rangaistuksen poissaolevana (12 %).

Rikosprosessin keventämiseksi säädettiin vuonna 2006 kirjallisesta menettelystä, jolloin käräjäoikeudessa ei järjestetä laisinkaan suullista istuntoa. Rikoksen käsittelemiseen ei osallistu syyttäjä eikä lautamiehet, vaan tuomari tekee ratkaisunsa yksin pelkän kirjallisen aineiston perusteella. Menettelyssä voidaan täysi-ikäisen vastaajan suostumuksella käsitellä rikoksia, joista ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta. (ROL 5a luku L 243/2006.) Käytännössä noin kolmasosa käräjäoikeuksissa käsitellyistä rikosasioista on ratkaistu kirjallisessa menettelyssä (de Godzinsky 2010, 49.) Näin on käynyt myös usealle dopingrikokselle. Perustunnusmerkistön mukaisesta dopingrikoksesta lähes joka toinen (46,7 %) rangaistus on annettu kirjallisessa prosessissa. Lievien dopingrikosten käsitteleminen kirjallisesti ei ollut yhtä suosittua, mikä voi johtua siitä, että henkilöä syytettiin usein samalla muista rikoksista. Törkeissä dopingrikoksissa kirjallisen menettelyn käyttäminen ei ole rangaistusasteikon korkeuden takia mahdollista.

Taulukko 15 Rikoksen käsitteleminen

	Lievä dopingrikos		Dopingrikos		Törkeä dopingrikos		Yhteensä	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Poissaolo	3	21,4	21	12,4	0	0,0	24	12,0
Kirjallinen prosessi	3	21,4	79	46,7	0	0,0	82	41,0
Istunto	8	57,1	69	40,8	17	100	94	47,0
Yhteensä	14	100	169	100	17	100	200	100

Avustajasta. Jos rikoksesta epäiltyä syytetään rikoksesta, josta on odotettavissa sakkorangaistus, hänen ei ole yleensä mahdollista saada julkisin varoin kustannettua oikeusapua (ks. oikeusapulaki 1:6 §). Dopingaineiston mukaan avustajan käyttäminen oli varsin harvinaista, sillä vain 11 prosentissa tapauksia löytyi asiasta maininta (N=22). Tavallisesti oikeudelliseen avustajaan turvaudutaan, kun rikoksesta on odotettavissa vankeusrangaistus. Törkeästä dopingrikoksesta on mahdollista tuomita vain vankeutta. Tästä huolimatta törkeästä dopingrikoksesta tuomituilla henkilöillä oli maininta avustajasta vain noin joka viidennessä tuomiossa. Luku ei välttämättä kuvasta todellista avustajan käytön yleisyyttä, sillä lienee mahdollista, että kaikissa tuomioissa ei mainittu asiasta.

Juttukokonaisuudet. Dopingrikoksia käsitellään käräjäoikeudessa ainoana rikoksena tai henkilöä voidaan samalla syyttää muistakin rikoksista. Myös syytettyjen lukumäärä voi vaihdella. Tässä aineistossa tarkasteltiin rikoskokonaisuuksia laskemalla, kuinka monta syytettyä henkilöä jokaisessa jutussa oli. Valtaosassa tapauksia oli kysymys yhtä syytettyä koskevasta asiasta (71,5 %). Useiden vastaajien kohdalla juttukokonaisuuteen sisältyi usein monia muita rikoksia kuin dopingrikoksia. Syytettyjen määrässä mitattuna aineiston suurimmassa jutussa oli kaikkiaan 51 vastaajaa, joista muutama tuomittiin dopingrikoksesta.

Taulukko 16 Syytettyjen lukumäärä rikosjutuissa

	N	%
1	143	71,5
2–3	22	11,0
4–7	16	8,0
8–12	7	3,5
13–20	8	4,0
21–	4	2,0
Yhteensä	200	100

Tutkimusaineistoon sisältynyt dopingrikos on saattanut näytellä varsin pientä osaa käräjäoikeudessa käsitellyssä rikoskokonaisuudessa. Esimerkiksi

eräässä tapauksessa 24 henkilöä syytettiin monista eri rikoksista. Useiden henkilöiden päärikoksena oli törkeä veropetos heidän osallistuttuaan hyvin organisoituun maahantuontiketjuun, jossa liikuteltiin laittomasti huomattavaa määrää savukkeita. Rikoskokonaisuuden mittakaavasta kertonee jotain se, että vastaajat tuomittiin maksamaan valtiolle salakuljetetusta tupakasta tulli- ja verovelkana useita satoja tuhansia euroja.

Rikosten kiistämisen perusteista

Dopingrikosten käsitteleminen vaikutti tutkimusaineiston perusteella tavallisesti varsin yksinkertaiselta. Suurimmassa osassa tapauksia dopingrikoksesta syytetty henkilö myönsi syyllistyneensä dopingrikokseen, eikä hänellä ollut mitään erityistä lausuttavaa. Varsinkin lievissä ja perustunnusmerkistön mukaisissa dopingrikoksissa teon tunnustaminen oli pääsääntö. Prosessilajeittain tarkasteltuna lähes kaikki kirjallisessa menettelyssä käsitellyistä dopingrikoksista oli myönnettyjä.

Yhdessä tapauksessa miestä syytettiin laittomasta dopingaineiden maahantuonnista, jossa rikoksen kohteena oli 90 kappaletta anabolisiksi steroideiksi luokiteltuja Dianabol-merkkisiä tabletteja. Syyttäjä toimitti käräjäoikeudelle tullilaboratorion tekemän tutkimuselöksen dopingaineista. Tuomiossa todettiin vastaajan tunnustaneen syytteessä kuvatun teon ja suostuneen asian ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä. Käräjätuomari teki ratkaisunsa kirjallisen aineiston perusteella ja tuomitsi vastaajaan dopingrikoksesta 10 päiväsakon suuruiseen rangaistukseen. (Tuomio 183)

Oikeudenkäynneissä saatettiin myös käydä vilkasta keskustelua henkilön syyllistymisestä rikokseen. Reilu kolmannes tuomituista pyrki tavalla tai toisella kiistämään syyllisyytensä, jolloin rikosta käsiteltiin lähes aina suullisessa oikeudenkäynnissä. Rikosnimikkeittäin tarkasteltaessa rikoksen kiistäminen oli kaikkein yleisintä törkeissä dopingrikoksissa. Kiistämisen perusteet vaihtelivat rikoksen piirteiden mukaan.

Maahantuontitapauksissa oli tavallisesti kyse siitä, että henkilö ei tiennyt hankkimiansa valmisteiden olevan dopingaineita. Tällöin syytetty oli itse paikalla oikeudenkäynnissä vakuuttamassa tietämättömyyttään. ”NN tunnustaa tuoneensa valmisteet maahan, mutta hän ei tiennyt, että tablettien maahantuonti on kielletty.” Käräjäoikeus ei antanut merkitystä syytetyn selityksille, vaan hänet tuomittiin säännönmukaisesti dopingaineiden maahantuonnista. Tuomion perusteluissa saatettiin todeta, että rangaistusvastuusta ei tuo vapautusta se, että henkilö on erehtynyt pitämään tekoaan sallittuna. Joissakin tapauksissa syytetty kertoi pyrkineensä etukäteen otta-

maan selvää eri valmisteiden maahantuonnin laillisuudesta olemalla yhteydessä eri viranomaisiin tai etsimällä tietoa internetistä. Vaikka henkilön on katsottu syyllistyneen rikokseen, tällainen toiminta on kuitenkin voinut vaikuttaa rangaistusta pienentävästi.

34-vuotiaasta miestä syytettiin dopingrikoksen lisäksi lääkerikoksesta. Mies kiisti tehneensä maahantuontia tahallisesti. Hän oli tietämättömän toiminnan lainvastaisuudesta, koska hänen kaverinsakin olivat tilanneet aineita internetin välityksellä. Mies kertoi vielä yrittäneensä selvittää internetistä, sisälsivätkö valmisteet kiellettyjä aineita, mutta hän ei löytänyt asiasta tietoa.

Käräjäoikeudessa miehen selitykset eivät saaneet vastakaikua ja hänet tuomittiin dopingrikoksesta. Tuomiossa todettiin, että tietämättömyys lain säännöksistä ei poistanut teon rangaistavuutta. Mies oli tuonut maahan yhden 30 millilitran suuruisen pullon DHEA:ta, joka on testosteroni. Hän oli samalla tuonut maahan luontaistuotteina pitämiään Humagro-tabletteja hieman yli 500 kappaletta. Käräjäoikeuden mukaan luettelo kielletyistä dopingaineista on ollut ”hyvinkin helposti selvitettävissä tutkimalla sitä, mitä dopingaineina pidetään.” Vastaavalla tavalla moitittavana pidettiin lääkerikoksen kohteena olleiden valmisteiden maahantuontia. ”Käräjäoikeuden mielestä vastaaja ei ole myöskään riittävän huolellisesti varmistanut sitä, mitä hänen tilaamansa Humagro-tabletit sisälsivät. Riittävällä huolellisuudella toimiessaan vastaaja olisi saanut selville, että kysymyksessä on lääkelain vastaiset säännökset.”

Sopivaa seuraamusta arvioidessaan rangaistusta alentavana seikkana annettiin merkitystä sille, että mies oli jollakin tavalla pyrkinyt varmistamaan tilaamiensa tuotteiden laillisuuden. Mies tuomittiin maksamaan doping- ja lääkerikoksesta yhteensä 10 päiväsakkoa. (Tuomio 170)

Syytetty on saattanut kiistää syyllisyytensä maahantuontiin sillä perusteella, ettei hän ole tilannut mitään aineita itselleen. Yhdessä tapauksessa syytetty esitti sanojensa vakuudeksi, että hän oli muutamia vuosia aikaisemmin kokeillut rikoksen kohteena olevia aineita, mutta ne eivät olleet laisinkaan sopineet hänelle. Joskus henkilö epäili jonkun muun käyttäneen hänen nimeään hyväkseen tilauksessa. Syytetty saattoi vedota myös kiusan tekemiseen tai jonkun ulkopuolisen henkilön yritykseen vahingoittaa häntä tilaamalla ulkomailta postilähetys hänen nimellään.

Tällaisia kiistämisiä ei juuri koskaan pidetty uskottavina ja henkilö tuomittiin lähes aina syytteen mukaisesti. Käräjäoikeus piti tekoa arvioidessaan epäuskottavana, että lähetys olisi saapunut postiin syytetyn tilaamatta tai tietämättä. Tuomion perusteluissa todettiin usein, että postilähetysten osoitetiedot täsmäsivät syytetyn kotiosoitteen kanssa. ”[Paketti] on tullut NN:n kotiosoitteeseen, joka on tarkasti ja oikein merkitty. Myös pos-

tinumero on merkitty lähetykseen oikein.” Toisinaan lähetyksen huomattavan rahallisen arvon tai tablettien suuren lukumäärän katsottiin puhuvan rikoksentekijän syyllisyyden puolesta. Syytettä tukevana saatettiin pitää myös sitä, jos saatekirjeeseen oli kirjoitettu keksityltä vaikuttavista lähettäjän tiedoista. Esimerkiksi yhdessä tapauksessa käräjäoikeus piti tällaista toimintaa osoituksena harhautustarkoituksesta. ”Lähettäjä on nimeltään Jukka Virtanen, joka viittaa siihen, että lähettäjän nimi on tekaistu.” Myös seuraavassa tapauksessa mies pyrki kiistämään maahantuonnin.

Noin 40-vuotiaasta miestä syytettiin dopingrikoksesta ja laittomaan tuontitavaraan ryhtymisestä. Syyttäjän mukaan mies oli syylistynyt dopingaineiden maahantuontiin tilaamalla itse erinäisen määrän anabolisia steroideja ja testosteronia sisältäviä valmisteita.³² Laittomaan tuontitavaraan ryhtymisessä oli kyse siitä, että mies oli hankkinut omaa käyttöönsä varten vastaavia valmisteita, vaikka tuotteiden pakkausmerkintöjen perusteella täytyi olla selvää, että ne oli laittomasti tuotu maahan.

Mies kiisti dopingrikoksen, koska hän ei ollut tilannut kyseisiä aineita, eikä hän tiennyt, miten paketti oli päätynyt hänen haltuunsa. Hän sai ensimmäisen tiedon aineista tullimiesten saapuessa tapaamaan häntä. Hän ei myöskään ollut antanut kenellekään lupaa tilata valmisteita. Mies harrasti voimailulajeja. Hänen ymmärryksensä mukaan pienten dopingmäärien käyttäminen oli sallittua ja hän oli itse käyttänyt dopingaineita ennen kilpailuja. Kun miehen luokse oli tehty kotietsintä, hänen hallustaan oli löytynyt lisää dopingaineita, mistä seurasi toinen syytekohta. Sen hän myönsi oikeaksi.

Käräjätuomari katsoi kolmen lautamiehen kanssa vastaajan syylistyneen syytteen mukaisesti rikoksiin. Postilähetyksen kuoresta ilmeni, että paketti oli tullut suoraan Thaimaasta vastaajan kotiosoitteeseen. Tullilaboratorio oli selvittänyt aineiden laatua. Kotietsinnässä oli löydetty muitakin dopingaineita. Tuomiossa arvioitiin näyttö riittäväksi, sillä edellä mainitut seikat huomioon ottaen asiassa ei jäänyt järkevää epäilyä siitä, etteikö mies olisi tilannut aineita itselleen. Hänelle tuomittiin molemmista rikoksista yhteensä 50 päiväsakkoa. (Tuomio 85)

Joissakin tapauksissa syytetyt eivät olleet hankkineet aineita dopingkäyttöä vaan muuta tarkoitusta varten. Tavoitteena oli esimerkiksi suoriutua suuresta työmäärästä, hoitaa terveyttä tai lääkittää erilaisia vaivoja. He saattoivat esittää kertomuksensa tueksi otteita suomalaisista tai ulkomaisista teoksista tai kertoa ulkomaisista www-sivuistoista, joilla valmisteita oli mainostettu esimerkiksi suosittuina luontaistuotteina. Syytetyt raportoivat sekä tervey-

³² Rikoksen kohteena oli dopingrikoksessa ”1002 thai 5 tablettia metandienonia, 30 ampullia eli yhteensä 7 500 mg testosteronien seosta, 15 ampullia eli yhteensä 1 500 mg nandrolonidekanaoattia ja 156 tablettia stanotsolia”.

den edistämiseen tähtäävästä että lääkinnällisestä käytöstä. Rikoksen kohteena olleita valmisteita käytettiin useisiin tarkoituksiin, kuten väsymyksen poistamiseen, uni- ja keskittymishäiriöihin, päänsärkyyn ja masennukseen. Henkilö saattoi myös kertoa käyvänsä säännöllisesti ulkomailla hoidettava sairautensa takia.

Tutkimusaineiston mukaan henkilö tuomittiin säännönmukaisesti dopingrikoksesta, jos hän ei pystynyt esittämään tuomioistuimessa lääkärin todistusta kertomuksensa tueksi. Joskus reseptien päivämäärien ei katsottu täsmäävän syytteen kanssa. Syytetyt saattoivat kertoa myös hankkineensa valmisteet ulkomailta paikallisesta apteekista, jolloin ostamiseen ei tarvittu lääkärinmääräystä. Toisinaan syytetty toi oikeudenkäyntiin ulkomaisen lääkärin kirjoittaman reseptin.

Monissa tuomioissa syytetyt kertoivat pitäneensä rikoksen kohteena olevia valmisteita luontaistuotteina. Seuraavassa hieman erikoisemmassa tapauksessa seitsemää naista syytettiin dopingaineiden maahantuonnista, minkä he pyrkivät kiistämään huonolla menestyksellä.

Naiset olivat 51–74-vuotiaita. Jokaiselle oli tilattu 300 tai 600 kappaletta DHEA 25 mg -tablettia. Rikoksen kohteena oli siten yhteensä 3 000 anabolista steroidia sisältävää lääketablettia. Oikeudenkäynnissä naisista oli paikalla kuusi, jotka kaikki kiistivät syyllistyneensä rikokseen. He eivät tieneet, että kyseessä oli dopingaine ja että aineen tilaaminen oli laitonta. Heidän mielestään syyttömyyden puolesta puhui sekin, että heidän vuotta aikaisemmin tilaamansa lasti oli tullattu, eikä heillä ollut nyt mitään aihetta epäillä syyllistyneensä rikokseen. Jos käräjäoikeus olisi toista mieltä, kyseessä olisi enintään lievä dopingrikos. Tuomiosta ei käynyt ilmi, mihin tarkoitukseen naiset olivat tilanneet valmisteet. Tästä kysymyksestä on kuitenkin saatettu käydä keskustelua käräjillä, sillä kirjallisena todisteena mainittiin ote kirjasta ”Vapaudu masennuksesta luonnon keinoin”. Naisilla onkin saattanut olla jonkinasteinen lääkinnällinen tarkoitus, vaikka he eivät pystyneet esittämään siitä lääkärin todistusta.

Käräjäoikeudessa rikoksen käsittelemiseen osallistui syyttäjän lisäksi käräjätuomari ja kolme lautamiestä. Syyttäjä syytti jokaista naista dopingrikoksesta. Käräjäoikeuden mukaan vastaajat olivat syyllistyneet siihen rikokseen, josta syyttäjä oli vaatinut rangaistusta. Tapauksessa oli selvää, että DHEA:ta oli tuotu maahan. Perusteluissaan käräjäoikeus lausui mm. seuraavaa: ”Riidatonta on, että ... DHEA on dopingaine. Viimeksi mainittu seikka on teon aikaan ilmennyt selkeästi 1.9.2001 voimaan tulleesta dopingaineita koskevasta asetuksesta. Se, että DHEA on dopingaine, on käräjäoikeuden käsityksen mukaan ollut teon aikaan myös tosiasiaa yleisesti tiedossa muun muassa sen perusteella, miten asiaa on käsitelty tiedotusvälineissä. Edellä olevan vuoksi käräjäoikeus katsoo, että myös

vastaajien on pitänyt tietää DHEA dopingaineeksi ja selvittää tällaista ainetta koskevan internetin kautta tapahtuvan tilauksen laillisuus ottaen huomioon, että dopingaineen laiton maahantuonti on rikoslain mukaan rangaistavaa.”

Tämän lisäksi kärjäoikeus kiinnitti huomiota siihen, että kaksi syytetyistä oli terveydenhoitoalan ammattilaisia toisen ollessa lähihoitaja ja toisen perushoitaja. ”Heillä on siten ammattinsa takia ollut hyvät edellytykset ymmärtää ja halutessaan tarkemmin selvittää tilaamansa aineen laatu.” Toinen hoitajista oli myös kertonut tienneensä, että DHEA:n käyttäminen vaatii Suomessa lääkemääräyksen.

Kärjäoikeus päättyi näissä olosuhteissa siihen lopputulokseen, että vastaajien ei voitu katsoa erehtyneen asiassa rangaistusvastuusta vapauttavalla tavalla aikaisemman tullauspäätöksen tai muun syyn vuoksi. Viimeisenä kärjäoikeus totesi, että tablettien lukumäärän takia kyse ei ollut lievistä dopingrikoksesta. Se piti kuitenkin lievää sakkorangaistusta riittävänä seuraamuksena ja jokainen vastaaja tuomittiin 10 päiväsakon suuruiseen rangaistukseen. (Tuomiot 79, 108, 126, 128, 144, 179 & 199)

Tutkimusaineistoon ei kuulunut sellaisia tuomioita, joissa yhtä henkilöä koskeva dopingsyyte olisi hylätty kokonaisuudessaan, sillä aineisto kerättiin syyksi lukevista tuomioista.³³ Aineistosta löytyi kuitenkin muutamia syytteiden hylkäämisiä. Kysymys oli tapauksista, joissa oli mukana useita syytettyjä henkilöitä tai vain osa syytteistä kaatui yhden henkilön kohdalla. Tällöin henkilö pystyi esimerkiksi todistamaan lääkinnällisen käyttönsä esittämällä siitä oikeudenkäynnissä lääkärin kirjoittaman lääkemääräyksen.

Dopingrikoksesta syytetty henkilö saattoi kiistää pitäneensä aineita hallussaan. Syytteen taustalla saattoi olla lainvalvontaviranomaisten tekemä takavarikko, mutta syytetty kiisti tietävänsä mitään esimerkiksi autosta tai asunnosta löytyneistä dopingaineista. Tämän aineiston perusteella on mahdollista todeta, että tuomioistuimessa näitä väitteitä pidettiin vain harvoin uskottavina. Muutamissa tapauksissa seurauksena oli kuitenkin syytteen hylkääminen. Dopingaineet oli esimerkiksi takavarikoitu puolisoiden yhteisestä kodista ja oikeudenkäynnissä uskottiin naisen vakuuttelua siitä, että kehonrakennus oli hänen miehensä heiniä.

Myös dopingaineita maahantuonut henkilö kiisti joissakin tapauksissa tienneensä laukkunsa sisällöstä. Tällöin oikeudenkäynnissä saatettiin kuulaa todistajana tullimiestä tai -naista, joka kertoi syytetyn käyttäytymisestä tullissa tai yrityksestä piilottaa dopingaineet matkatavaroiden joukkoon. Esimerkiksi yhdessä tapauksessa tullitarkastaja kertoi, että matkalaukusta

³³ Edellisessä luvussa esitettyjen tilastotietojen perusteella voidaan todeta, että dopingrikoksissa syytteitä on hylätty harvoin ks. tarkemmin 4.4.

oli löytynyt vaatteiden seasta erinäisiä valmisteita, mutta NN ei ollut vaikuttanut yllättyneeltä löydöksestä. Aineet olivat pääosin muissa purkeissa kuin alkuperäisissä myyntipakkauksissa. Käräjäoikeus katsoikin NN:n syyllisyyden toteennäytetyksi.

Kun henkilöä syytettiin dopingaineiden levittämisestä tai aineiden hallussapidosta levitystarkoituksessa, hän saattoi pyrkiä kiistämään tämän. Varsin tavallinen selitys oli se, että aineet oli hankittu vain omaa käyttöä varten. Syytetyn esittämä väite aineiden hallussapidosta omia käyttötarkoituksia varten ei yleensä menestynyt kokonaisuudessaan. Väitettä vastaan saattoi sopia aineiden suuri määrä tai toisinaan syyttäjä pystyi esittämään muuta näyttöä levitystarkoituksesta. Rikoksesta epäillyn hallusta oli esimerkiksi takavarikoitu kuitteja tai muita lappuja, joiden katsottiin puhuvan levitystoiminnan puolesta. Muistilapussa saattoi olla merkintöjä eri aineista, niiden määristä, hinnoista ja mahdollisista ostajista.³⁴ Joissakin tapauksissa levitystarkoitus katsottiin toteennäytetyksi rikoskumppaneiden tai todistajien kertomuksen perusteella. Toisinaan syytetty myönsi levitystarkoituksen.

Kolmannes törkeistä dopingrikoksista tuomituista myönsi syyllisyytensä. Yhdessä myönnetyssä tapauksessa alle 40-vuotias mies oli tuonut maahan useita eri dopingvalmisteita useita tuhansia kappaleita. NN piti syytettä oikeana. Käräjäoikeus katsoi miehen tunnustamisensa mukaan syyllistyneen törkeään dopingrikokseen, koska asiassa ei ilmennyt sitä vastaan puhuvia seikkoja. Käräjäoikeus piti miehen syyllisyyttä itse asiassa kiistattomana, koska aineet olivat löytyneet hänen kuljettamastaan laukusta otettaessa NN tullissa kiinni. Törkeä dopingrikos on saatettu myöntää myös tapauksissa, joissa käräjillä on puitu samalla kertaa muita vakavampia rikosnimikkeitä. Tällöin dopingrikos on jäänyt sivuosaan, koska oikeudenkäynnissä on keskitytty esimerkiksi törkeitä huumausainerikoksia koskeviin syytteisiin.

Törkeästä dopingrikoksesta syytetty pyrki usein monella tavalla kiistämään syyllisyytensä. Hän ei ollut syyttäjän esittämällä tavalla myönyt, luovuttanut tai muutoinkaan levittänyt dopingaineita. Toisinaan hän myönsi aineiden hallussapidon tai maahantuonnin, mutta valmisteet oli tarkoitettu ainoastaan hänen omaa käyttöään varten. Yhdessä tapauksessa syytetty väitti, ettei hän ole ollut missään tekemisissä dopingaineiden kanssa. Syyttäjä pystyi kuitenkin todistamaan, että syytetty oli käsitellyt valmisteita, koska niistä oli rikosteknisessä tutkinnassa löytynyt hänen sormenjälkensä. Alla olevassa tapauksessa kahta henkilöä syytettiin törkeästä dopingrikoksesta,

³⁴ Läheskään kaikista tuomion perusteluista ei käynyt ilmi, miksi henkilön katsottiin pitäneen aineita hallussaan levitystarkoituksessa. Joissakin tuomioissa tätä kysymystä ei käsitelty laisinkaan. Toisinaan tuomiossa saatettiin sen sijaan viitata esimerkiksi valokuvien, mutta epäselväksi jäi, mikä kuvissa osoitti levitystarkoituksesta.

minkä toinen miehistä kiisti. Käräjäpäivän päätteeksi molemmat tuomittiin kuitenkin vankeusrangaistukseen törkeästä dopingrikoksesta.

Yhdessä tapauksessa törkeästä dopingrikoksesta syytetty mies (V1) oli pyytänyt tuttavaansa (V2) tuomaan Thaimaasta hänelle 10 000 kappaletta anabolisia steroideihin kuuluvia metandienonia sisältäviä tabletteja. Tuttava oli hankkinut aineet thaimaalaisesta apteekista ja ostanut samalla 4 000 tablettia lisää, koska arveli niidenkin käyvän kaupaksi V1:lle. Molempia syytettiin törkeästä dopingrikoksesta. Aineet hankkinut mies myönsi syytteen oikeaksi. Aineet tilannut mies pyrki sen sijaan kiistämään syyllisyytensä, koska hän ei ollut tuonut mitään aineita maahan, eikä hän ollut myöskään pyytänyt tuomaan niitä. Käräjäoikeus ei pitänyt hänen kiistämistään uskottavana, koska V2 oli kertonut tapahtumista yksityiskohtaisesti, eikä tapauksessa ilmennyt aihetta epäillä hänen kertomuksensa totuudenmukaisuutta. V1:n syyllisyyden puolesta puhui käräjäoikeuden mukaan myös se, että hänen hallustaan oli noin puoli vuotta ennen tätä rikosta tavattu vastaavia dopingaineita, mistä hän oli saanut tuomion. Molemmat tuomittiin törkeästä dopingrikoksesta ehdolliseen vankeuteen. (T 209 & 210)

Lievistä ja törkeistä dopingrikoksista

Lievisissä dopingrikoksissa on lain mukaan kyse kokonaisuutena arvostellen vähäisistä rikoksista, jolloin vähäisyysarvioinnissa annetaan merkitystä dopingaineen määrälle ja muille rikokseen liittyville seikoille. Tuomioistuinaineistossa oli 14 tuomiota lievästä dopingrikoksesta (7 %), joista lähes kaikissa keskeisenä pidettiin rikoksen kohteena ollutta pientä dopingmäärää.

Melkein kaikki lievästä dopingrikoksesta tuomitut henkilöt olivat syylistyneet omaa käyttöä varten tapahtuneeseen dopingaineiden maahantuontiin tai sen yritykseen. Tyypillistä tapauksille oli se, että niissä ei esiintynyt useita eri aineita pääryhmittäin tarkasteltuna. Rikoksen kohteena oli usein vain synteettisiä anabolisia steroideja tai testosteronia.

Säädettäessä dopingrikoksia koskevia rangaistussäännöksiä arveltiin hallituksen esityksessä (17/2001), että lievintä säännöstä sovellettaisiin lieviin yksityishenkilöiden tekemiin rikoksiin. Kyse voisi olla esimerkiksi tapauksesta, jossa henkilö on tuonut vähäisen määrän dopingainetta laittomasti maahan omaa käyttöönsä varten. (Mt., 21, 43–44.) Tämän tutkimusaineiston perusteella rajanveto lievän ja perustunnusmerkistön mukaisen dopingrikoksen välillä jäi jossain määrin epäselväksi. Oikeuskäytäntö ei vaikuttanut yhdenmukaiselta, sillä esimerkiksi ainemäärissä mitattuna tapauksissa ei aina ollut selvää eroa. Tuomioita tarkasteltaessa heräsi myös kysy-

mys siitä, miksi lieviä dopingrikoksia esiintyi aineistossa niin vähän. Tämä kysymys korostui analysoitaessa perustunnusmerkistön mukaisia dopingrikoksia, joista varsin monet vaikuttivat vähäisiltä. Koko aineistossa tyypillisin dopingrikos oli yksityishenkilön omaa käyttöä varten tapahtunut maa-hantuonti, jossa rikoksen kohteena oleva ainemäärä ei vaikuttanut kovin suurelta.

Tämän tutkimusaineiston valossa on mahdollista todeta, että lieville dopingrikoksille on jäänyt hyvin pieni soveltamisala. Syynä saattaa olla se, että tulli on halunnut pitää kiinni mahdollisuudesta takavarikoida postilähettyksiä, mikä edellyttää teon arvioimista vähintäänkin perustunnusmerkistön mukaiseksi dopingrikokseksi. Käräjäoikeuskäytännöissä rikosnimikkeitä on muutettu harvoin, vaikka syytetyn mukaan teko olisi täyttänyt lievän rikoksen tunnusmerkistön. Oikeuskäytännön yhtenäisyyden saavuttamiseksi olisikin syytä tulevaisuudessa pohtia, mihin raja lievän ja perustunnusmerkistön mukaisen dopingrikoksen välille pitäisi vetää.

Törkeä dopingrikos. Rikoslain mukaan dopingrikosta voidaan pitää törkeänä, jos rikoksen kohteena on huomattavan suuri määrä dopingainetta, rikoksella tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä, rikosentekijä toimii sellaisen rikoksen laajamittaiseen tekemiseen erityisesti järjestäytyneen ryhmän jäsenenä tai dopingainetta levitetään alaikäisille. Tämän lisäksi rikoksen pitää olla kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Tutkimusaineistossa oli 17 törkeästä dopingrikoksesta annettua tuomiota (8,5 %), joissa laissa mainituista kvalifiointiperusteista tärkeimmäksi osoittautui dopingaineen huomattavan suuri määrä. Tämän lisäksi noin puolessa törkeitä dopingrikoksia katsottiin, että rikoksella oli tavoiteltu huomattavaa taloudellista hyötyä. Aineistosta löytyi myös tapaus, jossa syyttäjän mukaan syytetty oli toiminut tällaisen rikoksen laajamittaiseen tekemiseen erityisesti järjestäytyneen ryhmän jäsenenä. Käräjäoikeus sen sijaan katsoi, että rikos on kyllä tehty järjestäytyneen ryhmän jäsenenä, mutta näyttämättä oli jäänyt, että syytetty olisi toiminut nimenomaisesti dopingrikosten laajamittaiseen tekemiseen erityisesti järjestäytyneen ryhmän jäsenenä. Muutamissa tuomioissa perusteltiin törkeässä dopingrikoksessa edellytettyä kokonaisarvostelua tuomalla ilmi, että teko oli suunnitelmallisuutensa takia kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Dopingaineen määrä: kuinka paljon on paljon?

Dopingaineen määrän arvioiminen oikeudellisesti on tärkeää. Dopingrikossäännökset eivät koske omaa käyttöä varten tapahtunutta hallussapitoa,

sillä dopingrikoksena on kriminalisoitu vain aineiden hallussapitäminen levitystarkoituksessa. Hallituksen esityksen mukaan levitystarkoitus voi olla käsillä, jos ainemäärä riittäisi lyhyehköksi määräajaksi muuhun kuin lääketieteelliseen käyttöön. Määrän arvioiminen on välttämätöntä myös teon törkeysarvostelussa, sillä huomattavan suuri määrä on yksi törkeän dopingrikoksen kvalifiointiperusteista. Hallituksen esityksen mukaan törkeissä rikoksissa dopingainetta riittäisi myytäväksi kymmenelle henkilölle muutaman kuukauden käyttöä varten. Tässä aineistossa syyttäjät rakensivat syytteesä törkeissä dopingrikoksissa tavallisesti suuren määrän ympärille, kun taas syytetty saattoi olla sitä mieltä, että ainemäärä ei ollut laissa tarkoitettulla tavalla huomattavan suuri. Rikoksen kohteena oleva dopingaineen määrä vaikuttaa paitsi edellä kerrotulla tavalla tunnusmerkistökysymyksissä, myös rangaistusta mitattaessa.

Dopingrikoksista syytetyt henkilöt saattoivat oikeudenkäynnissä kertoa omasta dopingkäytöstään ja siitä, miten voimailulajeissa tai kehonrakennuksessa aineita käytetään suuria määriä. Joskus he kertoivat tarvitsevansa työtehtävissään fyysistä voimaa, sillä he toimivat esimerkiksi ovimiehinä. Syytettyjen tarkoituksena oli pyrkiä vaikuttamaan teon oikeudelliseen arviointiin esimerkiksi väittämällä, että aineet olivat kokonaan tai osittain heidän omaa käyttöönsä varten. He saattoivat myös vähätellä rikoksen kohteena olevaa dopingainemäärää kertomalla, miten nopeasti se olisi kulunut heillä. Tällaisia kertomuksia esittivät niin dopingrikoksista kuin törkeistä dopingrikoksista syytetyt. Toisinaan oikeudenkäynnissä kuultiin todistajia, jotka kertoivat omasta vuosikausiakin kestäneestä dopingkäytöstään. Tuomioista löytyi lukuisia selostuksia eri kuureista, niiden pituuksista ja annosteluista. Dopingaineiden käyttömäärissä oli vaihtelua käyttäjien tottumusten mukaan, mutta myös eri kuureissa riippuen esimerkiksi siitä, jos käytössä oli samanaikaisesti useita eri valmisteita.

Dopingtuomioista kävi ilmi, että näillä kertomuksilla oli merkitystä, koska rangaistusvastuu tavallisesti väheni oman käytön myötä. Käräjäoikeus uskoi yleensä syytetyn käyttäneen dopingaineita. Tuomiossa saatettiin jopa todeta, että ”NN on olemukseltaan selvästi kehonrakentajan tyyppinen”. Tällöin syyttäjän ajama syyte ei välttämättä menestynyt kokonaisuudessaan, kun käräjäoikeus arvioi, että vain osa syytteen kohteena olleista hallussapidetyistä aineista oli levitystarkoitusta varten.

Tuomioaineiston perusteella ei ole kuitenkaan aina mahdollista saada selvyttä siitä, miten käräjäoikeudessa arvioitiin tarkasti ottaen dopingaineen määrää. Esimerkiksi kaikista törkeistä dopingtuomioista ei löytynyt erillistä perustelua sille, miksi huomattavan suuren määrän rajan katsottiin ylittyneen. Toisaalta aineistossa oli useita tapauksia, joissa dopingaineiden määrää arvioitiin varsin perusteellisesti. Tällöin eri dopingaineita pyrittiin tavallises-

ti suhteuttamaan toisiinsa vertaamalla, miten pitkään ne riittäisivät dopingkäytössä. Syyttäjä tukeutui usein Seppälän lausuntoon, jossa tehtiin ensin selkoa aineen annostelusta lääkinnällisessä hoidossa ja sen jälkeen dopingkäytössä. Syytetty saattoi esittää toisenlaisia laskelmia, joissa annosmäärät olivat tyypillisesti korkeampia. Joissakin tapauksissa syytetyn mukaan rikoksen kohteena ollut ainemäärä olisi kulunut hänellä muutamien kuukausien aikana, kun taas asiantuntijalausunnon mukaan ainemäärä olisi riittänyt huomattavasti pidempiaikaisempaan käyttöön. Tuomioistuin otti muutamissa tuomioissa kantaa näihin erilaisiin laskelmiin todeten, että eri yksilöillä dopingaineiden väärinkäyttö voi poiketa toisistaan, mutta määrää arvioidaan oikeudessa kuitenkin objektiivisesti lainsäätäjän asettamilla ehdoilla. Käräjäoikeus päätyi tavallisesti arvioimaan rikoksen kohteena olevaa dopingainemäärää Seppälän laskelmien mukaisesti. Hänen merkityksensä rangaistuskäytännön muotoutumisessa dopingrikoksissa onkin tämän aineiston perusteella huomattava.

Yhdessä tapauksessa noin kolmissakymmenissä oleva mies oli tuonut maahan lähes 1 000 tablettia, 30 millilitraa ja muutaman ampullin erilaisia dopingvalmisteita. Mies piti ainemäärää vaatimattomana ja katsoi sen riittävän korkeintaan kolmen kuukauden käyttöön. Käräjäoikeus ei kuitenkaan vakuuttunut miehen kertomuksesta, vaan arvioi Seppälän lausunnon perusteella aineiden riittävän huomattavasti pidempään, sillä kyse voisi olla jopa kahden vuoden väärinkäytöstä. Mies tuomittiin dopingrikoksesta käräjäoikeuden pitäessä oikeudenmukaisena seuraamuksena 50 päiväsakon suuruista rangaistusta. (Tuomio 171)

Toisessa tapauksessa miestä syytettiin dopingaineiden hallussapidosta levitystarkoituksessa, koska hänen hallustaan oli löytynyt 87 kpl erilaisia lasiampulleja ja 733 kpl erilaisia lääkepillereitä. Mies kiisti levittämisen, sillä aineet oli varattu hänen omaa urheiluharjoitteluaan varten. Hänen mukaansa aineita käytetään useita päällekkäin ja jopa 10 kpl päivässä, eli valmisteet olisivat riittäneet noin 6 kuukaudeksi. Miehellä löydettiin myyntilista, mutta hän kertoi saaneensa sen aineita ostaessaan. Käräjäoikeuden mukaan dopingaineiden määrä oli huomattava, eikä ollut uskottavaa, että aineet olisivat vain omaa käyttöä varten. Tätä tuki myös dopingaineiden osto- ja myyntilista. Tästä syystä miehen katsottiin pitäneen aineita hallussaan levitystarkoituksessa. Mies tuomittiin dopingrikoksesta (ja 3 muusta rikoksesta) 8 kuukauden ehdottomaan vankeuteen, joka muunnettiin yhdyskuntapalveluksi (170 h). (Tuomio 74)

Kolmannessa tapauksessa oli kysymys anabolisiin steroideihin lukeutuvista 10 000 ja 14 000 tabletista metandienonia. Syyttäjän mukaan tutkimustiedon perusteella keskimääräinen väärinkäyttöannos metandienonissa oli 50 milligrammaa, mikä vastaisi rikoksen koh-

teena olleiden valmisteiden pitoisuus huomioon ottaen kymmentä tablettia päivässä. Käräjäoikeus otti kantaa syyttäjän esittämään näkemykseen todeten, että ”[M]itään tästä ilmoituksesta poikkeavaa perusteltua käsitystä ei asiassa ole vastaajien taholta esitetty”. Tämän jälkeen käräjäoikeus pohti tablettimäärän riittävyyttä seuraavasti: ”Kun otetaan huomioon dopingaineen käytössä pidettävien taukojen merkitys, voidaan edellä todetun perusteella laskea, että 10 000 tablettia olisi riittänyt kymmenen henkilön hieman vajaan puolen vuoden dopingkäyttöön ja 14 000 tablettia vastaavasti vajaan kahdeksan kuukauden käyttöön. Kumpaakin määrää on siten pidettävä rikoslain 44 luvun 7 §:ssä tarkoitettulla tavalla huomattavan suurena.” (Tuomio 209 & 210)

Kun rikoksen kohteena oli suurempi määrä dopingainetta, sen riittävyyttä saatettiin kuvata selostamalla, miten dopingaineet riittäisivät yhden tai kahden vuoden käyttöön”, ”yhdelle henkilölle hoidollisessa käytössä 34 vuodeksi, mikä väärinkäytettynä vastaisi noin seitsemän vuoden käyttöä” tai ”ylisuurilla väärinkäyttöannoksillakin laskettuna 26 vuodeksi yhdelle henkilölle”.

Muutamissa tapauksissa törkeästä dopingrikoksesta nostettu syyte muuttui oikeudenkäynnin aikana perustunnusmerkistön mukaiseksi dopingrikokseksi käräjäoikeuden arvioidessa rikoksen kohteena olleen dopingaineen riittävyyttä eri tavalla kuin syyttäjä. Tuomiossa saatettiin myös moittia syyttäjän esittämän selvityksen tasoa esimerkiksi huomauttamalla, että tulliviranomaisten tekemää laskelmaa kasvuhormonin riittoisuudesta ei yksinään pidetty riittävän luotettavana selvityksenä, koska kyse ei käräjäoikeuden mukaan ollut asiantuntijan laatimasta laskelmasta.

5.5 Rangaistuksista

Dopingtuomioista kerätyn aineiston perusteella voi todeta, että seuraamusharkinnassa merkitystä annettiin toiminnan luonteelle, jolloin eroa tehtiin dopingaineiden oman käytön ja levittämisen välille. Esimerkiksi dopingaineiden maahantuontiin omaa käyttöä varten suhtauduttiin lievemmin kuin dopingaineiden levittämiseen. Omaa käyttöä varten tapahtuneesta toiminnasta määrättiin varsin säännönmukaisesti sakkorangaistus, kun taas levittämistapauksissa saatetaan tuomita jo vankeutta.

Sakkorangaistuksen suuruutta määrättäessä merkitystä annettiin rikosten piirteille, kuten dopingainemäärälle, mutta myös henkilön toiminnalle rikosta tehdessä. Jos henkilö oli esimerkiksi pyrkinyt etukäteen selvittämään maahantuomiensa valmisteiden laillisuutta, se saattoi alentaa rangaistusta.

tusta sakkojen määrän pienentyessä tai käräjäoikeus saattoi jopa jättää hänet tuomitsematta rangaistukseen. Toisinaan vaikutti siltä, että sakkojen määrää vähensi, kun hankituilla valmisteilla oli enemmän lääkinällinen kuin kehonrakentamiseen liittyvät tarkoitus. Käräjäoikeus saattoi perustella sakkorangaistuksen riittävyyttä myös tuomalla ilmi, ettei tuomittavasta henkilöstä löytynyt merkintöjä rikosrekisteristä.

Mies oli pyytänyt ulkomailla asuvaa poikaansa lähettämään hänelle tiettyä valmistetta. ”NN ei ollut tiennyt pillereiden sisältävän jotain dopingaineisiin kuuluvaa vaan hän oli hankkinut niitä estämään solujen vanhenemista.” Käräjäoikeus katsoi NN:n syyllistyneen dopingrikokseen, mutta totesi että olosuhteiden takia teko oli erittäin lievästi rangaistavissa. Miehellä tuomittiin maksettavaksi 10 päiväsakkoa. (Tuomio 151)

Toinen mies oli tilannut internetin kautta itselleen 300 kapselia DHEA:ta (50 mg). Mies myönsi tehneensä tilauksen, mutta hän luuli kapseleita lailliseksi. Yhdysvaltalaiset internetsivut olivat markkinoineet valmistetta suosittuna luontaistuotteena. Miehen mukaan hän ei ollut saanut tietoa valmisteesta, vaikka hän oli toiminut kohtuullisen huolellisesti. Tullin internetsivuista ei ollut apua, eikä edes lääkäristä. Mies totesi, että rikoksen kohteena oli ollut vain yksi purkillinen kapseleita, joita ei ollut tarkoitettu myyntiä, eikä urheiluasuoritusta varten, vaan hyvin suuren työmäärän suorittamiseksi. Käräjäoikeuden mukaan mies oli syyllistynyt dopingrikokseen. Perusteluissaan se totesi mm., että vastaajan olisi pitänyt osata epäillä maahantuonnin laillisuutta, kun tuotetta ei löytynyt lääkeluettelosta. Käräjäoikeus arvio miehen syyllisyyden kuitenkin niin vähäiseksi, että hänet jätettiin rangaistukseen tuomitsematta. (Tuomio 101)

Seuraavassa tapauksessa rikoksen kohteena oleva ainemäärä vaikuttaa jo suuremmalta, mutta käräjäoikeus piti tässäkin tapauksessa sakkorangaistusta riittävänä seuraamuksena, koska kysymys oli henkilön omaa käyttöä varten tapahtuneesta maahantuonnista.

Miestä syytettiin eri aineiden maahantuonnista rikosnimikkeiden jakautuessa kahteen lääkerikokseen, kahteen dopingrikokseen ja huumausainerikokseen. Mies kiisti syytteet kokonaisuudessaan. Hän kertoi hankkineensa kaikki syytteissä mainitut aineet Thaimaassa lääkärin reseptillä ja lähettäneensä ne postitse Suomeen. Hän pystyi esittämään sellaisen lääkemääräyksen, jonka perusteella syyttäjä luopui yhdestä lääkerikoksesta ja yhdestä dopingrikoksesta. Käräjäoikeus totesi, että nämä takavarikoidut lääkkeet on palautettava NN:lle.

Dopingrikoksista jäi jäljelle hieman yli tuhannen (1 006) metandienon-tabletin lähetys. Miehen mukaan tabletit oli tarkoitettu hä-

nen omaa käyttöönsä varten ja ne riittäisivät noin kolmeksi kuukau-
deksi. Käräjäoikeus totesi tuomionsa perusteluissa, että mies ei esi-
tänyt näistä aineista asianmukaista lääkemääräystä. Käräjäoikeuden
mukaan rikos ei ollut kokonaisuudessaan niin vähäinen, että sitä
olisi pidettävä lievänä dopingrikoksena. NN oli kuitenkin tuonut
kaikki syytteisiin sisältyneet valmisteet vain omaa käyttöönsä varten,
mitä varten käräjäoikeus piti sakkorangaistusta riittävänä seura-
muksena. Mies tuomittiin dopingrikoksesta, lääkerikoksesta ja
huumausainerikoksesta 80 päiväsakon suuruiseen rangaistukseen.
(Tuomio 157)

Tutkimusaineistosta kävi ilmi, että dopingaineiden levittämisestä tai hallus-
sapidosta levittämistä varten saattoi hyvinkin seurata vankeusrangaistus.
Jos rikoksen kohteena oli vähäinen määrä dopingainetta, saattoi levittä-
mistäkin selvitä sakoilla. Tällöin kyse näytti olevan muutamista kymmenis-
tä tai muutamasta sadasta kappaleesta dopingainetta. Toisinaan levittämi-
sen katsottiin olevan moitittavuudeltaan sen verran vähäistä, että sakkoran-
gaistusta pidettiin riittävänä seuraamuksena. Näin kävi esimerkiksi tapauk-
sessa, jossa henkilö oli esitutkinnassa mennyt kertomaan, että hän oli luo-
vuttanut dopingaineita omakustannushintaan voimailulajeja harjoittaneelle
treenikaverilleen.

5.6 Dopingrikollisuuden piirteistä: kehonrakentajista diilereihin

Seuraavaksi tarkastellaan käräjäoikeusaineiston valossa dopingrikollisuu-
den moninaisuutta. Toisinaan oli kyse hyvin lievistä rikoksista, joissa hen-
kilö toi maahan pienen määrän dopingainetta omaa käyttöönsä varten. Toi-
sinaan taas rikoksen kohteena olevat ainemäärät kertoivat isommasta mit-
takaavasta, kun useiden tuhansien tablettien tai ampullien liikuttelemiseen
osallistui useita eri henkilöitä salakuljettamalla ja myymällä aineita eteen-
päin ammattimaisella otteella.

Seuraavassa taulukossa dopingrikokset on tyypitelty rikosten ilmitulon,
tekotavan ja rikosnimikkeen mukaan. Taulukosta löytyy myös muita kiin-
nostavia tietoja, kuten myönsikö henkilö syyllistyneensä rikokseen. Tähän
taulukko on pystytty kokoamaan varsin kattavasti koko tuomioistuina-
ineisto, sillä vain kymmenen tapausta on tiputettu pois.

Selvästi suurin osa käräjäoikeuksien käsittelemistä dopingrikoksista on
tullut ilmi tullin paljastamina, sillä niitä oli 76 prosenttia. Poliisin tekemän
rikostutkinnan osuus oli 24 prosenttia.

Tarkasteltaessa tuomioaineistoa on mahdollista todeta, että varsin huomattava osa tapauksista muodostui omaa käyttöä varten tapahtuneista maahantuonneista. Tyypillisin kärkeäoikeuden käsittelemä dopingrikos olikin sellainen, jossa henkilö oli tuonut dopingaineita maahan omaa käyttöönsä varten. Yleensä aineita tuotiin postin välityksellä, sillä vain 10 prosentissa tapauksia aineet löytyivät esimerkiksi lentokentällä tai rajalla tehdyssä tarkastuksessa matkatavaroista. Maahantuojista miehiä oli 90 ja naisia 10 prosenttia. Dopingrikoksesta tuomittu henkilö oli tavallisesti tilannut valmisteita itselleen ulkomaisilta internetsivustoilta ja niitä oltiin lähettämässä postitse hänen kotiosoitteeseensa, kun tulli takavarikoi postilähetyksen. Internetistä löytyy lukuisia sivustoja, joilta voi varsin helposti tehdä tilauksen. Tuomioissa ei yleensä selostettu aineiden lähtömaata, mutta tiedon löytyessä suosituin maa oli Thaimaa.³⁵

Kertalähetysmäärät olivat monissa tapauksissa pieniä. Aineita tilattiin dopingainekäyttöä varten, kuten voimailuharrastukseen, mutta myös luontaistuotteeksi ja muuhun terveyttä edistävään tai lääkinnälliseen käyttöön. Tässä aineistossa kärkeäoikeuksien käsiteltävänä oli vain muutamia mittavampia maahantuontitapauksia, joissa rikosten kohteena olevat ainemäärät olivat suuria.

Dopingaineiden maahantuonnista epäillyt henkilöt myönsivät yleensä syyllistyneensä rikokseen ja heidät tuomittiin suurimmassa osassa tapauksista perustunnusmerkistön mukaisesta dopingrikoksesta lievään sakkorangaistukseen. Tullin tutkimissa tapauksissa oli myös muutamia törkeitä dopingrikoksia, joissa dopingaineita oli tuotu maahan huomattavan suuria määriä levitystarkoitusta varten.

³⁵ Tuomiosta löytyi myös seuraavia maita: Yhdysvallat, Kreikka, Romania, Turkki, Malta ja Viro. Yksittäinen maininta löytyi seuraavista maista: Espanja, Hollanti, Intia, Kiina, Norja, Puola, Ruotsi, Singapore, Slovenia, Tšekki ja Venäjä.

Taulukko 17 Dopingrikosten piirteitä (N=190)

Miten dopingrikos tuli ilmi?	Tulli	Poliisi	Yhteensä
Tekotapa	Maahantuonti 76 % (N=145)	Myynti / muu levitys 24 % (N=45)	100 %
Miten jäi kiinni?	Tulli: postilähetysten tarkistus 90 % Tulli: matkatavaroiden tarkistus 10 %	Seuranta: Kotietsintä: Vankila: Salaiset pakko- Löytyi aineita Yritti kuljettaa keino- aineita vanki- laan	
Teon kuvaus	Tilannut internetistä / lähetetty ulkomailta Hankittu ulkomailta, tuotu lentokentälle / autolla rajalle		
Sukupuoli	90 % miehiä, 10 % naisia	100 % miehiä	
Vakavimman nimikkeen yleisyys	82 % dopingrikos päärikoksena	44 % dopingrikos päärikoksena	
Myönsikö rikoksen?	74 % myöntää	27 % myöntää	
Yleisiä syitä kiistämiselle	Ei tiennyt dopingaineeksi, ei tilannut ainetta	Vain omaan käyttöön: ei levitystarkoitusta	

Käräjäoikeuksien käsittelemistä dopingrikoksista poliisin paljastamia oli noin joka neljäs. Tyypillisenä tekotapana ei tällöin ollut maahantuonti, vaan dopingaineiden myynti, välitys, luovuttaminen, muu levitys tai niiden yritys. Tähän taulukkoon kootuissa poliisin tutkimissa tapauksissa kaikki tuomitut olivat miehiä. Tuomioaineiston perusteella ei voi esittää luotettavaa arviota siitä, miksi rikos oli tullut ilmi. Tapauksia lukiessa ei kuitenkaan voinut välttyä ajatukselta, että osassa tapauksista poliisi oli alun perin ollut jostain muusta syystä henkilöiden jäljillä (ks. myös Lindholm 2009, 100). Kysymys vaikutti olevan esimerkiksi huumausainerikosepäilyistä, joiden takia henkilö oli ollut poliisin kiinnostuksen kohteena. Osa tuomituista olikin ollut muiden vakavampien rikosepäilyjen takia varsin tiiviin seurannan alaisina, jonka aikana oli käytetty salaisia pakkokeinoja, kuten puhelinkuuntelua. Rikostutkinnan yhteydessä saatettiin löytää niin suuri määrä dopingaineita, että henkilöä syytettiin aineiden levittamisestä.³⁶ Syytetyt pyrkivät tyypillisesti oikeudenkäynnissä kiistämään tämän, mutta lopujen lopuksi heidät tuomittiin dopingrikoksesta ja usein samalla myös muista rikoksista. Vakavimman rikosnimikkeen yleisyys kuvaa taulukossa hyvin sitä, miten monet poliisin kiinni saamista henkilöistä olivat syyllistyneet muihin dopingrikoksia vakavampiin rikoksiin, kun taas tullissa kiinni jääneiden kohdalla dopingrikos edusti usein päärikosta.

Dopingaineiden levitystapaukset vaihtelivat pienistä teoista isomman mittakaavan levityskuvioihin. Tuomioiden perusteella vaikutti siltä, että toisinaan näytti olevan kyse vain yksittäisessä teosta tai toiminta oli ollut vasta alkumetreillä. Pienemmissä levitystapauksissa henkilö oli tehnyt vasta tunnusteluja ostoaikeista tai kaupitellut kuntosalilla dopingaineita muutamille tuntemilleen treenaajille. Dopingaineita oli myös saatettu välittää ilman rahallisen voiton tavoittelua lähinnä omakustannushintaan. Toisinaan taas dopingaineiden levittäminen vaikutti ammattitaitoiselta ja pitkäkestoiselta toiminnalta, jossa liikuteltavat ainemäärät olivat huomattavia. Tällöin saatettiin myös katsoa, että myymisellä oli onnistuttu tekemään voittoa. Suuremmissa rikostapauksissa mukana saattoi olla lukuisia henkilöitä. Aineistossa oli muutamia tuomittuja, jotka näyttivät keskittyneen vain dopingaineiden levittämiseen. Jotkut rikoksista tuomituista tuntuivat sen sijaan osallistuvan monenlaiseen rikolliseen toimintaan samojen henkilöiden liikutellessa laittomilla markkinoilla paitsi dopingaineita myös huumausai-

³⁶ Dopingtuomioissa rikoksen kohteena ollut dopingmäärä näytti usein perustuvan takavarikkoon. Tämä seikka muodostaa selkeän poikkeuksen verrattuna huumausainerikoksiin, joissa henkilö tuomitaan varsin harvoin vastaavalla perusteella. Huumausainerikostutkintaa tehdään usein jälkijättöisesti, jolloin esitutkinnassa selvitetään jälkikäteen laittomilla markkinoilla liikuteltujen aineiden laatua ja määriä. Ks. Kainulainen 2007, 49.

neita. Salakuljettajien käsien kautta kuljetettiin useampia laillisia tai laittomia nautintoaineita, sillä rajan takaa tuotiin myös alkoholia ja savukkeita.

Seuraava esimerkki on suhteellisen vaatimattomasta levitystapauksesta.

Rikoksen kohteena oli alle 30 ampullia, jotka sisälsivät anabolisia steroideja tai testoteronia. Miestä syytettiin niiden hallussapidosta levitystarkoituksessa, koska hän oli yrittänyt kaupitella aineita eräässä kauppakeskuksessa.³⁷ Todistajana kuultu mieshenkilö kertoi oikeudenkäynnissä, miten NN oli tullut keskustelemaan hänen kanssaan voimailuharrastuksesta ja ilmoittanut, että hänellä olisi repussa myytävänä lihaksia kasvattavia dopingaineita. Todistaja oli kieltäytynyt tarjouksesta. Hän oli myöhemmin kuullut tuttavaltaan, että NN olisi tarjonnut aineita myös yhdelle alaikäiselle ostettavaksi. Käräjäoikeus katsoi toteennäytetyksi, että NN oli kaupitellut aineita ainakin todistajalle, mutta muilta osin kauppaaminen oli jäänyt luotettavasti näyttämättä toteen. (Tuomio 143)

Seuraavassa tapauksessa vaikutti siltä, että henkilö oli aloittelemassa dopingaineiden välittämiseen erikoistuvaa toimintaa kasvuhormoneilla.

Miestä syytettiin törkeästä dopingrikoksesta, koska hän oli tuonut laittomasti maahan 300 kasvuhormoniampullia. Mies kiisti syytteen. Kyse oli lääkkeistä, eikä hän tiennyt aineen tuomisen Suomeen ja sen myymisen olevan kiellettyä. Miehen mukaan määrä ei ollut suuri, eikä hän ollut tavoitellut teolla huomattavaa taloudellista hyötyä.

Miehen väitteet eivät menestyneet käräjäoikeudessa, vaan hänen katsottiin syyllistyneen törkeään dopingrikokseen. Tuomion perusteluissa tuotiin ilmi mm., että mies oli hankkinut sairaalakäyttöön tarkoitetut aineet pimeiltä markkinoilta ja hänen suunnitelmissaan oli myydä ne eräässä kaupungissa kuntosaleilla voimailun harrastajille. Mies oli itse entinen hiihtourheilija, joka toimi nykyisin kuntosaliryttäjänä. Hän oli muutamaa kuukautta ennen maahantuontia käynyt kartoittamassa aineiden markkinoita kuntosaleilla, jolloin hän oli kertonut varsin seikkaperäisesti aineista ja niiden käyttämisestä urheillessa.

Rikoksen kohteena oli 300 ampullia, jotka pitivät sisällään 4 800 milligrammaa kasvuhormonia. Kasvuhormonien määrän riittävyttä arvioidessaan käräjäoikeus piti luotettavampana syyttäjän esittämää teoreettista lausuntoa kuin syytetyn itsensä esittämiä näkemyksiä. ”[L]askettuna kahden yksikön vuorokautisella käytöllä kasvuhormonia on ollut noin 80 kolmen kuukauden kuuria, kun taas yhden yksikön vuorokautisella käytöllä tällaisia kuureja olisi 160. Dopingainetta olisi siis riittänyt kymmenille henkilöille muutaman kuukauden käyt-

³⁷ Tuomion perusteella vaikutti siltä, että NN oli jäänyt kiinni ilmeisesti siksi, että todistajana kuultu mies oli ilmoittanut kauppakeskuksen vartijalle miehestä. NN oli ollut tapahtuma-aikana päihtynyt.

töä varten, mikä lain esitöiden mukaan voi olla esimerkki huomattavan suuresta määrästä.”

Mies tiesi rikoksen kohteena olevan aineiden olevan kalliita. Miehen toiminta viittasi oikeuden mukaan huomattavan taloudellisen hyödyn tavoittelemiseen. Pakkauksissa olevien merkintöjen mukaan aineet olisivat maksaneet sairaalalle yli 113 000 euroa ja Suomessa apteekista ostettuna yli 165 000 euroa. Käräjäoikeus katsoi teon myös kokonaisuutena arvostellen olevan törkeä ja tuomitsi miehelle puolitoista vuotta ehdollista vankeutta. (Tuomio 208)

Seuraavassa tapauksessa arvioitiin tuomitun harjoittaneen dopingaineiden levittämiseen erikoistunutta toimintaa.

Miestä syytettiin yli yhden vuoden mittaisesta dopingrikoksesta, huumausainerikoksesta ja laittomaan tuontitavaraan ryhtymisestä. Dopingrikoksen kohteena oli hieman alle 700 ampullia tai tablettia, joka pitivät sisällään metandienonia, klomifeenia, tamoksifeenia, testosteronia, nandrolonia, trebolonia, koriongonadotropiinia ja stanosololia. Syyttäjän mukaan aineita oli pidetty levitystarkoituksessa hallussa.

Käräjäoikeus katsoi miehen syyllistyneen niihin rikoksiin, joista syyttäjä oli vaatinut rangaistusta. Poliisi oli löytänyt valmisteet NN:n asuntoon ja toimistoon tehdyssä kotietsinnässä. Keskusrikospoliisin rikosteknisen laboratorion tekemissä tutkimuksissa aineet olivat varmistuneet mm. dopingaineiksi. Poliisi oli ottanut valokuvan toimistosta löytyneestä säilytyssalkusta ja siinä olleista hormonivalmisteiden hinnastoista, mikä osoitti aineet rekisteröidyiksi ja hinnoitelluiksi. Käräjäoikeuden mukaan hinnastot todistivat eräänlaisesta liiketoiminnasta, eikä kyse ollut henkilön yksityiskäytöstä tai vain omiin tarpeisiin hankituista valmisteista.

Oikeudenkäynnissä NN oli esittänyt useita apteekkikuitteja, joilla oli maksettu useamman sadan euron ostokset kerralla. Mies oli hakenut voimailussa käytettäviä aineita myös mm. Intiasta. Hänen kuukausiansionsa olivat kuitenkin vaatimattomat. Käräjäoikeuden mukaan NN ei pyrkinyt mitenkään selvittämään, miten hän oli rahoittanut matkansa ja suuret lääkeostoksensa. Oikeus ei sinänsä kyseenalaistanut, etteikö NN olisi myös itse harrastanut kehonrakennusta, mihin osa hänen hankkimistaan aineista kohdistui. Käräjäoikeus katsoikin, että osa syytteessä mainituista aineista oli hankittu levitykseen ja osa oli omaa käyttöä varten. Viimeksi mainittu seikka otettiin huomioon rangaistusta mitattaessa.

Taloudelliset olosuhteet nousivat tuomion perusteluissa vielä esille, kun NN:n katsottiin muiden rikosten ohella syyllistyneen huumausainerikokseen. Käräjäoikeuden mukaan NN:n taloudellinen tilanne ei ollut sellainen, että hän olisi pystynyt ansiotuloillaan rahoittamaan sekä dopingaineiden että huumausaineiden käyttöä, ellei siihen olisi liittynyt oman käytön rahoittamista aineiden levittämällä. (Tuomio 105)

Seuraavassa tapauksessa dopingaineita yritettiin salakuljettaa vankilaan. Kysymys oli varsin mittavasta rikosvyyhdestä, jossa oli kaikkiaan 51 eri syytettyä henkilöä. Monien kohdalla päärikoksena oli huumausainerikos.

Tapauksessa syytettiin viittä henkilöä heidän osallistumisestaan huumeiden ja dopingaineiden levittämiseen. Poliisit olivat seuranneet huumeiden levityskuviota ja onnistuneet samalla paljastamaan dopingrikoksen. Oikeudenkäynnissä kävi ilmi, että poliisi oli käyttänyt rikostutkinnassa salaisia pakkokeinoja. Tuomiossa viitattiin mm. lukuisiin teletallenteisiin, joissa oli suunniteltu tekoa. Tapauksessa NN oli teipannut paketin terveyskeskuksen WC:n lavuaarin alle. MM oli vankilassa tehnyt partakoneenterällä haavan käteensä, jotta hän pääsisi terveyskeskukseen noutamaan pakettia. Poliisit olivat kuitenkin käyneet vaihtamassa oikean paketin tilalle valepaketin. Käräjäoikeudessa NN ja MM tuomittiin dopingrikoksista. (Tuomio 55 & 154)

6 KESKEISET TUTKIMUSTULOKSET

Heini Kainulainen & Elsa Saarikkomäki

Dopingrikoksena on kriminalisoitu dopingaineiden laitton valmistus, maahantuonti, levittäminen ja hallussapito levittämistarkoituksessa. 1.9.2002 voimaan tullessa uudistuksessa dopingrikokset porrastettiin kolmeen eri törkeysasteeseen. Perustunnusmerkistön mukaisen dopingrikoksen lisäksi rikoslaista löytyy lievä ja törkeä dopingrikos. Rangaistussäännösten ensisijaisena tarkoituksena oli puuttua dopingaineiden levittämiseen. Dopingrikossäännöksillä ei ole kriminalisoitu dopingaineen käyttämistä tai hallussapitoa omaa käyttöä varten. Eri asia on, että kilpaurheilussa dopingaineiden käyttäminen on kielletty. Myös dopingaineina pidettävien aineiden lista on pidempi kilpaurheilussa kuin rikoslaissa.

Tilastoitu dopingrikollisuus on ollut kasvussa. Kysymys ei välttämättä ole todellisuudessa tapahtuneen rikollisuuden määrän lisääntymisestä, vaan se voi olla seurausta kontrollin tehostumisesta, sillä dopingrikokset tulevat ilmi lainvalvontaviranomaisten oman toiminnan ansiosta. Dopingrikoksia tutkivat sekä poliisi että tulli. Vuonna 2009 tilastoitiin 286 dopingrikosta, josta poliisin tutkimia oli 64 ja tullin 222. Lisäystä edellisestä vuodesta oli 15 prosenttia.

Takavarikoidun dopingaineen määrä on vaihdellut voimakkaasti eri vuosina. Vuonna 2009 poliisi ja tulli takavarikoivat yhteensä 97 000 tablettia tai ampullia, kun niitä edellisenä vuonna oli 160 000. Takavarikoiduissa dopingaineissa oli yleensä kysymys synteettisistä anabolisista steroideista ja niiden johdannaisista. Tullin mukaan takavarikkoon on saatu muutamia salakuljetuksen kohteena olleita suurempia lasteja, mutta varsin suuri osa takavarikoista muodostuu useista pienistä yksittäisistä lähetyksistä. Tullin arvion mukaan dopingaineiden tilaaminen internetin kautta olisi yleistynyt.

Käräjäoikeuksissa käsiteltyjen dopingrikosten määrä on kasvanut. Vuosina 2005–2009 suurin osa käräjäoikeuksien dopingtuomioista oli perustunnusmerkistön mukaisia dopingrikoksia (82 %). Törkeitä dopingrikoksia oli 11 ja lieviä seitsemän prosenttia. Vuonna 2009 käräjäoikeuksissa annettiin yhteensä 153 syyksi lukevaa dopingtuomiota, joista perustunnusmerkistön mukaisia rikoksia oli 135, lieviä 11 ja törkeitä seitsemän (kaikki syyksi lukevat tuomiot).

Dopingrikoksesta seuraa tavallisesti sakkorangaistus. Vuosina 2005–2009 tuomittiin eri dopingrikoksista 71 prosentissa tapauksista sakkoa (päärikosperusteiset tiedot). Ehdollista vankeutta tuomittiin lähes joka viidennessä tuomiossa (18,1 %) ja ehdotonta noin joka kymmenennessä tuomiossa (9,7 %). Vuosina 2005–2009 käräjäoikeuksissa tuomittujen sakko-

jen suuruus oli keskimäärin 27 päiväsakkoa, kun rangaistuksessa oli yksi rikos. Seuraamusten lievyys kertoo siitä, että käräjäoikeuksien käsiteltävänä on ollut verrattain vähäisiä dopingrikoksia.

Tätä tutkimusta varten kerättiin erillinen aineisto käräjäoikeuksissa vuosina 2007–2008 annetuista dopingtuomioista, joissa oli yhteensä 200 tuomittua henkilöä. Dopingrikokset olivat ennen muuta nuorten miesten tekemiä rikoksia, sillä suuri osa tuomituista oli rikoksentekohetkellä 21–30-vuotiaita. Naisia oli vain kahdeksan prosenttia tuomituista.

Dopingtuomioissa rikoksen kohteena oli yleensä synteettisiä anabolisia steroideja tai niiden johdannaisia (N=167). Toiseksi eniten esiintyi testosteronia tai sen johdannaisia (N=90). Kolmantena löytyi sellaisia kemiallisia aineita, jotka lisäävät testosteronin, sen johdannaisten tai kasvuhormonin tuotantoa ihmiskehossa (N=58). Kasvuhormonia oli vain kahdeksassa rikoksessa. Törkeissä dopingrikoksissa rikoksen kohteena oli keskimäärin yli 10 000 tablettia tai ampullia dopingainetta. Lievissä dopingrikoksissa oli keskimäärin kyse alle 50 tabletista tai ampullista.

Noin neljäsosa käräjäoikeuden dopingtuomioista annettiin dopingaineiden levittämisestä tai hallussapidosta levitystarkoituksessa. Dopingaineiden levitystapaukset vaihtelivat varsin pienistä teoista isomman mittakaavan kuvioihin. Toisinaan dopingrikoksesta tuomittu henkilö oli vasta tehnyt tunnusteluja pienen dopingainemäärän myymiseksi, kun taas toisinaan aineiden levittäminen vaikutti ammattitaitoiselta ja pitkäkestoiselta toiminnalta. Mittavammasta dopingaineiden levittämisestä kiinni jääneet henkilöt tuntuivat usein olevan lainvalvontaviranomaisille entuudestaan tuttuja henkilöitä, sillä samat henkilöt liikuttelivat laittomilla markkinoilla paitsi dopingaineita myös huumausaineita. Salakuljettajien käsien kautta kuljetettiin niin ikään alkoholia ja savukkeita. Dopingaineen levittämisestä seuraa tavallisesti vankeusrangaistus.

Suurimmassa osassa käräjäoikeuden käsittelemistä dopingrikoksista oli kysymys dopingaineiden maahantuonnista. Tyypillisimmässä tapauksessa miespuolinen henkilö oli tilannut dopingaineita itselleen ulkomailta internetin kautta ja ne lähetettiin hänelle postitse. Tullin takavarikoitua postilähetyksen rikoksesta epäilty henkilö yleensä myönsi syyllistyneensä rikokseen ja hänet tuomittiin käräjäoikeudessa maksamaan pieni sakkorangaistus. Aineita tilattiin paitsi dopingainekäyttöä varten, myös luontaistuotteeksi ja lääkinnälliseen käyttöön.

Tämän tutkimuksen perusteella voi todeta, että rikosoikeudellinen kontrolli on keskittynyt dopingaineen käyttäjien ympärille. Dopingaineiden käyttämistä ei ole kriminalisoitu, mutta he tulevat rangaistuiksi tuotuaan maahan pienen määrän dopingainetta omaa käyttöönsä varten.

LÄHTEET

- de Godzinsky, Virve (2010). *Kirjallinen menettely rikosasioissa*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 102.
- HE 17/2001. Hallituksen esitys (HE) Eduskunnalle terveyttä ja turvallisuutta vaarantavia rikoksia koskevien rikoslain säännösten uudistamiseksi ja eräksi niihin liittyviksi laeiksi.
- Hartikainen, Jari (2010). *Dopingrikollisuus. Haaste yhteiskunnalle ja viranomaisille*. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. Poliisipäällystön tutkinto nro 14. A-osan opinnäytetyö. (Julkaisematon)
- Helsingin hovioikeuden laatuhanke (2006). Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke. Huumetyöryhmä 2006. Rangaistuskäytännön yhtenäisyys koskien huumausaine-, lääke- ja dopingrikoksia. (http://www.oikeus.fi/uploads/roevng_1.pdf)
- Kainulainen, Heini (1999). *Toimenpiteistä luopuminen huumausainerikoksissa*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 164.
- Kainulainen, Heini (toim.) (2007). *Rangaistuskäytäntö törkeissä huumausainerikoksissa*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 79.
- Kainulainen, Heini (2009). *Huumeiden käyttäjien rikosoikeudellinen kontrolli*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 245.
- Kainulainen, Heini (2010). Päihderikokset. Teoksessa *Rikollisuustilanne 2009. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 250, 209–221.
- Kinnunen, Essi (2003). Dopingrikokset rikoslakiin – uusin aseinen dopingvastaiseen taisteluun? *Lakimies* 2/2003, 229–253.
- Kinnunen, Essi (2010). KKO 2009:67. Dopingrikoksen törkeysarviointi huomattavan suuren ainemäärän perusteella. Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): *KKO:n ratkaisut kommentein II/2009*. Helsinki: Talentum, 92–97.
- Kinnunen, Essi (2011). Dopingaineiden oikeudellinen sääntely. Julkaisematon väitöskirjan käsikirjoitus.
- Kouvolan hovioikeuspiirin hanke (2009). Kouvolan hovioikeuspiirissä tehty selvitys rangaistuskäytännöstä ja rangaistuksen mittaamiseen vaikuttavista seikoista toistuvasti tehtävissä rikoksissa. 28.9.2007. Itä-Uusimaan syyttäjänviraston päivittämänä 23.2.2009. (Julkaisematon)
- LaVM 5/2002. Lakivaliokunnan mietintö n:o 5 hallituksen esityksestä terveyttä ja turvallisuutta vaarantavia rikoksia koskevien rikoslain säännösten uudistamiseksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- Lindholm, Johan (2009). Dopad i praktiken – rättslig och idrottslig praxis. Teoksessa *Artikelsamling 2009. Idrottsjuridisk skriftserie Nr 14. Svensk Idrotts Juridisk Förening*, 85–102.
- Metsäpelto, Leena (2008). KKO 2008:51. Hallussapidettyjen dopingaineiden levittämistarkoituksen osoittaminen ja teon törkeysarviointi. Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): *KKO:n ratkaisut kommentein I/2008*. Helsinki: Talentum, 394–403.
- Mäkipää, Eila (1985). *Dopingin oikeudellisesta sääntelystä*. Helsinki. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 75.

- Nuotio, Kimmo (2008). RL 44 luku: Terveyttä ja turvallisuutta vaarantavat rikokset. Teoksessa Lappi-Seppälä, Tapio, Hakamies, Kaarlo, Koskinen, Pekka, Majanen, Martti, Melander, Sakari, Nuotio, Kimmo, Nuutila, Ari-Matti, Ojala, Timo, Rautio, Ilkka: *Rikosoikeus*. Oikeuden perusteokset. Helsinki: WSOYpro. 3. uudistettu painos, 1171–1195.
- Paajanen, Minna (2008). *Dopingin käyttö järjestäytyneen urheilun ulkopuolella*. Helsinki: Opetusministeriö. Sisäisiä julkaisuja 2008:4.
- Palo, Sanna (2010). *Järjestäytyneet rikollisryhmät ja rikosvastuu*. Helsinki: Forum Iuris. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut.
- Salospohja, Tuuli (2008). *"Tiukkoo lihho"*. *Dopingaineiden käyttö kuntosaliharrastajien keskuudessa Suomessa*. Julkaisematon sosiologian lisensiaatintutkimus. Turun yliopisto.
- SOU 2011:10. *Antidopning Sverige. En ny väg för arbetet mot dopning*. Stockholm 2011.

Tutkimuksessa on myös käytetty:

Keskusrikospoliisin vuosina 2002–2009 tekemiä muistioita viranomaiskäyttöön huumausaine- ja dopingrikollisuudesta.

Tullirikostorjunnan vuosikirjoja vuosilta 2002–2009. Helsinki: Tullihallitus.

Dopingaineiden käytön yleisyys Nuorisoriikollisuuskyselyn valossa

Elsa Saarikkomäki

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tekemässä Nuorisoriikollisuuskyselyssä kysyttiin 15–16-vuotiailta nuorilta rikollisiin ja kiellettyihin tekoihin osallistumisen ohella myös nuorten dopingaineiden käytöstä¹. Kyseessä on itse ilmoitetun rikollisuuden tutkimus, jossa nuoria pyydettiin vastaamaan nimettömästi kyselylomakkeessa rikolliseen ja kiellettyyn toimintaan osallistumista. Kyselyyn vastasi 5 826 nuorta. Vastausprosentti oli 86. Perusjoukkona ovat koko maan suomenkielisten yläasteiden yhdeksäsluokkalaiset oppilaat. Vuoden 2008 Nuorisoriikollisuuskyselyssä tiedusteltiin, onko nuori käyttänyt urheilussa kiellettyjä lääkeaineita eli dopingaineita, esimerkiksi hormoneja².

15–16-vuotiaista nuorista hyvin harva on käyttänyt urheilussa kiellettyjä lääkeaineita. Ainoastaan yksi prosentti nuorista (N=56) on käyttänyt aineita elämänsä aikana. Viimeisten 12 kuukauden aikana 0,65 prosenttia (N=38) nuorista kertoi käyttäneensä aineita. Urheilussa kiellettyjen lääkeaineiden käytön aloitus ajoittuu 14–15 vuoden ikään. Suurin osa aineita käyttäneistä oli aloittanut käytön 15-vuotiaana.³

Nuorisoriikollisuuskyselyssä pyydettiin nuorta täsmentämään, mitä ainetta tai aineita hän oli käyttänyt ja minkä vuoksi hän oli käyttänyt ainetta. Seuraavaksi on analysoitu niitä vastauksia, joissa nuori kertoi käyttäneensä dopingaineita viimeisten 12 kuukauden aikana. Tulokset on raportoitu pääosin vastaajamäärittäin (N), sillä osuudet olivat hyvin pieniä.

Liitetaulukko A Mitä ainetta käyttänyt, N (kuluneen 12 kuukauden aikana) ja käyttäjien osuus otoksessa, % (N=5 826)

	N	%
Dopingaine	10	0,17
Lääkeaine	14	0,24
Lääkeaine ja urheilusuoritus	4	0,07
Mieto huumausaine	3	0,05
Ei kerro / ei tiedä	4	0,07
Yhteensä	35	0,6

Liitetaulukosta A nähdään, että suurin osa urheilussa kiellettyjä aineita kuluneen vuoden aikana käyttäneistä oli käyttänyt jotain lääkeainetta (N=14), kuten astmalääkettä (N=8). Vastaajat kertoivat käyttäneensä lääkettä sairauden vuoksi, joten on vaikea arvioida, onko lääkettä käytetty lääke- vai dopingkäyttöön. Dopingkäytöksi määritellään yleensä lääkekäytön annostukseen verrattuna moninkertainen lääkeai-

¹ Nuorisoriikollisuuskyselystä ja kyselyiden tuloksista tarkemmin esim. Salmi 2009.

² Urheilussa kiellettyjen aineiden käytöstä on kysytty kyselyssä kertaluontoisesti eli ainoastaan tässä vuoden 2008 kyselyssä. Lomake ks. Salmi 2009: Liite 2 kyselylomakkeen s.199 ”Kysymyksiä kielletyistä aineista”.

³ Analyysissä on käytetty painotettua aineistoa, jossa on huomioitu vastauskato.

neen käyttö. Joissain urheilulajeissa saattaa tietyn lääkeaineen vähäinenkin käyttö olla kiellettyä, tai sallittua ainoastaan lääkärin luvalla. Myös muita lääkkeitä oli mainittu vastauksissa (kuten särkylääke ja yskänlääke). Syiksi näitä käytettäessä mainittiin, että oli ollut sairaana ja halusi parantua. Lisäksi neljässä vastauksessa mainittiin suoraan sekä astmalääke että urheiluharrastus tai -suoritus. Neljä nuorta ei tiennyt tai halunnut kertoa käyttämänsä ainetta.

Kymmenen nuorta kertoi käyttäneensä jotain dopingainetta. Väestötasolla tämä tarkoittaa, että 0,2 prosenttia nuorista on käyttänyt dopingaineita. Dopingaineina mainittiin: steroideja (N=3), testosteronia (N=3), kasvuhormonia (N=1) tai oli mainittu ainoastaan esimerkiksi ”hormoneja” ja ”dopingia” (N=3). Vain yksi näistä nuorista mainitsi aineen kaupanimen (”Winstrol, anabolis”).

Liitetaulukko B Käytetyn aineen laatu sukupuolittain, N

	Dopingaine	Lääke	Lääke ja urheilu	Ei kerro/ ei tiedä ainetta	Yhteensä
Tyttö	1	8	0	0	9
Poika	8	6	4	4	22
Yhteensä	9	14	4	4	31

Pojat käyttivät tyttöjä enemmän kiellettyjä aineita (liitetaulukko B). Mikäli tarkastellaan erikseen doping- ja lääkeaineiden käyttöä, nähdään että lähes kaikki dopingaineita käyttäneet olivat poikia. Lääkeaineita käyttäneitä tyttöjä ja poikia oli suurin piirtein saman verran. Sama tilanne näkyy myös tarkasteltaessa syytä aineen käytölle sukupuolittain.

Liitetaulukko C Syy käyttää ainetta (kuluneen 12 kuukauden aikana), N

	N
Dopingkäyttö	14
Lääkekäyttö	16
Lääkeaine ja urheilusuoritus	3
Yhteensä	33

Nuorilta kysyttiin syytä urheilussa kielletyn aineen käyttöön (liitetaulukko C). Aineita viimeisen 12 kuukauden aikana käyttäneistä nuorista suurin osa kertoi käyttäneensä aineita lääkekäyttöön. Lääkekäytön syyksi kuvattiin käyttöä astman takia ja muuta lääkinnällistä käyttöä. Syynä lääkekäyttöön kuvattiin siis halua parantua jostain sairaudesta tai esimerkiksi ”lääkärin luvalla astman takia”. Kolme nuorta mainitsi lääkekäytön ja urheilun: ”Koska minulla on todettu astma. Sain ne lääkäriltä, mutten hakenut antidopinglautakunnan hyväksyntää. Tekoni on puoliksi laiton, koska urheilulajissani ei riitä pelkkä lääkärintodistus.”

Neljätoista nuorta eli 0,2 prosenttia nuorista kertoi käyttäneensä aineita dopingkäyttöön. Aineiden dopingkäytön syiksi kerrottiin lihaskasvu tai kehonrakennus (N=4): ”näyttäis paljon hienommalta kroppa” ja ”lihasten ja massan kasvattamiseksi”. Lisäksi mainittiin parempi suoritus urheilussa (N=5), kokeilunhalu (N=2) tai se, että valmentaja oli ehdottanut nuorelle aineiden käyttöä (N=3) ”valmentaja sanoi sen parantavan suoritusta”.

Yhteenvedon voidaan todeta, että varsin harva 15–16-vuotias nuori oli käyttänyt urheilussa kiellettyjä aineita. Aineiden käyttö on yleisimmin aloitettu 15-vuotiaana. Nuorista noin yksi prosenti on käyttänyt urheilussa kiellettyjä aineita

elämänsä aikana. Viimeisen 12 kuukauden aikana aineita on käyttänyt noin puoli prosenttia nuorista. Niistä vastaajista, jotka kertoivat käyttäneensä aineita viimeisen 12 kuukauden aikana, noin puolet kertoi käyttäneensä aineita dopingkäyttöön ja puolet lääkekäyttöön. Näin ollen selvästi dopingkäyttöön on aineita käyttänyt ainoastaan 0,2 prosenttia nuorista (N=14). Syyksi aineen dopingkäyttöön mainittiin muun muassa kehonrakennus tai suorituskyvyn kasvattaminen. Suurin osa aineita käyttäneistä oli poikia.

Vuoden 2008 Nuorisoriikollisuuskyselyn valossa urheilussa kiellettyjen aineiden dopingkäyttö osoittautui varsin harvinaiseksi. Neljätoista nuorta kertoi dopingaineiden, kuten steroidien tai testosteronin dopingkäytöstä. Tämän lisäksi 24 nuorta mainitsi käyttäneensä urheilussa kiellettyjä aineita, kuten astma- tai särkylääkkeitä. Urheilussa kiellettyjen aineiden ja dopingaineiden kuluneen vuoden aikana tapahtuneen käytön voidaan siis arvioida vaihtelevan aineistossa 14–38 tapauksen välillä. Mikäli nämä luvut suhteutetaan kaikkien suomalaisten yhdeksäsluokkalaisten nuorten osuuteen väestössä, arvio on, että noin 150–400 tutkituun ikäryhmään kuuluvaa, 15–16-vuotiasta nuorta on käyttänyt urheilussa kiellettyjä aineita tai dopingaineita kuluneen vuoden aikana. Aineiden käyttö juuri dopingkäyttöön vastaisi väestötasolla noin 150 nuorta kyseissä ikäryhmässä.

Liitetaulukot

Liitetaulukko 1 Valtioneuvoston antaman asetuksen (VNO 705/2002) mukaiset dopingaineet

1) synteettiset anaboliset steroidit ja niiden johdannaiset:

androsteenioli	metandrioli
androsteeniidioni	metenoloni
bolasteroni	metyyli-testosteroni
boldenoni	miboleroni
calusteroni	nandroloni
danatsoli	19-norandrosteenioli
dehydroepiandrosteroni (DHEA)	19-norandrosteeniidioni
dehydrokloorimetyyli-testosteroni	noretandroloni
dihydrotestosteroni (DHT)	oksaboloni
drostanoloni	oksandroloni
fluoksimesteroni	oksimesteroni
formeboloni	oksimetoloni
gestrinoni	quinbolone
klosteboli	stanatsoli
mestanoloni	trenboloni sekä
mesteroloni	tämän luettelon aineiden johdannaiset,
metandienoni	esterit ja suolat;

2) testosteroni ja sen johdannaiset:

testosteroni-esterit
testosteroniundekanoaatti-esteri;

3) kasvuhormoni

4) kemialliset aineet, jotka lisäävät testosteronin, sen johdannaisten tai kasvuhormonin tuotantoa ihmiskehossa:

follikkelia stimuloiva hormoni (FSH, follitropiini alfa, follitropiini beta)
gonadotropiini
insuliinin kaltainen kasvutekijä (IGF-1)
istukkahormoni (HCG)
klomifeeni
luteinisoiva hormoni (LH)
menotropiini
syklofeniili
tamoksifeeni sekä
tämän luettelon aineiden suolat ja johdannaiset.

Liitetaulukko 2 Dopingrikoksista (RL 44:6–8) tehdyt syyttämättäjättämispäätökset eri perusteilla vuosina 2006–2009

	2006		2007		2008		2009	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Ei rikos	0	0,0	0	0,0	2	6,9	1	3,3
Ei näyttöä	21	84,0	20	71,4	23	79,3	26	86,7
Syyteoikeus vanhentunut	0	0,0	1	3,6	1	3,4	0	0,0
Vähäisyysperuste	2	8,0	2	7,1	0	0,0	3	10,0
Nuoruusperuste	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Kohtuusperuste	0	0,0	4	14,3	2	6,9	0	0,0
Konkurrenssiperuste	2	8,0	1	3,6	1	3,4	0	0,0
Yhteensä	25	100	28	100	29	100	30	100

Lähde: Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Liitetaulukko 3 Eri dopingrikoksista tehdyt syyttämättäjättämispäätökset vuosina 2006–2009

	2006		2007		2008		2009	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Dopingrikos	15	60,0	25	89,3	27	93,1	27	90,0
Törkeä dopingrikos	5	20,0	2	7,1	0	0,0	3	10,0
Lievä dopingrikos	5	20,0	1	3,6	2	6,9	0	0,0
Yhteensä	25	100	28	100	29	100	30	100

Lähde: Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Liitetaulukko 4 Dopingrikoksesta (RL 44:6) annetut keskirangaistukset vuosina 2003–2009

	Sakko				Ehdollinen vankeus				Ehdoton vankeus			
	Rangaistuksia		Keskiarvo		Lukumäärä		Keskiarvo		Lukumäärä		Keskiarvo	
	N	N	PS	PS	N	N	kk	kk			kk	kk
	K	Y	K	Y	K	Y	K	Y	K	Y	K	Y
2003	11	8	37	39	6	3	3,2	3,3	0	0	0,0	0
2004	25	14	32	17	12	3	3,4	3,0	1	0	3,0	0
2005	49	32	35	29	8	1	4,5	4,0	5	0	3,9	0
2006	36	12	33	22	8	0	4,4	0,0	5	1	5,6	1
2007	51	25	35	25	11	2	4,4	1,8	5	0	3,3	0
2008	80	41	37	28	5	1	4,6	3,0	4	0	4,6	0
2009	75	38	38	29	15	5	4,5	2,4	6	0	2,9	0

Lähde: Tilastokeskus

Liitetaulukko 5 Törkeästä dopingrikoksesta (RL 44:7) annetut keskirangaistukset vuosina 2003–2009

	Ehdollinen vankeus				Ehdoton vankeus			
	Lukumäärä		Keskiarvo		Lukumäärä		Keskiarvo	
	N	N	kk	kk			kk	kk
	K	Y	K	Y	K	Y	K	Y
2003	7	3	11,7	15,7	4	1	14,0	14,0
2004	3	3	6,0	6,0	3	1	19,0	14,0
2005	11	4	10,5	9,5	2	0	26,0	0,0
2006	2	1	9,0	5,0	0	0	0,0	0,0
2007	6	3	8,5	10,0	6	1	15,7	4,0
2008	7	0	11,0	0,0	5	0	17,6	0,0
2009	5	0	9,4	0,0	2	2	7,5	7,5

Lähde: Tilastokeskus

Liitetaulukko 6 Lievästä dopingrikoksesta (RL 44:8) annetut keskirangaistukset vuosina 2003–2009

	Sakko					
	Lukumäärä: rangaistuksia			Keskiarvo: päiväsakkojen lukumäärä		
	N	N	N	PS	PS	PS
	K	Y	RM	K	Y	RM
2003	1	1	2	35	35	15
2004	5	5	7	20	20	15
2005	3	2	7	23	23	11
2006	1	1	9	6	6	15
2007	1	1	6	20	20	14
2008	9	8	7	15	15	16
2009	2	2	15	15	15	16

Lähde: Tilastokeskus

Taulukoiden selityksiä:

N tapausten lukumäärä

PS päiväsakkojen lukumäärä

kk vankeusrangaistuksen pituus kuukausina

K rangaistuksessa yksi tai useita rikoksia

Y rangaistuksessa vain yksi rikos

RM rangaistuspäätösmenettelyssä annetut sakot

Liitetaulukko 7 Ikä tekohetkellä

	N	%
15–17	1	0,5
18–20	14	7,0
21–30	97	48,5
31–40	55	27,5
41–50	20	10,0
51–60	10	5,0
61–70	1	0,5
71–	2	1,0
Yhteensä	200	100

Lähde: Erillisaineisto

Liitetaulukko 8 Tuomiossa dopingrikosten lisäksi muu rikos: 20 yleisintä rikosnimikettä (lajittelu yleisyyden mukaan)

Lääkerikos	46
Huumausainerikos	42
Laiton tuontitavaraan ryhtyminen	41
Kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta	31
Törkeä huumausainerikos	20
Huumausaineen käyttörikos	14
Moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	12
Lääkerikkomus	12
Rattijuopumus	11
Ampuma-aserikos	11
Pahoinpitely	9
Varkaus	9
Ampuma-aserikkomus	8
Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen	6
Liikenneturvallisuuden vaarantaminen	5
Kätkemisrikos	5
Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen	4

Lähde: Erillisaineisto

Liitetaulukko 9 Dopingrikosten tarkat tekotavat (N)

Maahantuonti	139
Hallussapito	41
Levittämisen yritys	33
Myyminen	14
Maahantuonnin yritys	10
Välittäminen	8
Luovuttaminen	4
Muu levittäminen	2
Valmistaminen	0
Valmistamisen yritys	0
Yhteensä	251

Lähde: Erillisaineisto